

สิ่งที่เพื่อนหรือคณะเพื่อนมีประสบการณ์บูรณาการความรู้และประสบการณ์ของทั้งสองฝ่าย และการระดมความคิดที่หลากหลายในการแก้ปัญหาหรือแนวทางการทำงานต่อไป เมื่อเสร็จสิ้นการประชุมจะต้องมีการจัดทำเอกสาร นำผลการประชุมมาดำเนินการและมีรายงานความก้าวหน้าเป็นระยะ สิ่งที่ต้องคำนึงคือ ผู้ที่จะมาดำเนินการประชุมต้องไม่ใช่สมาชิกในคณะทำงานนั้น

การจัดการความรู้จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อวัฒนธรรมการทำงานของคนในสถานศึกษาปรับเปลี่ยนจากเดิมมาสู่การมีวินัยในตนเอง มีการศึกษาค้นคว้า เรียนรู้ตลอดชีวิต ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น มีพลังในการคิดสร้างสรรค์ มีความขยัน มีจิตสำนึกของการเป็น “ผู้ให้” และมีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ดังนั้น การจัดการความรู้จะสำเร็จได้ บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมการทำงานใหม่ให้สอดคล้องกับ “การจัดการความรู้”

สถานศึกษาเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่พัฒนาคนให้เกิดความรู้ และพัฒนาทักษะชีวิตซึ่งเป็นความสามารถที่มนุษย์ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เพราะเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ทั้งต่อตนเองและสังคม การพัฒนาทักษะชีวิตในขั้นพื้นฐานนั้นเป็นหน้าที่ของครู พ่อ แม่ ผู้ปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการให้การศึกษแก่ผู้เรียน ต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับการนำทักษะชีวิตไปใช้ในการดำรงชีวิตอย่างถูกต้องเหมาะสม และมีประสิทธิภาพซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีพื้นฐานทางคุณลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ เพื่อนไปสู่การมีทักษะชีวิตที่นำไปใช้ในการพัฒนาชีวิตของตนเองให้มีคุณภาพ สามารถสร้างความสุข ความดีงาม และทำประโยชน์ให้แก่สังคม สถานศึกษาจึงต้องมีการจัดการความรู้เพื่อให้ทุกคนมีการสร้างความรู้แลกเปลี่ยนความรู้และใช้ความรู้เพื่อให้สถานศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. 2548 : 66) การจัดการความรู้เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญที่ต้องได้รับการสนับสนุนให้มีกิจกรรมนี้เกิดขึ้นในสถานศึกษา การจัดการความรู้นอกจากจะส่งผลต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของสถานศึกษาแล้วยังทำให้ความรู้ที่มีความหลากหลายในสถานศึกษาได้ถูกนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามวิสัยทัศน์ของสถานศึกษา และความรู้นั้นยังคงเป็นทรัพย์สินที่มีคุณค่ากับสถานศึกษาตลอดไป ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ในสถานศึกษามีหลายประการไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารสถานศึกษา สังคม วัฒนธรรม บุคลากร โดยเฉพาะในหน่วยงานที่บุคลากรส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์ในการทำงานยาวนาน หากมีการสนับสนุนให้เกิดบรรยากาศในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแบ่งปันความรู้ระหว่าง

บุคลากรอย่างต่อเนื่อง จะส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการความรู้ในสถานศึกษาและจะทำให้สถานศึกษานั้นปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ (จำเริญ จิตรหลัง. 2552 : 20) และการจัดการความรู้ จะมีประสิทธิผลควรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาองค์การ มีความเห็นว่าสถานศึกษาต้องมีการบริหารและจัดการที่เป็นระบบ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครูนักเรียน บุคลากรสนับสนุน ผู้ปกครอง ชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดองค์ความรู้แลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ไปยังทุก ๆ กลุ่มที่เกี่ยวข้องในระบบ ซึ่งจะทำให้เกิดวัฒนธรรมการคิดอย่างเป็นระบบของครูและเกิดวัฒนธรรมองค์การในสถานศึกษาที่ต้องมีการใช้ความรู้เป็นฐานในการปฏิบัติงาน (สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา. 2548 : 66)

1. ปัญหาของการจัดการความรู้ (Knowledge Management) ปัญหาที่เกิดมาจากการถ่ายทอดความรู้ระหว่างบุคคล กับสถานศึกษา เช่น ปัญหาการไม่แบ่งปันความรู้ เช่น การส่งข้าราชการไปสัมมนา หรือฝึกอบรม แต่หลังจากที่กลับมาแล้ว ก็เก็บความรู้ไว้คนเดียวหรืออาจจะรายงานให้หัวหน้าทราบ เพียงเท่านั้น แต่ข้าราชการ/บุคลากรคนอื่นอีกหลายคน ในสถานศึกษาที่ไม่ได้ไปฝึกอบรมหรือสัมมนา จะไม่รู้เลยว่าคนที่ไปฝึกอบรมหรือไปสัมมนานั้นได้อะไรกลับมา เพราะไม่มีการเก็บบันทึกรายงาน หรือสิ่งที่น่าสนใจจากการอบรม หรือสัมมนา ในครั้งนั้นๆ ไว้ในฐานข้อมูล ในอินทราเน็ต หรือเว็บไซต์ ถ้าหากสถานศึกษาไม่มีนโยบายที่ชัดเจนในเรื่องเช่นนี้ก็จะทำให้การลงทุนในการส่งบุคลากรไปฝึกอบรม หรือ เข้าร่วมสัมมนา อาจจะเป็นการลงทุนที่สูญเปล่า

2. ปัญหาที่เกิดจากการจัดเก็บความรู้ของสถานศึกษา ซึ่งมีการจัดเก็บไว้หลากหลายแห่ง หลายรูปแบบมีทั้งที่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ และไม่เป็นอิเล็กทรอนิกส์ กระจายในยามที่ต้องการข้อมูลเพื่อการตัดสินใจแบบเร่งด่วน จะทำไม่ได้เพราะจะต้องใช้เวลารวบรวมข้อมูลนาน ทำให้เสียผลประโยชน์ต่อสถานศึกษา

3. ปัญหาที่เกิดจากการไม่นำความรู้ของสถาบันศึกษามาสร้างความสามารถในการแข่งขัน หรือก่อให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง เพราะในสถานศึกษามีความรู้มากมายที่ได้จากการวิจัย หรือประสบการณ์จากการทำงาน แต่วิจัยแล้วก็ไม่นำไปประยุกต์เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ต่อไปหรือไม่มีการสานต่อ หรือสถานศึกษามีผู้รู้ มีครูเชี่ยวชาญที่มีความสามารถออกไป เป็นวิทยากรให้สถานศึกษาอื่น ให้ประสบความสำเร็จ มีความรู้ แต่ในขณะที่เดียวกันบุคคลเหล่านั้น ไม่มีเวลาเหลือพอที่จะพัฒนาคนในสถานศึกษาเดียวกันเลยก็กลายเป็นความสูญเปล่าที่เกิดขึ้นได้

4. ปัญหาจากการสร้างความรู้ใหม่ จะไม่เกิดขึ้นถ้าสถานศึกษาไม่มีการสะสมความรู้ที่มีอยู่เดิมอย่างเป็นระบบ เมื่อไม่มีความรู้ใหม่อีกทั้งความรู้เดิมไม่ได้เก็บไว้ด้วยแล้ว สถานศึกษาก็จะไม่มีการสะสมความรู้ไว้ให้ครู/บุคลากรรุ่นต่อไป

5. ปัญหาที่เกิดจากการไม่นำความรู้ภายนอกมาปรับใช้ จึงทำให้สถานศึกษาไม่สามารถปรับเปลี่ยนตัวเองให้ทันตามสถานการณ์โลก และตามคู่แข่งขั้นไม่ทัน

ดังนั้น ปัญหาที่เกิดจากความรู้ในสถานศึกษา ความรู้ภายนอกสถานศึกษาที่นำมาใช้ไม่เชื่อมโยงกับงานและไม่สอดคล้องกับบริบทในการปฏิบัติงานการจัดการความรู้ จะมีประโยชน์อย่างมาก โดยเฉพาะในสถานศึกษา องค์ความรู้ใหม่ที่ได้มาจากการจัดการความรู้จะเป็นทรัพย์สินทางปัญญาที่มีค่ามหาศาล เพราะเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์การปฏิบัติการสอนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม สอดคล้องกับเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และพันธกิจของสถานศึกษา และความรู้ที่ได้จะนำไปสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ต่อยอดความรู้ และทำให้ครู/บุคลากรในสถานศึกษามีการใฝ่รู้และฝึกที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต

แนวคิดด้านรูปแบบการจัดการความรู้

2.1 ความหมายของรูปแบบ

راج (Raj, 1996) ได้ให้ความหมายของคำว่ารูปแบบไว้ 2 ความหมาย ดังนี้

1. รูปแบบ คือ รุปย่อของความจริงของปรากฏการณ์ ซึ่งแสดงด้วย ข้อความจำนวน หรือ ภาพ โดยการลดทอนเวลาและเทศะทำให้เข้าใจความจริงของปรากฏการณ์ได้ดียิ่งขึ้น

2. รูปแบบ คือ ตัวแทนของการใช้แนวคิดของโปรแกรมที่กำหนดเฉพาะ

ส่วนบุญส่ง หาญพานิช (2546 : 92) กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง

โปรแกรม แบบจำลอง หรือ ตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริง ที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้แทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ของรูปแบบนั้น ๆ

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้าง แบบจำลองของสภาพความจริงที่สร้างขึ้นเพื่อใช้แทนแนวคิด หรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง ซึ่งใช้อธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปแบบนั้น

2.2 ประเภทของรูปแบบ

รูปแบบตามความคิดของ คีฟส์ (Keeves. 1988) จำแนกออกได้เป็น 5 รูปแบบ

คือ

1. รูปแบบคล้าย (Analogue Models) คือ รูปแบบที่มีความสัมพันธ์กับระบบกายภาพ มักเป็นรูปแบบที่ใช้ในวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นรูปแบบที่นำไปใช้อุปมากับสิ่งอื่นได้ เช่น รูปแบบแบบจำลองระบบสุริยะกับระยะสุริยะที่เกิดขึ้นจริง ธนาคารจำลองกับระบบธนาคารที่เป็นจริง แบบจำลองการผลิต กับการผลิตจริง เป็นต้น

2. รูปแบบที่อธิบายความหมายหรือให้ความหมาย (Semantic Models) คือ รูปแบบที่ใช้ภาษาในการบรรยายลักษณะของรูปแบบ รูปแบบชนิดนี้จะใช้วิธีการอุปมาในการพิจารณาด้วยภาษา มากกว่าที่จะใช้วิธีอุปมาในการพิจารณาด้วยโครงสร้างกายภาพ

3. รูปแบบที่มีลักษณะเป็นแผนภูมิ แบบแผน หรือ โครงการ (Schematic Models)

4. รูปแบบเชิงคณิตศาสตร์ (Mathematical Model) คือ เป็นรูปแบบที่กำหนดความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในรูปสมการหรือฟังก์ชันทางคณิตศาสตร์

5. รูปแบบเชิงเหตุผล (Causal Models) คือ เป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างเป็นสมการเชิงเส้นที่ประกอบด้วยตัวแปรสัมพันธ์กันเป็นเหตุและผล มีการทดสอบสมมุติฐานผลของรูปแบบ

นอกจากนี้ สไตเนอร์ (Steiner. 1988) จำแนกรูปแบบแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. รูปแบบเชิงปฏิบัติ (Practical Model or Model-of) รูปแบบประเภทนี้ เป็นรูปแบบจำลองทางกายภาพ เช่น แบบจำลองรถยนต์ เครื่องบิน ภาพจำลอง

2. รูปแบบเชิงทฤษฎี (Theoretical Model of Model-form) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นจากกรอบความคิดที่มีทฤษฎีเป็นพื้นฐาน ตัวทฤษฎีเองไม่ใช่รูปแบบหรือแบบจำลอง เป็นตัวช่วยให้เกิดรูปแบบที่มีโครงสร้างต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน

2.3 การพัฒนารูปแบบ

คีฟส์ (Keeves. 1988 : 560) ได้กล่าวถึงหลักการอย่างกว้าง ๆ เพื่อกำกับการสร้างรูปแบบไว้ 4 ประการ คือ

1. รูปแบบควรประกอบขึ้นด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (ของตัวแปร) มากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงแบบธรรมดา อย่างไรก็ตามความเชื่อมโยงแบบเส้นตรง แบบ

ธรรมดาทั่วไปนั้นก็มิใช่ประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิจัยในช่วงต้นของการพัฒนา
รูปแบบ

2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นจากการใช้รูปแบบ
ได้ สามารถตรวจสอบได้โดยการสังเกต และหาข้อสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่กำลังศึกษา
ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์
ได้ด้วย
4. นอกจากคุณสมบัติต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้าง
มโนทัศน์ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่

2.4 รูปแบบการจัดการความรู้ (Knowledge Management Model)

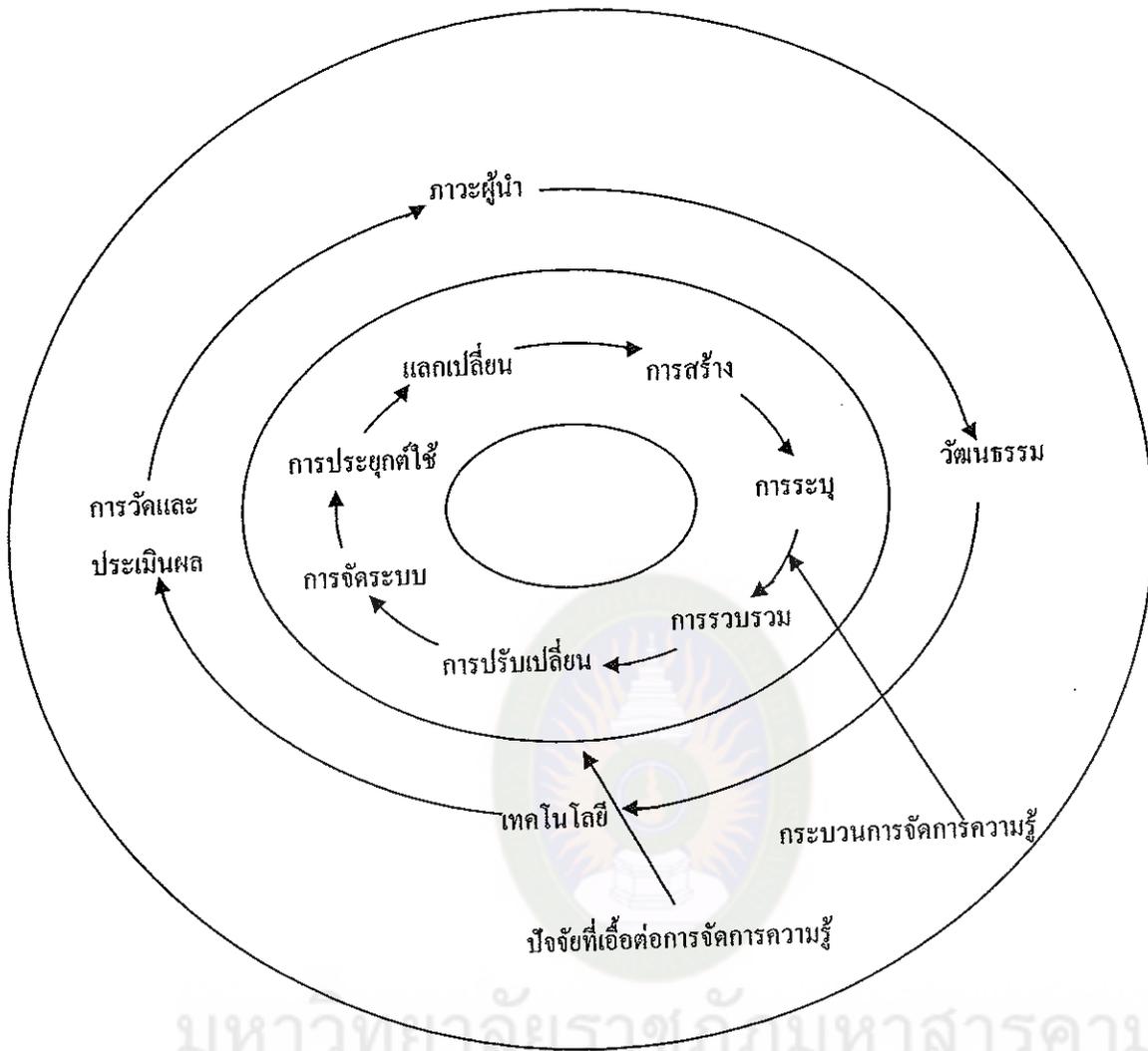
ในการศึกษาครั้งนี้ขอนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้เป็น 2 กลุ่ม คือ 1)
รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Knowledge Management Component Model) 2)
รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ (Knowledge Management Process Model)
รายละเอียดมีดังนี้

1. รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Knowledge Management Component Model)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบจากผู้เชี่ยวชาญ
สามารถสรุปได้ดังนี้

อาร์เธอร์ แอนเดอร์เซน และสถาบันเพิ่มผลผลิตของอเมริกา (Arthur
Andersen and The American Productivity and Quality Center, 1996) เสนอรูปแบบการจัดการ
ความรู้เชิงองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

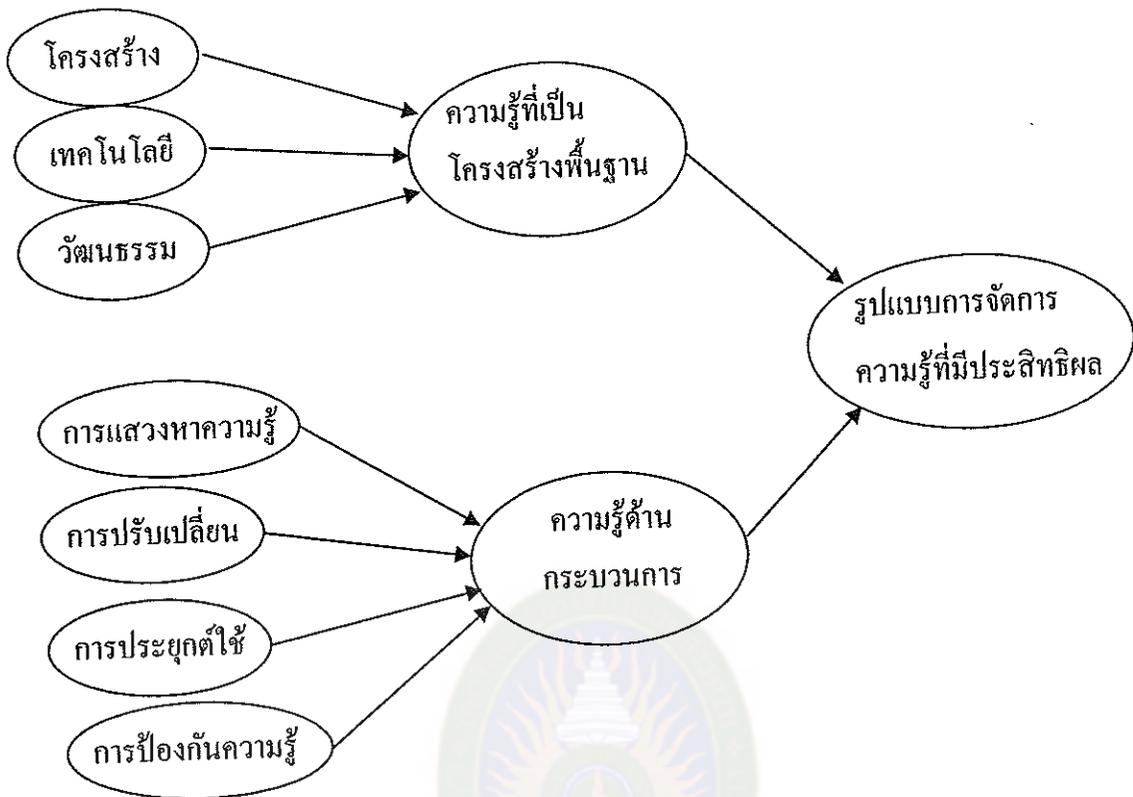
1. ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความรู้ (Knowledge Management Enablers)
ได้แก่ ภาวะผู้นำ (Leadership) วัฒนธรรม (Culture) เทคโนโลยี (Technology) และ การวัดผล
(Measurement)
2. การจัดการความรู้เชิงกระบวนการ (Knowledge Management Process)
ได้แก่ การระบุความรู้ (Identify) การรวบรวมความรู้ (Collect) การปรับเปลี่ยน (Adapt)
การจัดระบบ (Organize) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share)
การสร้างความรู้ (Create) สรุปได้ดังแผนภาพที่ 7

แผนภาพที่ 8 รูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ (Arthur Anderson and The American Productivity and Quality Center. 1996)

โครงสร้าง (Structure) เทคโนโลยี (Technology) และวัฒนธรรม (Culture)

2. ความรู้ด้านกระบวนการ (Knowledge Process Capability) ได้แก่ การแสวงหาความรู้ (Acquisition) การปรับเปลี่ยน (Conversion) การประยุกต์ใช้ (Application) และการป้องกันความรู้ (Protection) สรุปได้ดังแผนภาพที่ 8

แผนภาพที่ 9 รูปแบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ (KM Effectiveness)

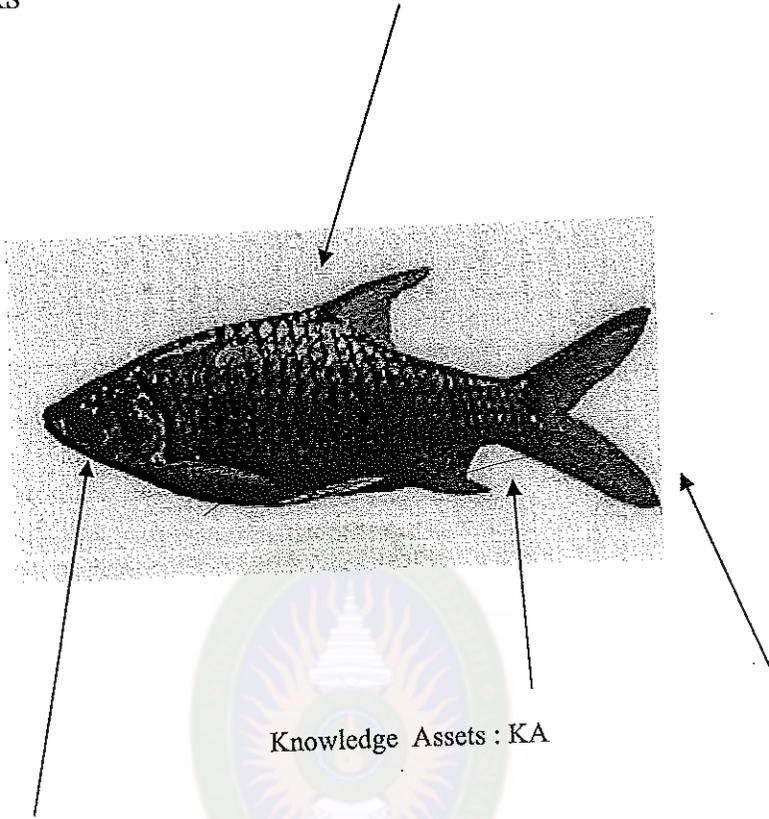
ประพนธ์ ผาสุกขีต (2547, หน้า 22-26) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงองค์ประกอบ ที่เรียกว่า โมเดลปลา (TUNA Model) ไว้ 3 ประการ คือ

1. ส่วนหัวปลา คาปลา (Knowledge Vision : KV) มองว่าไปทางไหนต้องตอบได้ว่า ทำการจัดการความรู้ (KM) เพื่ออะไร

2. ส่วนกลางลำตัว (Knowledge Sharing : KS) ส่วนที่เป็นหัวใจให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน

3. ส่วนหาง (Knowledge Assets : KA) สร้างคลังความรู้เชื่อมโยงเครือข่ายประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ICT) สร้างชุมชนนักปฏิบัติ (CoPs) ที่มีพลังจุดดั่งปลาสะบัดหาง สรุปได้ ดังแผนภาพที่ 10

Knowledge Sharing : KS

Knowledge Assets : KA

Knowledge Vision : KV

ตารางที่ 5 เปรียบเทียบแนวคิดรูปแบบการจัดการความรู้เชิงประกอบ (Knowledge Management Component Model)

องค์ประกอบ	อาร์เชอร์ และ APQC	ลินชี	ประพนธ์ ผาสุกยี่ด
1. ภาวะผู้นำ	✓		
2. วัฒนธรรม	✓	✓	
3. เทคโนโลยี	✓	✓	
4. การวัดผล	✓		
5. โครงสร้าง		✓	✓
6. วิสัยทัศน์ความรู้			
7. การระบุนความรู้	✓		
8. การแสวงหาความรู้		✓	
9. การปรับเปลี่ยน	✓	✓	
10. การประยุกต์ใช้ความรู้	✓	✓	
11. การป้องกันความรู้		✓	
12. การสร้างความรู้	✓		
13. การรวบรวมความรู้	✓		
14. การจัดระบบความรู้	✓		✓
15. การแลกเปลี่ยน	✓		✓
16. การสร้างคลังความรู้			✓

2. รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ (Knowledge Management Process Model)

Model)

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์รูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการจากผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปได้ดังนี้

มาร์ควอร์ด (Marquardt, 1996) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 4 ประการดังนี้

1. การแสวงหาความรู้ (Knowledge Acquisition) องค์การควรแสวงหาความรู้ที่มีประโยชน์และมีผลต่อการดำเนินงานทั้งภายในและภายนอกองค์การ ดังนี้

1.1 การแสวงหาความรู้ภายในองค์การ เช่น การให้ความรู้กับพนักงาน การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง การลงมือปฏิบัติ และการดำเนินการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทำงานต่าง ๆ

1.2 การแสวงหาความรู้จากแหล่งภายนอก เช่น การจ้างที่ปรึกษา การใช้มาตรฐานเปรียบเทียบ การรวบรวมข้อมูลจากลูกค้า คู่แข่งและแหล่งอื่น ๆ การเปิดรับข่าวสารจากสื่อที่หลากหลาย การจ้างพนักงานใหม่ การร่วมมือกับองค์การอื่น ๆ เพื่อสร้างพันธมิตรและการร่วมลงทุน

2. การสร้างความรู้ (Knowledge Creation) การสร้างความรู้เป็นสิ่งที่สร้างสรรค์สิ่งใหม่ การสร้างความรู้ใหม่ควรอยู่ภายในหน่วยงานหรือคนในองค์การ ซึ่งรูปแบบต่างๆ การสร้างความรู้ เช่น การนำความรู้ที่องค์การมีอยู่มาผนวกเข้ากับความรู้ของแต่ละบุคคลเป็นความรู้ใหม่ ความรู้ที่ได้จากการรวบรวมและสังเคราะห์เข้าด้วยกัน การเรียนรู้จากวิธีปฏิบัติ การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต

3. การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์ (Knowledge Transfer and Utilization) การถ่ายทอดความรู้และการใช้ประโยชน์มีความจำเป็นสำหรับองค์การ เพราะองค์การจะเรียนรู้ได้ดีขึ้นเมื่อมีการกระจาย และถ่ายทอดความรู้ ซึ่งวิธีถ่ายทอดความรู้ เช่น การสื่อสารด้วยการเขียน การฝึกอบรม การประชุม การสรุปข่าวสาร การสื่อสารภายในองค์การ การเยี่ยมชมงาน การหมุนเวียน/เปลี่ยนงาน และระบบที่เลี้ยง

4. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Storage) องค์การจำเป็นต้องกำหนดสิ่งสำคัญที่จะจัดเก็บเป็นองค์ความรู้ และการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ตามความต้องการ การจัดเก็บเกี่ยวข้องกับด้านเทคนิค เช่น การบันทึกเป็นฐานข้อมูล หรือการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รวมการสร้างและจดจำของแต่ละบุคคล

โอเดล (O'Dell, 1996) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 7 ประการ ได้แก่ การระบุความรู้ (Identify) การรวบรวมความรู้ (Collect) การปรับเปลี่ยน (Adapt) การจัดระบบ (Organize) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) และ การสร้างความรู้ (Create)

อาร์เธอร์ แอนเดอร์เซน และสถาบันเพิ่มผลผลิตของอเมริกา (Arthur Andersen and The American Productivity and Quality Center, 1996) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิง

กระบวนการไว้ 7 ประการ คือ การระบุความรู้ (Identify) การรวบรวมความรู้ (Collect) การปรับเปลี่ยน (Adapt) การจัดระบบ (Organize) การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Apply) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) และการสร้างความรู้ (Create)

อะลาवी (Alavi. 1997) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 4 ประการ คือ การแสวงหาความรู้ (Acquisition) การเก็บรักษาความรู้ (Capture) การแพร่กระจายความรู้ (Distribution) และการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ (Application)

เบคแมน (Beckman. 1997) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 6 ประการ ได้แก่ การระบุความรู้ (Identify) การดักจับความรู้ (Capture) การคัดเลือกความรู้ (Select) การเก็บรักษาความรู้ (Store) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) และ การสร้างความรู้ (Create)

ดิเบลลา และนิเวส (Dibella & Nivis, 1998) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 3 ประการ คือ การแสวงหาความรู้ (Acquire) การแพร่กระจายความรู้ (Disseminate) และการใช้ความรู้ (Utilize)

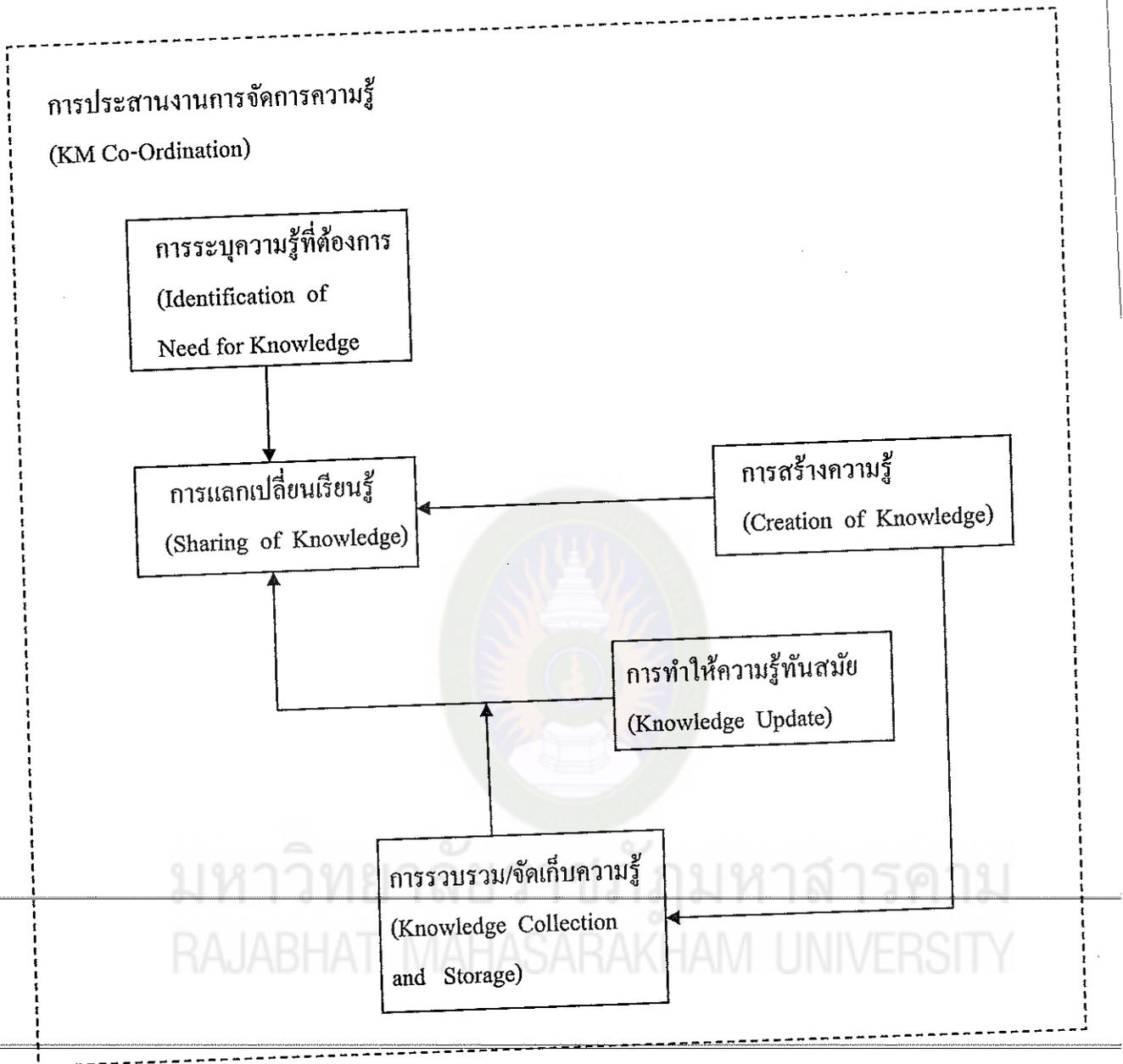
คูกซา (Kucza. 2001) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 5 ประการ คือ

1. การระบุความรู้ที่ต้องการ (Identification of Need for Knowledge)
2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Sharing of Knowledge)
3. การสร้างความรู้ (Creation of Knowledge) การสร้างความรู้มีกระบวนการ

ย่อย 6 ประการ ได้แก่ การระบุถึงความคิดใหม่ ๆ การประเมินความคิดใหม่ ๆ การรวบรวมผู้ที่อยู่ในข่ายความคิดใหม่ ๆ การประเมินผู้ที่อยู่ในข่ายความคิดใหม่ ๆ การคัดเลือกผู้ที่อยู่ในข่ายความคิดใหม่ ๆ และการสร้างความรู้ใหม่ ๆ

4. การรวบรวม/จัดเก็บความรู้ (Knowledge Collection and Storage) การรวบรวม/จัดเก็บความรู้ มีกระบวนการย่อย 6 ประการ ได้แก่ การระบุถึงความรู้ การประเมินความรู้ การออกแบบสิ่งที่ใช้เก็บความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ การบูรณาการความรู้ การปรับปรุงแผนที่ความรู้ให้ทันสมัย

5. การทำให้ความรู้ทันสมัย (Knowledge Update) การปรับปรุงมีกระบวนการย่อย 3 ประการ ได้แก่ การระบุถึงความรู้ที่เปลี่ยนแปลง การประเมินผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงการปรับปรุงความรู้ให้ทันสมัย สรุปได้ดังแผนภาพที่ 11

แผนภาพที่ 11 รูปแบบกระบวนการจัดการความรู้เชิงกระบวนการของคุชซา (Kucza, 2001)

กองบรรณาธิการวิชาการ (2546 : 13) เสนอกิจกรรมในการจัดการความรู้
ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 5 ขั้นตอน

1. กำหนด (Define) สิ่งแรกที่เราต้องกระทำ คือ การร่วมกันตั้งคำถามว่า อะไร
คือความรู้ที่สำคัญและจำเป็นกับองค์กร ความรู้ที่ใช้ในการดำเนินกิจกรรมหรือการ
ประกอบการ จะทำให้การกำหนดความรู้ที่จำเป็นต้องจัดหา หรือสร้างขึ้นมาใช้ในองค์กร

ขั้นตอนนี้คือ การนำเอาความมุ่งมั่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ นโยบาย ขององค์กรเป็นตัวตั้งใช้ในการกำหนดความรู้ที่ต้องการใช้

2. การสร้างความรู้ (Create) เป็นการสร้างกระบวนการและขั้นตอนในการทำงานภายในองค์กร และนำความรู้ ข้อเสนอแนะ หรือข้อมูล จากภายนอก มาสังเคราะห์ เป็นความรู้สำหรับใช้ในการทำงานที่สอดคล้องกับบริบทขององค์กร โดยเฉพาะการสร้างความรู้ ด้วยการวิจัยในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาและยกระดับการให้บริการแก่ประชาชน

3. การเสาะหาและยึดกุมความรู้ (Capture) จากความเชื่อที่ว่า ความรู้มีอยู่ทั่วไปทั้งภายในและภายนอกองค์กรในสังคม ในโลก องค์กรจะต้องพัฒนาขีดความสามารถ ในการเสาะแสวงหาความรู้และยึดกุมความรู้ที่กระจัดกระจายและแฝงอยู่ตามที่ต่าง ๆ มาใช้ ประโยชน์และดำเนินการดังกล่าวอยู่อย่างสม่ำเสมอ จนเกิดทักษะความชำนาญรวมทั้งพัฒนา วิธีการใหม่ ๆ เพื่อการเสาะหาและยึดกุมความรู้จากประสบการณ์เดิม

4. การแลกเปลี่ยนความรู้ (Sharing) นี้คือขั้นตอนสำคัญที่สุด และเป็นขั้นตอน ที่ท้าทายที่สุด ในองค์กรบางประเภทที่สมาชิกองค์กรมีพฤติกรรมปกปิดความรู้ เก็บงำไว้คนเดียวเพื่อเอาไว้ใช้แสดงความเหนือคนอื่น เพื่อประโยชน์ในการแข่งขันเลื่อนตำแหน่งหน้าที่ การงาน กระบวนการจัดการความรู้จะต้องสร้างเงื่อนไขและกติกาส่งเสริมให้เกิดการ แลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้ และไม่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนแก่ผู้มีพฤติกรรมกักตุนความรู้

5. การใช้ความรู้ (Use) ถ้าไม่มีขั้นตอนของการประยุกต์ใช้ความรู้ การจัดการ ความรู้ จะไม่บังเกิดผลใด ๆ เป็นการลงทุนที่สูญเปล่า การประยุกต์ใช้ความรู้ทำให้เกิดผลจาก การใช้รู้นั้นทั้งเพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการ พัฒนากระบวนการทำงาน และพัฒนา ศักยภาพของสมาชิกในองค์กร เป็นเรื่องสำคัญยิ่งและมีผลในเชิงป้อนกลับต่อกระบวนการ จัดการความรู้ทุก ๆ ขั้นตอน

มาราลี (Marali. 2001 : 44-45) ได้เสนอรูปแบบกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วยกัน 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดความรู้ ระบุ หรือกำหนดความรู้ที่องค์กรต้องการใช้ เพื่อการพัฒนา โดยเป็นความรู้ที่ได้จากภายนอกองค์กรทั้งปัญหาและโอกาสที่สามารถ นำไปใช้พัฒนาองค์กรได้

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างความรู้ เพื่อให้ได้กลวิธีที่จะใช้ในการแก้ปัญหา เพื่อ พัฒนางานความรู้ที่สร้างในขั้นนี้ ควรเป็นความรู้ใหม่ที่องค์กรยังไม่มี และอาจได้มาจาก

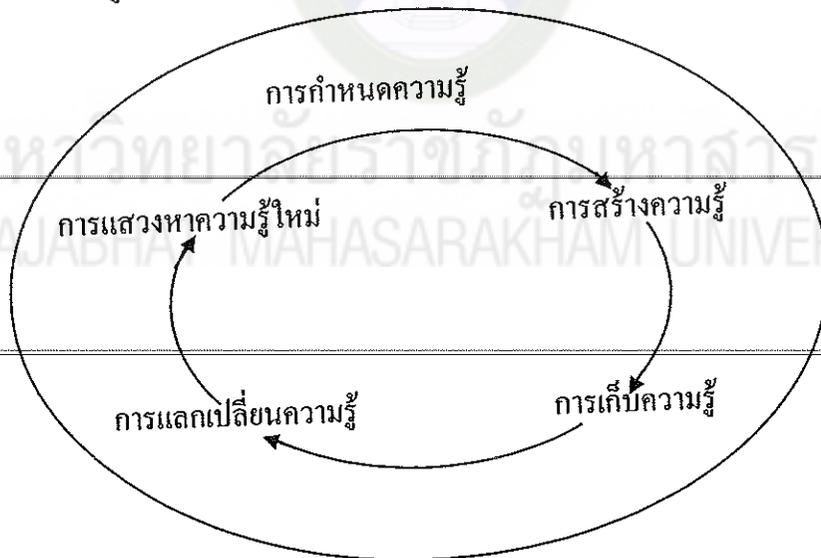
ความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) อาจใช้วิธีการระดมความคิด หรือด้วยวิธีการที่หลากหลายที่ให้ได้รับความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) ออกมาในที่สุด

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บความรู้ เป็นการนำความรู้ที่ฝังลึกในตัวตน (Tacit Knowledge) ที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 มาจัดเก็บในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกต่อการใช้ การเก็บความรู้ในขั้นตอนนี้จะทำให้ได้ความรู้ประเภทเปิดเผย (Explicit Knowledge) ออกมา

ขั้นตอนที่ 4 การแลกเปลี่ยนความรู้ การนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้บุคลากรในองค์กรได้นำความรู้ไปใช้เพื่อแก้ปัญหา พัฒนางาน การแลกเปลี่ยนความรู้จะช่วยให้องค์กรได้ความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นมาอีก

ขั้นตอนที่ 5 การแสวงหาความรู้ใหม่ ความรู้ที่องค์กรมีอยู่มานานอาจจะเก่าและใช้ประโยชน์ไม่ได้ อาจไม่ทันสมัย หรือบริบทขององค์กรเปลี่ยนแปลงไป ไม่เหมาะสมกับความรู้ที่องค์กรที่มีอยู่เดิม การแสวงหาความรู้ใหม่ อาจเริ่มจากความรู้ที่ฝังลึกในคน ที่อยู่ในองค์กร

กระบวนการจัดการความรู้ทั้ง 5 ขั้นตอน มีลักษณะเป็นพลวัตร ซึ่งต้องมีการดำเนินการอยู่เสมอ เพราะความรู้เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา เนื่องจากการแข่งขันทางเทคโนโลยีสารสนเทศในเวทีโลกมีสูง ดังแผนภาพที่ 12

แผนภาพที่ 12 พลวัตรของการจัดการความรู้ตามแนวคิดของมราลี

เมอร์ติงส์, ไฮซิก และวอร์เบค (Mertins, Heisig, Vorbeck. 2003 : 48) ได้เสนอรูปแบบการจัดการความรู้ในองค์กร ประกอบด้วยหลักการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ การกำหนดความรู้การสร้างความรู้ การเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ แมคคีน และสมิท (McKeen, & Smith. 2003 : 51-58) เสนอว่า การจัดการความรู้ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดความรู้ที่ต้องการ ต้องอาศัยพนักงานที่มีความรู้ ความสามารถ และความคิดใหม่ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ที่จะสนับสนุนความสำเร็จขององค์กรได้
 2. การเข้าถึงความรู้ องค์กรต้องรู้ว่าจะเข้าถึงความรู้ได้อย่างไร ซึ่งอาจได้จาก ผู้รู้ หรือเครือข่ายต่าง ๆ
 3. การยึดกุมความรู้ ส่วนมากได้จาก ความรู้ ที่ฝังลึกในตัวตน
 4. การสร้างความรู้ เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้เกิดความสำเร็จ เพราะได้จากการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างคน ระหว่างกลุ่ม หรือ ระหว่างองค์กร
 5. การใช้ความรู้ เพื่อประโยชน์ของพนักงานและองค์กร โดยองค์กรจะต้องสร้างวัฒนธรรมการใฝ่รู้ให้เกิดกับพนักงานภายใต้ศาสตร์แห่งการจัดการความรู้
- วิจารณ์ พานิช (2547 ก : 7) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการจัดการความรู้ประกอบด้วยกัน 6 ประการ ดังนี้

1. กำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ (Define) เป็นการนำความมุ่งมั่น วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรมากำหนดความรู้ที่ต้องการใช้ และเพื่อการจัดการความรู้ มีจุดเน้น ไม่สะเปะสะปะ
2. การเสาะหาและยึดกุมความรู้ (Capture) เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการเสาะหาและยึดกุมความรู้ ที่อยู่กระจัดกระจาย หรือแฝงอยู่ตามที่ต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญในการเสาะหา และยึดจับกุมแหล่งความรู้ที่จะเสาะหา อาจจะมาจกภายนอกหรือผู้ที่ทำงานอยู่ด้วยกันในองค์กรก็ได้
3. การสร้างความรู้ (Create) ซึ่งในมุมมองเดิม ความรู้ต้องสร้างโดยผู้รู้ แต่มุมมองใหม่ ความรู้เกิดขึ้นทุกจุดของการทำงาน โดยทุกคนที่ทำงาน เป็นความรู้ที่ฝังอยู่ในสมอง ซึ่งอาจพูดออกมาไม่ได้ การสร้างความรู้อาจทำได้ทั้งก่อนลงมือทำ ระหว่างทำงาน และสรุปประมวลประสบการณ์หลังจากการทำงานในการสร้างความรู้ไม่จำเป็นต้องสร้างใหม่ทั้งหมด 100% อาจเริ่มจาก 10-20 % ก็ได้

4. การกลั่นกรอง (Distil) ความรู้บางอย่างเป็นสิ่งล้ำสมัย บางอย่างเป็นสิ่งไม่เหมาะสมกับบริบทหรือสภาพแวดล้อม จึงจำเป็นต้องมีการกลั่นกรอง เพื่อนำความรู้ที่เหมาะสมมาใช้

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Share) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เพราะแต่ละคนมีมุมมองของความรู้ไม่เหมือนกัน ต้องมาแลกเปลี่ยน มิฉะนั้น จะเก็บอยู่ภายในตัวไม่มีการยกระดับ ถ้าขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ที่มีอยู่จะเก่า ล้าสมัยอย่างรวดเร็วไม่เอื้ออำนวย ยิ่งแลกเปลี่ยนก็ยิ่งได้กำไรมาก แลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นสิ่งที่ยากที่สุด คนไม่ยอมแลกเปลี่ยนเพราะกลัวขาดทุน กลัวเสียเปรียบ ต้องสร้างเงื่อนไข และกติกาที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันให้เกิดประโยชน์แก่ผู้มีพฤติกรรมกักตุน หรือปิดกั้นความรู้

6. การประยุกต์ใช้ความรู้ (Use) ทำให้เกิดผลจากการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์และบริการพัฒนากระบวนการทำงาน พัฒนาสมาชิกองค์กร และมีผลเชิงป้องกันกลับต่อขั้นตอนการจัดการความรู้ การใช้ความรู้ต้องเน้นที่การเอาความรู้มาใช้ในการทำงานให้มาก ไม่ควรเริ่มด้วยการหาความรู้มาใส่ไว้ในคอมพิวเตอร์ซึ่งเสี่ยงมากที่จะไม่เกิดประโยชน์ไม่คุ้มค่า

ชัชวาลย์ วงษ์ประเสริฐ (2548 : 66-68) ได้เสนอองค์ประกอบของการจัดการความรู้เชิงกระบวนการ ประกอบด้วย 7 ประการ ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายความรู้ (Knowledge Goal) การวางเป้าหมายด้านการสร้างฐานข้อมูลและความรู้ในงานด้านการจัดการความรู้ ได้แก่ การวางเป้าหมายในด้านความรู้ในเชิงนโยบาย ซึ่งเป็นการกำหนดศักยภาพหลัก ๆ ขององค์กร และเป็นตัวกำหนดข้อมูลด้านความต้องการ และความรู้ขององค์กรในอนาคต การวางแผนในด้านการขยายฐานข้อมูล และองค์ความรู้ขององค์กรในเชิงการกำหนดแนวทางปฏิบัติงานจริง

2. การระบุงค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม (Knowledge Identification) ก่อนการทำงาน องค์กรควรทราบอย่างชัดเจน ว่าองค์กรมีข้อมูล มีความรู้ ความชำนาญอะไรบ้าง

3. การจัดหาความรู้ (Knowledge Acquisition) คือกระบวนการหรือวิธีการให้ได้มาซึ่งความรู้เมื่อองค์กรประเมินตนเองว่ายังไม่รู้เรื่องอะไร องค์กรก็ต้องจัดหาความรู้มาเพิ่มศักยภาพขององค์กร เช่น การซื้อความรู้ การขอเช่าความรู้ การจัดตั้งแผนการจัดการความรู้ การจัดตั้งทีมสร้างความรู้ การปรับตัวขององค์กร การสร้างเครือข่ายความรู้

4. การพัฒนาความรู้แก่องค์กร (Knowledge Development) การพัฒนาความรู้ที่มุ่งที่จะพัฒนาความรู้ทั้งจากภายในและภายนอก โดยจัดหาความรู้เข้ามาสู่องค์กรเพื่อใช้ประโยชน์สำหรับพนักงานทั้งรายบุคคลและสำหรับพนักงานทั่วทั้งองค์กร

5. การเผยแพร่ความรู้ (Knowledge Transfer and Distribution) การทำให้ข้อมูลและความรู้เข้าถึงพนักงานทุกคนได้ง่าย การเผยแพร่ข้อมูลและความรู้ ผ่านเทคโนโลยีที่เป็นสื่อประสมที่มีประสิทธิภาพในการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร การติดตั้งอินเทอร์เน็ตและอินทราเน็ตทำให้การกระจายข่าวสารข้อมูลได้มีโอกาสไปถึงพนักงานอย่างเป็นทางการและทั่วถึง

6. การจัดเก็บความรู้ (Knowledge Preservation) เมื่อองค์กรได้รับข้อมูลความรู้ และมีการจัดการเผยแพร่ไปยังพนักงานแล้ว สิ่งที่ต้องกระทำต่อไปคือ จะต้องมีการจัดการจัดเก็บที่ดี เครื่องมือสำคัญ

7. การนำความรู้ไปใช้ (Knowledge Usage) การนำความรู้ไปใช้ หมายถึง ความรู้ที่ได้ถูกนำไปใช้ในกระบวนการผลิต สิ่งนี้เป็นหัวใจหรือเป้าประสงค์หลักในการจัดการความรู้ การระบุงอค์ความรู้ที่สำคัญและการเผยแพร่ความรู้เหล่านั้นออกไปสู่พนักงาน ไม่ได้เป็นการรับประกันว่าความรู้จะถูกใช้

8. การวัดผลและประเมินผลความรู้ขององค์กร (Knowledge Evaluation) การวัดผลประเมินผลการจัดการความรู้เป็นเรื่องที่วัดได้ยากพอสมควร เพราะไม่สามารถตัดสินด้วยตัวแปรใดตัวแปรหนึ่ง

สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2548) เสนอรูปแบบการจัดการความรู้เชิงกระบวนการไว้ 7 ประการ คือ

1. การบ่งชี้ความรู้ (Knowledge Identification) เป็นการพิจารณาว่าวิสัยทัศน์/พันธกิจ/เป้าหมาย คืออะไร เป้าหมายเราจำเป็นต้องรู้อะไร ขณะนี้เรามีความรู้อะไรบ้าง อยู่ในรูปแบบใดอยู่ที่ใคร

2. การสร้างและแสวงหาความรู้ (Knowledge Creation and Acquisition) เช่น การสร้างความรู้ใหม่ การแสวงหาความรู้จากภายนอก รักษาความรู้เก่า กำจัดความรู้ที่ใช้ไม่ได้แล้ว

3. การจัดความรู้ให้เป็นระบบ (Knowledge Organization) เช่น การวางโครงสร้างความรู้ เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการเก็บความรู้ที่เป็นระบบในอนาคต

4. การประมวลและกลั่นกรองความรู้ (Knowledge Codification and Refinement) เช่น ปรับปรุงรูปแบบเอกสารให้เป็นมาตรฐาน ใช้ภาษาเดียวกัน ปรับปรุงเนื้อหาให้สมบูรณ์

5. การเข้าถึงความรู้ (Knowledge Access) เป็นการทำให้ผู้ใช้ความรู้นั้นเข้าถึงความรู้ที่ต้องการได้ง่ายและสะดวก เช่น ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เว็บบอร์ด (Web Board) บอร์ดประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

6. การแบ่งปันแลกเปลี่ยนความรู้ (Knowledge Sharing) ทำได้หลายวิธีการ โดยกรณีเป็นความรู้ที่ชัดเจน (Explicit Knowledge) อาจจัดทำเป็นรูปเอกสาร ฐานความรู้ เทคโนโลยีสารสนเทศ หรือกรณีเป็นความรู้โดยนัย (Tacit Knowledge) อาจจัดทำเป็นระบบ ทีมข้ามสายงาน กิจกรรมกลุ่มคุณภาพและนวัตกรรม ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ระบบพี่เลี้ยง การสับเปลี่ยนงาน การยืมตัว เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น

7. การเรียนรู้ (Learning) ควรทำให้การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของงาน เช่น เกิดระบบการเรียนรู้จาก สร้างองค์ความรู้ > นำความรู้ไปใช้ > เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ และหมุนเวียนต่อไปอย่างต่อเนื่อง

แนวคิดด้านการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1. ความหมายและความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลักของการบริหารสถานศึกษา ไม่ว่าจะสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและคุณภาพของสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านวิชาการ เนื่องจากรงานวิชาการเกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดโปรแกรมการศึกษา และการจัดการเรียนการสอนซึ่งเป็นหัวใจของสถานศึกษาและเกี่ยวข้องกับผู้บริหารสถานศึกษาและครู ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับทั้งทางตรงและทางอ้อมก็อยู่ที่ลักษณะของงานนั้น ๆ

3.1 ความหมายของการบริหาร

1. ความหมายของการบริหาร คือ การทำงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลายในการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการต่าง ๆ

2. การบริหาร คือ การร่วมมือการทำงานของบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ของการทำงานร่วมกัน ในการร่วมมือกันทำงานนั้นจะต้องมีบุคคลที่เป็นหัวหน้าที่เราเรียกว่าผู้บริหาร และการร่วมมือนั้นจะจัดในรูปองค์การประเภทต่าง ๆ แล้วแต่วัตถุประสงค์ที่มีในองค์การนั้น ๆ (นิพนธ์ กินาวงศ์. 2544 : 102)

3. การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับพัฒนาคุณภาพ การศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของสถานศึกษา (กมล ภูประดิษฐ์, 2544. หน้า 7)

4. การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้เสร็จตามเป้าหมาย โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้อื่น

5. การบริหาร คือ กระบวนการทางสังคม ซึ่งบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ประกอบกิจกรรมต่างๆที่นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย และกิจกรรมนั้น เกี่ยวข้องกับการสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่า การบริหารวิชาการเป็นการพัฒนากิจกรรมและภารกิจทุกอย่างของสถานศึกษาโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นผลผลิตที่สำคัญของสถานศึกษา

การบริหารหลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยหลายอย่างส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาตามแนวคิดของนักวิชาการพอสรุปได้ดังนี้

ความหมาย

งานวิชาการ เป็นคำที่มีความสำคัญและได้มีบุคคลให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังจะเห็นได้จากพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2542) ให้ความหมายของวิชาการไว้ว่า หมายถึง การที่เกี่ยวกับวิชาความรู้ โดยเฉพาะสุมิตร คุณากร (2520) ให้ความหมายของงานวิชาการโรงเรียนไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทุกอย่างในโรงเรียนที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้และการศึกษาของเด็กให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น โดยมีจุดหมายที่แน่นอนและครอบคลุมถึงความรู้ คุณสมบัติทัศนคติ และความสามารถตามที่ความมุ่งหมายทางการศึกษาของประเทศที่ได้กำหนดไว้ นอกจากนี้ ปรีชา คัมภีรปรกรณ์ (2526) ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง บรรดากิจกรรมทั้งหลายของโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการวางแผน เตรียมงาน การดำเนินงานตามแผน และการติดตามประเมินผลงานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน นั้น อาจจะเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นภายในหรือภายนอกโรงเรียนก็ได้ เกลณี ชิวปรีชา (2530) กล่าวว่าการบริหารวิชาการ หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์และเกิดการเรียนรู้ ทั้งด้านความรู้ คุณสมบัติและทักษะความสามารถที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษา บุญเลิศ แสนศักดิ์ (2535) ได้ให้ความหมายของงานวิชาการไว้ว่า หมายถึง กิจกรรมทั้งหลายทั้งมวลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และหลักสูตรซึ่งเป็นงานหลักของโรงเรียน ชัยวัฒน์ ไทยเกรียงไกรยศ (2536) ให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการไว้ว่า หมายถึง การจัดเก็บบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน การนิเทศภายใน การกำกับ ดูแล การวัดผล การใช้ห้องสมุด การใช้เทคนิคการสอน การเตรียมการสอน การจัดห้องเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับที่ อุทัย บุญประเสริฐ (2540) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับงานวิชาการว่า งานวิชาการของโรงเรียนที่แท้จริงนั้นมีความหมายและขอบเขตกว้างขวางมากกว่าตัวหลักสูตรและการสอน แต่จะจะมีหลักสูตรเป็นแกนกลาง โดยเฉพาะในกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้น หลักสูตรจะเป็นตัวกำกับในเนื้อหาความรู้ ทักษะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และภาวะสุขภาพ วัลลภ กันทรทรัพย์ (2545) ให้ความหมายไว้ว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่สถานศึกษาได้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับการนำความรู้ หลักการ แนวคิด และทฤษฎีที่มีผู้คิดค้น วิจัย และนำเสนอมาพิจารณา แล้วเสนอแนวปฏิบัติที่จะเป็นไปได้อย่างจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เป็นจริงและแนวปฏิบัตินี้จะมีผลให้เกิดการปรับปรุง พัฒนางานที่ทำอยู่ให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้น และปรีชาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) หมายถึงการจัดกิจกรรมทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

ตารางที่ 7 ตารางแสดงความหมายงานวิชาการ

สอนวิชาการ	ปรีชา คัมภีรปกรณ์ พ.ศ. 2528	เมทินี ชิววิริชา พ.ศ. 2530	บุญเลิศ แสณศักดิ์ พ.ศ. 2535	อุทัย บุญประเสริฐ พ.ศ. 2540	ชยวัฒน์ ไทยเจริญ ไกรยศ พ.ศ. 2516
ความหมาย งานวิชาการ	บรรดากิจกรรมที่ หลากหลายของโรงเรียนที่ เกี่ยวข้องกับกรวางแผน เตรียมงานการ ดำเนินงานตามแผนและ การติดตามประเมินผลงาน ที่เกี่ยวข้องกับการเรียน การสอนนั้น อาจจะเป็น กิจกรรมที่อยู่ภายในหรือ ภายนอกโรงเรียนก็ได้	กิจกรรมทางการศึกษาที่จัด ขึ้นทั้งภายในและภายนอก ห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียน ได้รับประสบการณ์และ เกิดการเรียนรู้ทั้งด้าน ความรู้ คุณสมบัติและ ทักษะความสามารถตาม ที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมาย ของการศึกษา	กิจกรรมทั้งหลายที่มวลที่ เกี่ยวข้องกับกรเรียนการ สอนและหลักสูตรซึ่งเป็น งานหลักของโรงเรียน	งานวิชาการของโรงเรียนที่ แท้จริงนั้นมีความหมาย และขอบเขตกว้างขวาง มากกว่าตัวหลักสูตรและ การสอน แต่จะมีหลักสูตร เป็นกลางโดยเฉพาะใน กิจกรรมการเรียนการสอน ของโรงเรียน หลักสูตร จะเป็นตัวกำกับเนื้อหา ความรู้ที่ขณะคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์	การจัดเก็บบำรุงรักษาสื่อ การเรียนการสอน การ นิเทศภายใน กำกับ ดูแล และ การวัดผล การใช้ ห้องสมุด การใช้เทคนิค การสอน การเตรียมสอน การจัดห้องเรียน การจัด ฝึกกิจกรรมการเรียน การสอน

ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า งานวิชาการตามกรอบแนวคิดทฤษฎี หมายถึง การจัดการกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยการนำหลักการ แนวคิดและทฤษฎีสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งที่จัดภายในและภายนอกโรงเรียน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ เป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากการบริหารงานวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษา โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษา และเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จและความสำคัญของผู้บริหาร ถ้ามองในด้านการบริหารงานดำเนินงานแล้ว หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอน ตลอดจนการประเมินผลการสอนเพื่อให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายของการศึกษา เพื่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน หากมองการบริหารงานวิชาการ ในด้านงานของสถานศึกษา งานบริหารวิชาการ ได้แก่ งานการควบคุมดูแลหลักสูตรการสอน การฝึกอบรมครู การนิเทศการศึกษา การเผยแพร่งานวิชาการ การวัดผลการศึกษา การศึกษาวิจัย การประเมินมาตรฐานสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงคุณภาพและประสิทธิภาพของสถานศึกษา ความสำเร็จของสถานศึกษาอยู่ที่การบริหารงานวิชาการ ซึ่งงานวิชาการมีขอบข่ายกว้างขวางในด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยทั่วไปสถานศึกษาที่จัดการศึกษาไม่ว่าจะด้านอาชีวศึกษาหรือด้านอื่นในแต่ละระดับนั้น จะมีหลักสูตรและโปรแกรมการศึกษาที่ใช้ร่วมกันโดยทั่วไปหลักสูตรจัดโดยส่วนกลางดังนี้ ขอบข่ายของงานด้านวิชาการจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้

1. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ เป็นการวางแผนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการล่วงหน้าเกี่ยวกับการเรียนการสอน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 แผนปฏิบัติการงานวิชาการ ได้แก่ การประชุมเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดปฏิทินการศึกษา ความรับผิดชอบงานตามภาระหน้าที่ การจัดชั้นตอนและเวลาในการทำงาน

1.2 โครงการสอน เป็นการจัดรายละเอียดเกี่ยวกับวิชาการที่ต้องสอนตาม

หลักสูตร

1.3 บันทึกการสอน เป็นการแสดงรายละเอียดของการกำหนดเนื้อหาที่จะสอนในแต่ละคาบเวลาของแต่ละวันหรือสัปดาห์ โดยการวางแผนไว้ล่วงหน้า และยึดบันทึกการสอนเป็นหลัก

2. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน เพื่อให้การสอนในสถานศึกษาดำเนินการไปด้วยดี และสามารถปฏิบัติได้ จึงต้องมีการจัดเกี่ยวกับการเรียนการสอน

2.1 การจัดตารางสอนเป็นการกำหนดวิชา เวลา ผู้สอน สถานที่ ตลอดจนผู้เรียนในแต่ละวิชา

2.2 การจัดชั้นเรียน เป็นงานที่ฝ่ายวิชาการต้องประสานกับฝ่ายอาคารสถานที่รวมทั้งการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในห้องเรียน

2.3 การจัดครูเข้าสอน การจัดครูเข้าสอนต้องพิจารณาถึงความพร้อมของสถานศึกษาและความพร้อมของบุคลากร รวมถึงการเชิญวิทยากรภายนอกมาช่วยสอน

2.4 การจัดแบบเรียน โดยปรกตสถานศึกษาในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการจะใช้แบบเรียนที่กำหนด นอกจากนั้น ครูอาจใช้หนังสืออื่นเป็นหนังสือประกอบ หรือจากเอกสารที่ครูเตรียมเอง

2.5 การปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการพัฒนาครูผู้สอนให้ก้าวหน้าทันวิทยาการเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการความก้าวหน้าของสังคม ธุรกิจ อุตสาหกรรม เป็นต้น

2.6 การฝึกงาน จุดมุ่งหมายของการฝึกงาน เป็นการให้นักเรียนนักศึกษารู้จักนำเอาทฤษฎีมาประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง ทั้งยังมุ่งให้ผู้เรียน ได้เห็นปัญหาที่แท้จริงในสาขาวิชา และอาชีพนั้น เพื่อให้โอกาสผู้เรียนได้เตรียมตัวที่จะออกไปเผชิญกับชีวิตจริงต่อไป

3. การจัดบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน เป็นการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การส่งเสริมการจัดหลักสูตร และ โปรแกรมการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพ ได้แก่

3.1 การจัดสื่อการเรียนการสอน เป็นสิ่งที่เอื้อต่อการศึกษานักเรียน นักศึกษา เน้นเครื่องมือ และกิจกรรมให้ครูได้เลือกใช้ในการสอน

3.2 การจัดห้องสมุด เป็นที่รวมหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ และวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นแหล่งวิทยาการ ให้นักเรียนนักศึกษาได้ศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติม

3.3 การนิเทศการสอน เป็นการช่วยเหลือแนะแนวครูให้เกิดการปรับปรุงแก้ไขปัญหาการเรียนการสอน

3.4 การวัดและประเมินผล กระบวนการเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตรวจสอบและวิเคราะห์ผลการเรียน

พวงรัตน์ วิเวกานนท์ (2538) ให้แนวคิดว่าการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดประมวลประสบการณ์ให้เด็กและ

ปรับปรุงการเรียนการสอนให้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพมากที่สุด ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ และเป็นผู้นำครูทางด้านวิชาการในการบริหารงานวิชาการนั้นผู้บริหารจะต้องวางแผนร่วมกับบุคลากรทุกคน และใช้วิธีการกระจายอำนาจและความรับผิดชอบ สนับสนุนให้ทุกคนทำงาน โดยเต็มกำลังความสามารถ สนับสนุนให้มีการปรับปรุงการเรียนการสอน การค้นคว้า ทดลองและใช้วิธีการสอนแบบใหม่ ๆ ที่ได้ผลดี สำหรับการบริหารงานวิชาการที่จะทำให้เกิดผลดี หลักสำคัญในการบริหาร คือ วางแผน ซึ่งในการวางแผนนั้น ผู้บริหารจะต้องศึกษาสิ่งต่อไปนี้

1. นโยบายการศึกษา
2. หลักสูตร
3. บุคลากร
4. การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร
5. จัดสายการบริหารงานวิชาการ
6. จัดทำโครงการทางวิชาการและจัดทำประมาณการ
7. จัดบริการด้านสื่อการสอนและอาคารสถานที่
8. จัดครูเข้าชั้นเรียนและสอนประจำวิชา
9. จัดตารางสอน
10. จัดสอนแทน
11. วัดและประเมินผลการเรียน
12. ประเมินผลการสอนของครู
13. นวัตกรรมและเทคโนโลยีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน
14. หลักการและแนวคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ

3.2 ความสำคัญของงานวิชาการ

งานวิชาการในโรงเรียนเป็นงานหลักที่โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญ ไม่ว่าจะยุคใดสมัยใด หน่วยงานและนักวิชาการได้ให้เหตุผลและชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิชาการ ดังจะเห็นได้จากการที่ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) ได้จัดให้มีการประชุมระดมความคิดเห็นเรื่อง บทบาทหน้าที่ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่จัดขึ้นระหว่างวันที่ 17-18 พฤศจิกายน 2527 ณ ห้องประชุมสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สรุปผลการประชุมได้ว่า งานวิชาการมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของอภิธรรมย์ ณ นคร (2517), ชะลอ มงคลการุณย์ (2530) และบุญเลิศ แสนศักดิ์ (2535)

ต่างก็เห็นว่า งานวิชาการเป็นงานที่สำคัญที่สุดทั้งนี้อาจเป็นเพราะ งานวิชาการเป็นหัวใจที่สำคัญ หรือเป็นหัวใจของโรงเรียน ซึ่งเป็นงานที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาหรือคุณภาพ การศึกษา ส่วนงานด้านอื่น ๆ เป็นองค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตสถาบันดำเนินไปด้วยความราบรื่นเท่านั้น โรงเรียนจะดีหรือเลว ขึ้นอยู่กับงานวิชาการของโรงเรียน (พนัส หันนาคินทร์ 2524) นอกจากนี้ สุธีระ ทานตวนิช (2521) และสนามจิตร สุคนธ์ทรัพย์ (2524) ยังได้ชี้ให้เห็น ความสำคัญของงานวิชาการไว้ว่า งานวิชาการนับเป็นงานหลักของโรงเรียน เพราะโรงเรียน ตั้งขึ้นมา เพื่อเป็นแหล่งที่ให้ความรู้แก่นักเรียน หน้าที่หลักของโรงเรียนคือ การจัดการเรียนการสอนหรืองานวิชาการ ส่วนงานธุรการ งานบุคลากร งานอาคารสถานที่ งานกิจการนักเรียน งานความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นงานที่สนับสนุนให้งานวิชาการได้ดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด นอกจากนี้ Miller (1965) ยังได้เน้นถึงความสำคัญของงานวิชาการว่า “งานวิชาการเป็นหัวใจของโรงเรียน” เนื่องจากงานวิชาการมีความสำคัญ ดังนั้นในการบริหารโรงเรียนผู้บริหาร จึงต้องใช้เวลาในการบริหารวิชาการมากกว่างานอื่น ดังจะเห็นได้จากการศึกษาที่ Smit and others (1975) ได้จำแนกปริมาณงานของผู้บริหาร โรงเรียนต้องปฏิบัติ คือ งานวิชาการร้อยละ 40 งานบริหารบุคคลร้อยละ 20 งานกิจการนักเรียนร้อยละ 20 งานการเงินร้อยละ 5 งานอาคารสถานที่ ร้อยละ 5 งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนร้อยละ 5 และงานธุรการ ร้อยละ 5 ซึ่งสอดคล้องกับ Edward and others (1961) ได้จัดแบ่งสรรส่วนและจัดลำดับความสำคัญในการบริหารโรงเรียนไว้ตามลำดับดังนี้ ลำดับที่หนึ่ง งานวิชาการร้อยละ 40 รองลงมาคือ งานบริหารบุคคลร้อยละ 20 งานกิจการนักเรียนร้อยละ 20 ส่วนงานการเงิน งานอาคารสถานที่งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน และงานอื่น ๆ ร้อยละ 5 ประกอบกับการที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา แห่งชาติ (2528) ได้จัดการประชุมระดมความคิดเห็นของบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา ซึ่งได้แก่ ครู ผู้บริหาร โรงเรียนศึกษานิเทศก์ หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ และผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด ได้ข้อเสนอแนะว่า ผู้บริหาร โรงเรียนควรใช้เวลาในการบริหารงานวิชาการเฉลี่ยสัปดาห์ละ 12 – 13 ชั่วโมง หรือประมาณร้อยละ 35 ของเวลาทั้งหมด ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานวิชาการที่ผู้บริหารต้องใช้เวลาให้มากกว่างานอื่น ๆ ของโรงเรียน นอกจากนี้แล้ว ผจกญ โภจารย์ศรี (2544) ได้วิเคราะห์และชี้ให้เห็นความสำคัญของงาน วิชาการว่า หัวใจของการปฏิรูปการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 คือ หมวดที่ 4 ที่ว่าด้วยเรื่อง “แนวการจัดการศึกษา” ส่วนหมวดอื่นๆอัน ได้แก่ หมวด 1 บททั่วไป ที่กล่าวถึง ความมุ่งหมายและหลักการ หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา หมวด 3 ระบบ การศึกษา หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพ

การศึกษา หมวด 7 ครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุน
เพื่อการศึกษา และหมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา คือสาระสำคัญที่จะเข้ามาสนับสนุนผู้
แนวทางการจัดการศึกษาที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,
2543) นั้นแสดงให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ใน
หมวด 4 มาตรา 22 ที่กล่าวถึง การจัดการศึกษาต้องถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการ
ศึกษา ต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ นั้นหมายถึง
กระบวนการจัดการเรียนการสอนจากหลักการนำสู่การปฏิบัติที่เป็นจริงได้

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

สรุป ความสำคัญของงานวิชาการนั้นเป็นงานหลักของโรงเรียน เป็นหัวใจที่สำคัญที่ส่งต่อการจัดการศึกษาหรือคุณภาพการศึกษาต่อไป

3.3 บทบาทและหน้าที่ของผู้บริหาร

ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาท และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการบริหารงานวิชาการ งานวิชาการเป็นหัวใจของการบริหารโรงเรียน เป็นชีวิตจิตใจของโรงเรียน ส่วนงานด้านอื่น ๆ เป็นเพียงส่วนประกอบที่จะทำให้งานของโรงเรียนดำเนินไปด้วยความราบรื่น และบุคคลสำคัญที่มีบทบาทในการผลักดันงานด้านวิชาการ ให้สำเร็จเป้าหมายก็คือผู้บริหาร ดังความเห็นของนักการศึกษาดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2536) กล่าวถึงบทบาทและความรับผิดชอบของผู้บริหารโรงเรียนเกี่ยวกับงานวิชาการไว้ 3 ประการ ดังนี้

1. ในฐานะผู้บริหารองค์การ ผู้บริหารต้องรับผิดชอบงานทั้งหมดขององค์การ จะโยนความผิดให้คนอื่นไม่ได้ โดยเฉพาะงานวิชาการของโรงเรียนนั้น จะต้องรับผิดชอบอย่างเต็มที่

2. ความรับผิดชอบของผู้บริหารที่เกิดขึ้น โดยระเบียบ คำสั่งหรือแนวปฏิบัติ ซึ่งหน่วยงานหน่วยเหนือกำหนดให้เป็นหน้าที่โดยตรงของหัวหน้าสถานศึกษา เช่น การอนุมัติผลการเรียนและการอนุมัติการจบหลักสูตร การจัดตั้งและขุดกิจกรรมในโรงเรียนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นหน้าที่ของผู้บริหารในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการทั้งสิ้น ผู้บริหารจะต้องระมัดระวังและปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบหรือกฎเกณฑ์

3. ขอบเขตความรับผิดชอบของผู้บริหารในงานวิชาการจะเกิดผลดี ไม่มีผลเสียตามมาภายหลัง ถ้าผู้บริหารให้ความสำคัญกับงานวิชาการโดยกำหนดงานวิชาการให้ตนเองในฐานะผู้ควบคุมดูแลการปฏิบัติงานวิชาการให้เป็นไปตามระเบียบแนวปฏิบัติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ดังนี้

3.1 เป็นผู้ประสานงานระหว่างหัวหน้าฝ่ายต่างๆ ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับงานวิชาการ เช่น ฝ่ายวิชาการ แผนกแนะแนว ทะเบียนวัดผลและแม่แต่ฝ่ายธุรการ ฝ่ายปกครอง มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิชาการด้วย

3.2 เป็นนักวิเคราะห์ ผลงานทางวิชาการทั้งนี้เพราะว่าผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นผู้นำทางวิชาการ ครูผู้สอนจึงมีความเชื่อถือในความเป็นผู้บริหารของสถานศึกษา

สมิทท์ และคณะ Smith and Others 1961 (อ้างถึงในปริยากร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535) ให้ความเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานแต่ละงานคิดเป็นสัดส่วนดังนี้

1. งานบริหารวิชาการ 40%
 2. งานบริหารบุคลากร 20%
 3. งานบริหารกิจการนักเรียน 20%
 4. งานบริหารในหน้าที่ทั่วไป 20%
 5. งานบริหารการเงิน 5%
 6. งานบริหารอาคารสถานที่ 5%
 7. งานบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชน 5%
- องค์การ อินทรมพรรษ์ (2539) กล่าวถึง บทบาทของผู้บริหารในการนำหลักสูตร

ไปใช้

1. ต้องมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างชัดเจน และจะต้องศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรกับสื่อการเรียนและวัสดุประกอบอื่น ๆ
2. ต้องเป็นผู้นำในการนำหลักสูตรไปใช้
3. ต้องเป็นผู้เสริมขวัญกำลังใจแก่ครู
4. ต้องจัดการด้านบริการใช้หลักสูตรแก่บุคลากรในโรงเรียน
5. ต้องจัดการประชุมเพื่อวางแผน แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการจัดการ

ดำเนินการ

6. ต้องประสานงานการดำเนินการใช้หลักสูตร
7. ติดตามผลการปฏิบัติงานแนะนิตเทศ
8. ประชาสัมพันธ์
9. ส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตร

สังัด อุทรานันท์ (2538) ได้ให้แนวคิดที่ว่า ผู้บริหารโรงเรียน มีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร ดังนี้

1. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่โรงเรียนใช้อย่างชัดเจน
2. ให้บริการวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนชนิดต่างๆ แก่ครู
3. ดำเนินการแนะนิตเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

4. ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็น

ตัวอย่างแก่ครู

5. ให้กำลังใจและบำรุงขวัญแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อเป็น

ตัวอย่างแก่ครู

อำนาจ บุญช่วย (2537) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ ดังนี้ คือ ด้านหลักสูตรและการสอน ผู้บริหารจะต้องรู้จักหลักสูตรเป็นอย่างดี สามารถอธิบายและแนะนำครูให้เข้าใจวัตถุประสงค์ โครงสร้างของหลักสูตร และกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิธีการดำเนินการบริหารหลักสูตรและการสอน กระทำได้ดังนี้

1. จัดให้ครูทำงานเป็นคณะ โดยแบ่งงานตามลำดับความสามารถทางวิชาการ จัดให้ครูที่มีความรู้ความสามารถและประสบการณ์มากช่วยเหลือผู้ที่มีความสามารถน้อยหรือเข้าทำงานใหม่

2. จัดตั้งชุมชนหรือสมาคมเพื่อเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

3. จัดให้มีบรรยากาศทางวิชาการ โดยส่งเสริมให้ครูแสดงออกทางวิชาการ เช่น เขียนบทความ ออกวารสารทางวิชาการ ด้านการนิเทศการสอน เป็นการช่วยเหลือปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนของครูให้ดีขึ้นผู้บริหารต้องทำงานร่วมครู โดยให้ความช่วยเหลือแนะนำ อำนวยความสะดวกในการพัฒนาการเรียน คือ

1. ประชุมเกี่ยวกับการปรับปรุงการเรียนการสอน และปรับปรุงตามที่ตกลง

กัน

2. ประสานงานเกี่ยวกับศึกษานิเทศก์ที่เกี่ยวข้อง

3. จัดสัมมนาหรืออบรมทางวิชาการแก่ครู

4. จัดให้ทัศนศึกษาหรือดูงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน ตามโรงเรียนต่างๆ

5. เป็นพี่เลี้ยงหรือหาพี่เลี้ยงให้กับครูใหม่ หรือครูที่มีปัญหาด้านการสอน

6. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าวิจัยให้สิ่งที่ทำได้

7. จัดบรรยากาศ หรือสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้อต่อการเรียนการสอน

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2544) ได้สรุปว่า หน้าที่ในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนเป็นภารกิจที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยจะต้องกระจายความรับผิดชอบไปให้ครูทุกคน และจะต้องครอบคลุมถึงปรัชญา และเป้าหมายของการจัดการศึกษาของนักเรียน การนำหลักสูตรไปใช้ กิจกรรมเสริมหลักสูตร การรู้จักเลือกสื่อการเรียนการสอน การจัดบริการห้องสมุดและการแนะแนว ตลอดจนการประเมินผลงานวิชาการแต่ละวิชา

ที่จัดสอนและวิชาการของโรงเรียน โดยส่วนรวมเท่าที่กล่าวมานี้ เป็นการบริหารงานวิชาการ ซึ่งครอบคลุมเกี่ยวกับหลักสูตร จุดมุ่งหมายแผนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาและสื่อการสอน การจัดแบบเรียน ห้องสมุดโรงเรียน การประเมินผลและการจัดผลการศึกษา และการนิเทศการสอนจะเห็นว่างานวิชาการเหล่านี้ขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน โดยจะต้องเป็นผู้นำหรือหัวหน้าทีมงานของบุคลากรและครู-อาจารย์ จะต้องทำงานร่วมกันอย่างมากผู้บริหารโรงเรียนจะทำงานคนเดียวไม่ได้อย่างแน่นอน

3.4 บทบาทและหน้าที่ของครูผู้สอน

กรมวิชาการ (2535) กล่าวว่า พฤติกรรมของครูในชั้นเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการเรียนการสอนและส่งผลถึงคุณภาพการศึกษาโดยตรงครูจึงต้องเลือกใช้วิธีการสอนต่าง ๆ ให้ตรงจุดหมายและเหมาะสมกับสภาพการเรียน ซึ่งมีแนวดำเนินการดังต่อไปนี้

1. มีความเชื่อมั่นว่านักเรียนทุกคนรู้ได้ ถ้าครูจัดประสบการณ์ที่เหมาะสม
2. วิเคราะห์จุดที่จะพัฒนาผู้เรียน โดยการเปรียบเทียบความสามารถที่ควรจะเป็นและความสามารถที่เป็นอยู่เพื่อกำหนดความสามารถที่จะพัฒนาเด็กทั้งชั้นและรายบุคคล
3. แสวงหา คัดเลือกวิธีการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถที่จะพัฒนา
4. ลงมือปฏิบัติการสอนด้วยวิธีที่หลากหลาย ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการฟัง และอ่านเพียงอย่างเดียว
5. ตรวจสอบความก้าวหน้าของนักเรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อหาทางเร่งปรับปรุงความก้าวหน้าของนักเรียน
6. นำผลงานของนักเรียนไปเสนอในที่ประชุมต่าง ๆ อย่างภาคภูมิใจ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาประถมศึกษาแห่งชาติ (2534) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ครูผู้สอนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียน หน้าที่หลักของครู ก็คือ การสอน ซึ่งต้องใช้หลักสูตรประกอบการเตรียมการสอน การทำแผนการสอน หรือกำหนดการสอนเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพโดยมีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. ทำความรู้จักเด็ก ศึกษาเด็กเป็นรายบุคคล ให้ความอบอุ่นเด็ก
2. ทำความเข้าใจจุดหมาย หลักการ โครงสร้างของหลักสูตร แผนการสอน กำหนดการสอน และกระบวนการเรียนการสอน
3. ศึกษาแผนการสอน คู่มือครูให้เข้าใจชัดเจนก่อนทำการสอน

4. เตรียมสื่อการสอนที่จะใช้ในการสอนแต่ละครั้งก่อนสอน

5. จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้เด็ก

5.1 รู้จักคิด รู้จักหาเหตุผล รู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหาด้วยตนเอง

5.2 รู้จักแก้ปัญหาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เน้นกิจกรรมการทำงานเป็น

กลุ่มและการอภิปราย

5.3 ยอมรับความสามารถของผู้อื่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล

5.4 มีนิสัยรักการอ่าน และใช้เวลาว่างในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

6. ทำการสอนทุกครั้งอย่างมีจุดหมาย ครูจะต้องรู้อยู่ตลอดเวลาว่าวิชาที่สอน

นั้นมีจุดประสงค์อะไร

7. ฝึกหาวิธีการประเมินผล และรู้จักใช้เครื่องมือประเมินผลที่ถูกต้องตาม

ลักษณะการเรียนการสอนและประมวลประสบการณ์ที่จัดให้นักเรียน

8. จัดการสอนซ่อมเสริมให้แก่เด็กที่มีความจำเป็นต้องได้รับการสอนซ่อม

เสริม

9. รู้จักปรับปรุงวิธีการสอนให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โรงเรียนและ

นักเรียน

10. ปลุกฝังค่านิยมและคุณธรรมที่พึงประสงค์

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2536)

ยังกล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของครูผู้สอน เพิ่มเติมไว้ ดังนี้

1. ฝึกให้นักเรียน ได้ทำกิจกรรมโดยผ่านขั้นตอน ทักษะ กระบวนการ และอื่น ๆ

2. ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามความสนใจ จนเกิดการค้นพบด้วย

ตนเองเพื่อพัฒนากระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา ฯลฯ

อารีรัตน์ วัฒนสิน (2544) ได้กล่าวถึง ครูมืออาชีพตามหลักสูตรการศึกษาขั้น

พื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไว้ว่า ครูเป็นกลไกสำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนา

คุณภาพให้ครบถ้วนทั้งด้านความดี มีปัญญา มีสุขภาพแข็งแรง มีความมั่นคงทางอารมณ์

สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข มีความเป็นไทย และสามารถพัฒนาตนเองได้เต็ม

ศักยภาพและอย่างต่อเนื่องทั้งด้านการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ ครูจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่

จะต้องปฏิบัติหน้าที่ครูอย่างสมบูรณ์แบบ สร้างความมั่นใจให้สังคมยอมรับว่าอาชีพครูเป็น

สถาบันวิชาชีพชั้นสูง ครูต้องปรับตนเองเพื่อเข้าสู่ครูอาชีพ โดยมีภาระงานดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ครูทุกคนมีภาระงานสำคัญที่จะร่วมในการออกแบบหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

1.1 ร่วมศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลชุมชนทุกด้าน ข้อมูลทรัพยากรและศักยภาพของสถานศึกษา ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน และร่วมกับชุมชนและกรรมการสถานศึกษา กำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจและเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนที่ชัดเจน

1.2 ร่วมกำหนดโครงสร้างหลักสูตร โดยเฉพาะการกำหนดเวลาตามโครงสร้างเพื่อให้สามารถไปกำหนดควาระรายละเอียดผลการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม

1.3 ใช้ความรู้ความสามารถเฉพาะกลุ่มสาระที่มีความถนัดมากที่สุดร่วมกันกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี

1.4 รวมครูที่รับผิดชอบการสอนชั้นเดียวกันออกแบบหลักสูตรชั้นปี ควรจะได้มีการแยกผลการเรียนรู้รายปีไว้ทุกกลุ่มสาระ พร้อมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และนำมาวิเคราะห์ซ้ำเพื่อกำหนดผลการเรียนรู้ที่ใกล้เคียงกันสามารถบูรณาการการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม

1.5 ออกแบบการเรียนรู้ โดยการจัดทำเป็นแผนการเรียนรู้รายคาบ / ชั่วโมง ควรให้ครูในแต่ละระดับชั้นปีเป็นผู้ออกแบบ รูปแบบการเขียนแผนการเรียนรู้ อยู่กับกลุ่มครูของชั้นปีนั้น ๆ เพื่อครูจะได้ทำความเข้าใจร่วมกัน

1.6 ร่วมกำหนดระบบ วิธีการ และเกณฑ์การวัดและประเมินผลของสถานศึกษา

2. การพัฒนางานสอน ครูอาชีพต้องพัฒนาตนเองอย่างรอบด้านและทำหน้าที่ครูที่กระตุ้นพัฒนาการของผู้เรียนในองค์รวมทั้งด้านองค์ความรู้ใหม่ กระบวนการไปสู่องค์ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับการประเมินตามสภาพจริงเพื่อส่งเสริมพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ครูจึงต้องมีบทบาทดังนี้

2.1 เป็นครูภาษาไทย ภาษาไทยเป็นภาษาประจำชาติ และเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและแสวงหาความรู้ ครูทุกคนต้องดูแลพัฒนาการด้านภาษาของผู้เรียนตลอดเวลาทั้งด้านการพูด การอ่าน การเขียน การสรุปองค์ความรู้ และหาโอกาสในการปรับปรุงการใช้ภาษาไทยของผู้ใช้ให้ถูกต้องตลอดเวลา

2.2 เป็นครูแนะแนว การที่ผู้เรียนจะพัฒนาเต็มตามศักยภาพได้ ครูต้องรู้จักผู้เรียน ค้นหาวิธีการเรียนรู้ที่เขาดำเนินเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ และขณะเดียวกันก็ต้องพยายามกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักตนเอง

2.3 เป็นครูหน้าที่พลเมือง ศีลธรรม ครูต้องฝึก อบรม บ่มนิสัยของผู้เรียน ขณะจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ครูต้องสอดแทรกการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์ให้แก่ผู้เรียน

2.4 เป็นครูวัดผลการเรียนการสอนต้องควบคุมการประเมินผลตามสภาพจริง หลักสูตรมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาเป็นองค์รวมทั้งด้านความรู้ กระบวนการ และคุณธรรม จริยธรรมการวัดและประเมินผลผู้เรียนต้องประเมินทั้ง 3 องค์ประกอบตลอดเวลา

2.5 เป็นครูวิจัย คือ การประเมินตนเองนั่นเอง ครูมีอาชีพจำเป็นต้อง พัฒนารูปแบบการเรียนการสอนของตนเองให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมบรรลุผลการ เรียนรู้ที่คาดหวังอย่างแท้จริง ครูจึงจำเป็นต้องประเมินตนเอง และควรประเมินทุกคาบเรียน บันทึกสั้น ๆ ง่าย ๆ ว่าทำได้ตามที่ออกแบบไว้หรือไม่ ถ้าทำไม่ได้ ได้ปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

2.6 ครูมีอาชีพต้องพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ต้องศึกษาค้นคว้าองค์ ความรู้ในงานที่ได้รับมอบหมาย เพื่อครูจะได้โต้ตอบกับผู้เรียน ได้อย่างมั่นใจ นอกจากนั้นครูยัง จะสามารถตรวจสอบผลงานผู้เรียนที่มีวิธีการที่หลากหลายแตกต่างกันไปอย่างมั่นใจด้วย

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ คือ ต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ เพื่อนำไปสู่การเรียนการสอนที่เป็นไปตาม เจตนารมณ์ของหลักสูตรและต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมสอดคล้องกับ นักเรียน สภาพโรงเรียนท้องถิ่นด้วยวิธีการเรียนการสอนเทคนิคและสื่อการสอนที่หลากหลาย เพื่อให้ นักเรียนเกิดการพัฒนาตนเองในทุกๆ ด้านอย่างสมดุล

งานวิชาการถือเป็นงานหลักของสถานศึกษาเพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อ การพัฒนานักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้ สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม จากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญให้สถานศึกษา มีความเข้มแข็งในการ บริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนงานการวัดผล ประเมินผล กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดขอบข่ายและภารกิจการบริหารด้านวิชาการในคู่มือ การบริหารสถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล ไว้ดังนี้

งานวิชาการเป็นหัวใจของสถานศึกษา หน้าที่ของสถานศึกษาคือการให้ความรู้ แก่นักเรียนเป็นสำคัญ และถือว่าเป็นงานหลักของสถานศึกษาเพราะเป็นงานที่เกี่ยวข้อง

โดยตรงต่อการพัฒนานักเรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้การกระจายอำนาจในการบริหารจัดการ ไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และ การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญให้สถานศึกษา มีความ เข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล ขอบข่ายและภารกิจของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน งานด้าน วิชาการ ได้แก่

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีแนวทางปฏิบัติดังต่อไปนี้

1.1 ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2542

สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับ สภาพปัญหาและความ ต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น

1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสภาพสถานศึกษา เพื่อกำหนด วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้ง คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตร สถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายาม บูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตาม ความเหมาะสม

1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการ ใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

1.5 นิเทศการใช้หลักสูตร

1.6 ติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร

1.7 ปรับปรุงหลักสูตรตามความเหมาะสม

2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ มีแนวทางการปฏิบัติดังต่อไปนี้

2.1 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดย เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2.2 ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ

การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงและการปฏิบัติการจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและ แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน หอถือนามมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

2.3 จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้น การนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่นนิเทศแบบเพื่อช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนร่วมกันหรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. การวัดผล ประเมินผลและเทียบคอนผลการเรียน มีแนวทางปฏิบัติ

ดังต่อไปนี้

3.1 กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล

การศึกษา

3.2 ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3.3 ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริงจากกระบวนการ การปฏิบัติและผลงาน

3.4 จัดให้มีการเทียบคอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียน จากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการ และอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

3.5 พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีแนวทางปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

4.1 ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพงาน

วิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

4.3 ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนเผยแพร่ ผลงานวิจัยหรือการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง มีแนวทางการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

5.1 ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการ จัดการเรียนการสอน และบริหารงานวิชาการ

5.2 ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน

5.3 จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนา

ด้านวิชาการ

5.4 ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

5.5 การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษา

6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ มีแนวทางการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

6.1 สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งใน สถานศึกษาและนอกสถานศึกษา

6.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งการเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาบริเวณใกล้เคียง

6.3 จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้ห้องความรู้ และ ประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ที่ จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกัน

6.4 ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ใน การจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิภาคท้องถิ่น

7. การนิเทศการศึกษา มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

7.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายใน สถานศึกษา

7.2 ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับสถานศึกษา

7.3 ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศในสถานศึกษา

7.4 ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

7.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์การจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

8. การแนะแนวการศึกษา มีแนวทางในการปฏิบัติ ดังต่อไปนี้

8.1 จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยงกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการเรียนการสอน

8.2 ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา

8.3 ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาในสถานศึกษา

8.4 ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสบการณ์ด้านการแนะแนวการศึกษากับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในสถานศึกษา

9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา มีแนวทางในการปฏิบัติดังต่อไปนี้

9.1 จัดระบบโครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษา

9.2 กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักรับรองมาตรฐานการศึกษา

9.3 วางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

9.4 ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

9.5 ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น ในการปรับปรุงและพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9.6 ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

9.7 ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษา ในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

10. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน มีแนวทางในการปฏิบัติงานดังต่อไปนี้

10.1 การศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

10.2 จัดให้ความรู้ เสริมสร้าง และความเทคนิค ทักษะ ทางวิชาการ เพื่อการพัฒนาทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น

10.3 การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา และที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันที่อื่นที่จัดการศึกษา

10.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น

จากขอบข่ายภารกิจงานด้านวิชาการตามที่กล่าวมาข้างต้นอาจจำแนกขอบข่ายย่อยเป็นภารกิจหลักทางวิชาการ 4 ด้าน โดยยึดหลักการปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ปรับปรุงแก้ไข 2545) ได้ดังนี้

1. ด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ได้แก่ งานการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

2. ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่ งานการพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การนิเทศการศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน

3. ด้านการพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการเรียนรู้ที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาสื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น

4. ด้านการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ที่เหมาะสม ได้แก่ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
 ในสถานศึกษา และส่งเสริมให้นักเรียนได้ใช้แหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาเพื่อการเรียนรู้
 พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 62) กล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนทางด้าน
 วิชาการคือ

1. งานด้านเกี่ยวกับครู ได้แก่ การจัดครูมาสอน การมอบหมายงานให้ครูตาม
 ความเหมาะสม การสร้างขวัญกำลังใจ การพัฒนาตัวครู การนิเทศ การพิจารณาความดี
 ความชอบ

2. งานด้านเกี่ยวกับตัวนักเรียน ได้แก่ การแบ่งกลุ่มนักเรียน การส่งเสริม
 นักเรียนทางด้านวิชาการ การบริการต่าง ๆ การสอนซ่อมเสริม และการติดต่อกับผู้ปกครอง

3. งานด้านการจัดหาเครื่องมือ อุปกรณ์ต่าง ๆ จัดหาเจ้าหน้าที่เพื่อบริการ
 ให้แก่ครู นักเรียน การสร้างมาตรฐานการเก็บรักษา และนำไปใช้ให้เกิดผล

4. งานด้านการจัดโปรแกรมการเรียนการสอน ได้แก่ การใช้หลักสูตรและ
 การประเมินผลนักเรียน และอื่น ๆ เป็นต้น

5. งานด้านเกี่ยวกับบุคลากรด้านการสอน เช่น การทำทะเบียนประวัติและ
 ระเบียบต่าง ๆ เกี่ยวกับครู

กิติมา ปรีดีติลล (2532. หน้า 52 – 53) ได้แบ่งขอบข่ายงานด้านวิชาการ
 ออกเป็น 5 ประการคือ

1. แผนปฏิบัติงานด้านวิชาการ

2. หลักสูตรและการสอน ประกอบด้วย หลักสูตร โครงการสอน ประมวล
 การสอน

3. การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย งานการจัดตารางสอน การจัดชั้น
 เรียน การจัดครูเข้าสอน การจัดแบบเรียน การจัดห้องสมุด การจัดทำคู่มือครู

4. สื่อการสอน

5. วัดและประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543. หน้า 49 – 51) ได้
 กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

2. งานการเรียนการสอน

3. งานสื่อการเรียนการสอน

4. งานวัดผลและประเมินผล
5. งานห้องสมุด
6. งานนิเทศการศึกษา
7. งานด้านการวางแผนและกำหนดวิธีการดำเนินการ
8. งานส่งเสริมการสอน
9. งานประชุมอบรมทางวิชาการ

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2544 : 65) กล่าวว่า งานวิชาการเป็นหัวใจของสถานศึกษา
หน้าที่ของโรงเรียนคือ การให้ความรู้ทางวิชาการแก่นักเรียนเป็นสำคัญ งานที่เกี่ยวข้องกับ
วิชาการที่สำคัญมีดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน
2. งานด้านปรับปรุงการเรียนการสอน
3. งานด้านการวัดผลและประเมินผล

จากแนวคิดเกี่ยวกับขอบข่ายและการบริหารงานวิชาการของนักวิชาการดังกล่าว
สามารถสรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานวิชาการที่มีความสอดคล้องกับแนวปฏิรูปการศึกษา
ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (พ.ศ. 2545) มีดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร

หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

จากเนื้อหาสาระดังกล่าวหน่วยงานแต่ละแห่งและนักวิชาการแต่ละคนก็ได้กำหนด
ขอบข่ายงาน ไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2550) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการประกอบด้วย
การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล
ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการงานห้องสมุด โรงเรียน งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน งานจัดครู
เข้าสอน งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การประสานความร่วมมือใน
การพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของ
ครอบครัว องค์กรฯ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา การจัดทำระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ
งานวิชาการของสถานศึกษา การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ในสถานศึกษา งานกิจกรรม
นักเรียน การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาและใช้สื่อ
เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และการพัฒนาให้ความเห็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบ
โอนผลการเรียน การนิเทศการศึกษา งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาและส่งเสริม
ให้มีแหล่งเรียนรู้ การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น
การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการของครอบครัว องค์กร ฯ และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
การแนะแนวการพัฒนาประกันคุณภาพภายในและมาตรฐานการศึกษา การพัฒนาและใช้
สื่อเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา และงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วยงานวิจัย
เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ การนิเทศ
การศึกษา งานบริหารการเรียนการสอน การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และการวัดผล
ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) งานวิชาการมีขอบข่าย
ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล
ประเมินผลและการเทียบโอนผลการเรียนงานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
และงานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

อุทัย บุญประเสริฐ (2540) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบ
โอนผลการเรียน วัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และงานกิจกรรมนักเรียน

กรมสามัญศึกษา (2539) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบ
โอนผลการเรียน งานห้องสมุด โรงเรียน งานบริหารการเรียนการสอน งานพัฒนาและส่งเสริม
งานวิชาการและงานให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539) งานวิชาการมีขอบข่าย
ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล
ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการ
สอน งานบริการการสอน และการอบรมวิชาการ

สงัด อุทรานันท์ (2538) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร
ของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผล
การเรียน งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน งานห้องสมุด โรงเรียน และงาน
สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ และการบริหารบุคลากร
งานวิชาการ

อำภา บุญช่วย (2537) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตร
ของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผลและการเทียบโอนผล
การเรียน และงานห้องสมุด โรงเรียน

สุธีระ ทานตะวณิชย์ (2534) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบ
โอนผลการเรียน การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ

กิติมา ปรีดีดิถ (2532) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย งานให้ขวัญและ
กำลังใจในการทำงานและงานที่ปรึกษาวิชาการ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนา
หลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา และการอบรม
วิชาการ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช (2526) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน งานบริหารการเรียนการสอน งานให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน งานจัดครูเข้าสอน งานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ การบริหารบุคลากรงานวิชาการ การจัดสอนซ่อมเสริมการประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น งานกิจกรรมนักเรียนการจัดกลุ่มการเรียนรู้ และ การกระจายความรับผิดชอบ

พนัส หันนาภินทร์ (2524) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย ส่วนที่เกี่ยวข้องกับครู และการจัดการสอน

รุจิรี ภูสาระ (2545) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และงานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ

Owen R.G. (2001) มีภาระงานวิชาการประกอบด้วย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ การนิเทศการศึกษา งานสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน งานจัดครูเข้าสอน การบริหารบุคลากรงานวิชาการ งานกิจกรรมนักเรียน การจัดหาทุน การพัฒนาข้อมูลนักเรียน

Sergiovanni and Other (1980) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วยการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน

Faber and Shearon (1970) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอนผลการเรียน การนิเทศการศึกษา การส่งเสริมครูประจำการ และการตั้งปรัชญาการศึกษา และการตั้งวัตถุประสงค์การบริหาร

Miller (1965) งานวิชาการมีขอบข่ายประกอบด้วย การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ งานพัฒนาการสอนกลุ่มต่าง ๆ งานบริการการสอน และงานการปฏิบัติงานตามโปรแกรม

ตารางที่ 9 ตารางสังเคราะห์ขอบข่ายงานวิชาการ

ขอบข่ายงานวิชาการ	อภิรมย์ ฒ นคร พ.ศ. 2517	มงคลการุณย์ พ.ศ. 2530	บุญเลิศ แสนศักดิ์ พ.ศ. 2525	พนิต หันนาคินทร์ พ.ศ. 2524	สุวัระ ทานตวณิช พ.ศ. 2521	ศมานจิตร์ ทุตรทรัพย์ พ.ศ. 2524	Miller ค.ศ. 1965	Smit and Others	Edward and others ค.ศ. 2544	ผจญ โฉงอารีย์ พ.ศ. 2544	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2543	จำนวน ความถี่
1. การพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	10
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	10
3. การวัดผล ประเมินผล และการเทียบโอน ผลการเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	10
4. วัตถุประสงค์หลักสูตรและสื่อการเรียน การสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	7
5. การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	4
5. งานห้องสมุดโรงเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
7. การมีเอกสารศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
3. การบริหารการเรียนการสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	5
7. การให้ขวัญและกำลังใจในการทำงาน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	4
10. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	8
1. งานพัฒนาครูผู้สอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
2. งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	5
3. การส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทาง วิชาการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
4. งานพัฒนาและส่งเสริมงานวิชาการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	4
5. งานพัฒนาการสอนกลุ่มต่างๆ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
6. งานบริการการสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
7. การบริหารบุคลากรงานวิชาการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6
8. การจัดสอนซ่อมเสริม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	2
การส่งเสริมครูประจำการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	6

ขอบข่ายงานวิชาการ

	อิทธิชัย นทร พ.ศ. 2517	มงคลการุณย์ พ.ศ. 2530	บุญเลิศ แสนศักดิ์ พ.ศ. 2525	พนิต หันนาคินทร์ พ.ศ. 2524	สุวิระ ทานตวนิช พ.ศ. 2521	สมานจิตร สุจริตทรัพย์ พ.ศ. 2524	Miller ค.ศ. 1965	Smit and Others	Edward and others ค.ศ. 2544	ผอญ โฉจรรย์ศรี พ.ศ. 2544	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2543	จำนวน ความถี่
การปรับปรุงการศึกษาและการตั้ง วัตถุประสงค์การบริหาร		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		6
การพัฒนาข้อมูลนักเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		6
การจัดหาทุน		✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		5
การประสานความร่วมมือในการพัฒนา วิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	10
การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการ องครอบครัว องค์กร และสถาบันอื่นที่จัด การศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	10
การพัฒนาระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับ งานวิชาการของสถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	10
การคัดเลือกหนังสือแบบเรียนเพื่อใช้ใน การศึกษา		✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓			7
งานกิจกรรมนักเรียน	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		4
การแนะแนว	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		6
๖) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓		✓		6
1. การพัฒนาและใช้สื่อเทคโนโลยีเพื่อ การศึกษา	✓		✓	✓		✓	✓					5
2. การพัฒนาให้ความเห็นการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น	✓		✓		✓	✓			✓			4
3. การพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้	✓	✓			✓	✓			✓			8
4. การอบรมวิชาการ	✓	✓	✓					✓				6
5. งานที่ปรึกษาวิชาการ	✓	✓	✓	✓								5
5. งานที่ปรึกษาวิชาการ	✓	✓	✓		✓	✓	✓					9
5. การกระจายความรู้ให้ลือชอ	✓	✓	✓			✓				✓		4
7. การจัดกลุ่มการเรียนรู้	✓	✓	✓	✓							✓	6
3. งานการปฏิบัติงานตามโปรแกรม	✓	✓	✓	✓				✓				6

โดยสรุป ภารกิจการบริหารงานวิชาการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การแนะแนว การศึกษา การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษารวมทั้งการส่งเสริมสนับสนุนความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชนและองค์กรอื่น ๆ

3.5 การบริหารงานวิชาการ

3.5.1. แนวคิด

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษาที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุดด้วยเจตนารมณ์ที่จะให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระคล่องตัว รวดเร็วสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผลประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนคุณภาพของนักเรียน ชุมชนท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

- 1) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
- 2) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- 3) การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน
- 4) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 5) การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
- 6) การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
- 7) การนิเทศการศึกษา
- 8) การแนะแนวการศึกษา
- 9) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
- 10) การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
- 11) การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
- 12) การส่งเสริมและสนับสนุนงาน วิชาการแก่บุคคลครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้สถานศึกษาบริหารงานด้านวิชาการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็วและสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน สถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น
2. เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้มาตรฐานและมีคุณภาพสอดคล้องกับระบบประกันคุณภาพการศึกษาและประเมินคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาตนเอง และการประเมินจากหน่วยงานภายนอก
3. เพื่อให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนจัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาการเรียนรู้ที่สนองตามความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้สถานศึกษาได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาและของบุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง

ขอบข่าย / ภารกิจ

1. การพัฒนาหลักสูตรการสอน
 2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
 3. การวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
 4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
 6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้
 7. การนิเทศการศึกษา
 8. การแนะแนวการศึกษา
 9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
 10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
 11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถาบันอื่น
 12. การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
2. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
 - 2.1 แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) หลักสูตรสถานศึกษาที่มีคุณภาพจะต้องเกิดจากความร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา รวมทั้งบุคลากรที่

เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา เพื่อระดมความคิด ประสพการณ์มาใช้ในการกำหนดหลักสูตรและ พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทาง เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษาการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา มีข้อควรคำนึง 2 ประการ คือ

2.1. หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องเชื่อมโยงกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ซึ่งเป็นกรอบสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับสถานศึกษาทั่วประเทศ ส่วนสำคัญที่ต้องยึดถือ มาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ และมาตรฐานการ เรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวเป็นคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียนทั้งประเทศ หลังจากที่ยุบ การศึกษาแต่ละช่วงชั้นหรือจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2. หลักสูตรสถานศึกษาจะต้องพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ ซึ่งจะเป็นส่วน ที่เพิ่มเติมจากข้อ 1 หลักสูตรจะต้องตอบสนองต่อความถนัด ความสนใจ และความต้องการของ ผู้เรียน ตามความแตกต่างของแต่ละบุคคลเป็นการช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาถึงขีดสูงสุด สถานศึกษาสามารถออกแบบหลักสูตรของตนเองได้อย่างอิสระ โดยยึดนโยบายและกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับหลักวิชาการที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษา มีความถูกต้องเหมาะสมสอดคล้องกับ บริบทของสถานศึกษา ชุมชน และท้องถิ่น และมีความเป็นไปได้ก่อนการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา จำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น

2.2.1. การสร้างความตระหนักให้ผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและยอมรับ

2.2.2. การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจหลักสูตร การใช้หลักสูตร

และการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

2.2.3. การแต่งตั้งคณะกรรมการของสถานศึกษาคณะต่าง ๆ ตามระเบียบ

กระทรวงศึกษาธิการและตามความจำเป็นของสถานศึกษา

2.2.4. การจัดทำระบบสารสนเทศใช้ในการจัดการศึกษา

2.2.5. การจัดแผนพัฒนาคุณภาพ

3. กระบวนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

มีข้อเสนอแนะเป็นแนวทางการจัดทำ ดังต่อไปนี้

3.1. การกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

3.2. การจัดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา

3.3. การจัดทำสาระของหลักสูตร

3.4. การออกแบบการเรียนรู้

3.5. การออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.6. การกำหนดรูปแบบ วิธีการและเกณฑ์การตัดสิน การวัดประเมินผลและ

เอกสารหลักฐานการศึกษา

3.7. การพัฒนาระบบการส่งเสริมสนับสนุน

3.8. การเรียบเรียงเป็นหลักสูตรสถานศึกษา

แนวทางการปฏิบัติ

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สารระ
แกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ
ของสังคมชุมชนและท้องถิ่น

2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนด
วิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้ง
คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตร
สถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายาม
บูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตาม
ความเหมาะสม

4. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการการใช้
หลักสูตรให้เหมาะสม

5. นิเทศการใช้หลักสูตร

6. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

7. ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

4. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มี
กระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการทางด้านร่างกาย และ
สติปัญญา วิธีการเรียนรู้ ความสนใจ และความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง
ดังนั้น การจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบ / วิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการ
เรียนการสอนตามสภาพจริงการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ
การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการเรียนรู้แบบบูรณาการ การใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ

กระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คุณธรรมทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการการจัดการ
กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม กระบวนการคิดและกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
ไปสอดแทรกในการเรียนการสอนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้เนื้อหาและกระบวนการต่าง ๆ ข้าม
กลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม การ
บูรณาการเป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยนำกระบวนการ
เรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้
โดยมีแนวทางการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น มีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการเรียนรู้ต้องสนองต่อความ
สนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละ
คาบเวลาเรียนนั้น ไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้
ให้ครบทุกกลุ่มสาระในลักษณะบูรณาการที่มีภาษาไทย และคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการ
เรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะ
พื้นฐาน การติดต่อสื่อสาร ในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัยและ
สุนทรียภาพช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่
1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม
การสอนแบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งให้ผู้เรียน
เกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์
ผลงาน แล้วนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 การจัดการ
การเรียนรู้แบบโครงการมากขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จัก
ตนเองในด้านความสามารถ ความถนัดเพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศ
การเรียนรู้ให้เหมาะสมช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 การจัดการเรียนรู้เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะ
ทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน
ทั้งในด้านอาชีพการศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนการศึกษาต่อสำหรับการศึกษานอกระบบ และ
การศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหยุ่นวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน
สถานศึกษา และความต้องการของท้องถิ่น

แนวทางการปฏิบัติ

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้ โดย
เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ ประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระกิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

3. จัดให้มีการนิเทศการเรียนการสอนแก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนหรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

5. การวัดผล ประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียน

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ตามกรอบหลักสูตรแกนกลาง หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่สถานศึกษาจะนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับแต่ละสถานศึกษานั้น มีข้อกำหนดที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียน ดังนี้

1. ดำเนินการวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ได้แก่ การประเมินผลการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนระหว่างเรียน เพื่อหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและค่านิยมอันพึงประสงค์จากการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน หรือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ หรือไม่เพียงพอ ซึ่งจะสะท้อนความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน และประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของผู้สอน เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งผู้เรียน ผู้สอน สถานศึกษาและผู้ปกครองนำไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ปรับปรุง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และใช้สำหรับตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

2. ดำเนินการประเมินผลระดับสถานศึกษา ได้แก่ การประเมินผลการเรียนและ พัฒนาการของผู้เรียนปลายปีหรือปลายภาค และเมื่อสิ้นสุดช่วงชั้นเพื่อนำผลไปใช้เป็นข้อมูล ในการปรับปรุงผู้เรียนให้มีคุณภาพตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วง

ชั้น รวมทั้งนำผลการประเมินไปใช้พิจารณาไปใช้พิจารณาตัดสินผลการเรียนรายวิชา และ
ตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น

3. ดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ได้แก่ การประเมินคุณภาพ
ทางการศึกษาของผู้เรียนทุกคนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้น
ประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในระดับชาติ ซึ่ง
กระทรวงศึกษาธิการจะกำหนดให้มีการประเมินในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามความจำเป็น
รายปีไป ข้อมูลจากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัด
การศึกษาของสถานศึกษาและคุณภาพการศึกษาของชาติได้ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้เข้า
รับการประเมินผลระดับชาติและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการประเมินอย่าง
เต็มศักยภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลคุณภาพทางการศึกษาที่แท้จริงของผู้เรียนของสถานศึกษาและ
ของประเทศชาติ

4. ดำเนินการตัดสินผลการเรียนให้ผู้เรียนผ่านช่วงชั้น และจบหลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ดังนี้

4.1 ตัดสินให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผ่านช่วงชั้นที่ 1
และให้ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผ่านช่วงชั้นที่ 2

4.2 ตัดสินให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จบการศึกษาระดับ
บังคับ

4.3 ตัดสินให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จบการศึกษาระดับ
บังคับ

บังคับ

5. ดำเนินการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษา เพื่อใช้เป็นเอกสาร
ประกอบการดำเนินงานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียน และเป็นเอกสารหลักฐานทาง
การศึกษา

6. ดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียน ซึ่งได้ศึกษามาจากต่างรูปแบบ
การศึกษาและหรือต่างสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นผลการเรียนตามหลักสูตรของสถานศึกษาที่กำลัง
ศึกษาอยู่

แนวทางปฏิบัติ

1. กำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลของสถานศึกษา

2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผลและประเมินผลแต่ละรายวิชา ให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติ และผลงาน

4. จัดให้มีการเทียบโอนความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และผลการเรียนจากสถานศึกษาอื่น สถานประกอบการและอื่น ๆ ตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

5. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

6. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้การปฏิรูปการศึกษาประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี ทั้งการนำกระบวนการวิจัยและผลการวิจัยมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะการปฏิรูปการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยนั้น เป็นแนวทางหนึ่งที่ผู้สอนและผู้บริหารสามารถนำไปปฏิรูปการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายแม่บททางการศึกษาของไทย ได้ให้ความสำคัญกับการวิจัยและกำหนดไว้หลายมาตราที่ชี้ให้เห็นว่าการวิจัยเป็นกระบวนการที่ควบคู่ไปกับกระบวนการเรียนรู้ และกระบวนการทำงานของผู้เกี่ยวข้องกับ การศึกษา ซึ่งเป็นกลไกที่นำไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ กล่าวคือ มาตรา 24 (5) ระบุให้ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถใช้การวิจัยเพื่อศึกษา เรื่องที่น่าสนใจและต้องการหาความรู้ใหม่หรือต้องการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น การวิจัยจึงสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยฝึกกระบวนการคิด การจัดการหาเหตุผลในการตอบ ปัญหาและรู้จักประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา มาตรา 30 ระบุให้ผู้สอนทำ วิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน ผู้สอนนอกจากจัดกระบวนการเรียนการสอน แล้ว ยังใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาในสิ่งที่ปัญหาหรือต้องการพัฒนาควบคู่กัน ไปอย่างต่อเนื่อง โดยบูรณาการกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการวิจัยให้เป็นกระบวนการเดียวกัน สามารถมองเห็นปัญหาระบุหรือรู้ปัญหาได้ รู้จักการวางแผนการวิจัย เก็บข้อมูลและวิเคราะห์ อย่างเป็นระบบมีหลักฐานได้มาซึ่งข้อค้นพบ มีเหตุผลอธิบายถึงข้อค้นพบ

มาตรา 48 ระบุให้สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพในสถานศึกษา และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้อง ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ผู้บริหารจึงต้องวิจัยเชิงประเมินเกี่ยวกับองค์กร / สถานศึกษา เพื่อใช้

ผลการวิจัยนั้นประกอบการตัดสินใจ จัดทำนโยบายและแผนตามพันธกิจขององค์กรนั้นต่อไป การวิจัยจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการที่นำผลมาใช้ในการพัฒนาใน ขณะเดียวกันผู้บริหารสามารถใช้การวิจัยเพื่อเป็นการสร้างองค์ความรู้ และพัฒนาตนเองให้ เป็นผู้นำในการสร้างภูมิปัญญาและการเรียนรู้ได้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้นำการวิจัยมาใช้เป็นกระบวนการควบคู่ไปกับกระบวนการ การเรียนรู้และการดำเนินงานเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ดังนี้

1. การใช้การวิจัยในกระบวนการเรียนรู้ มุ่งให้ผู้เรียนทำวิจัยเพื่อใช้ กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถวิจัยในเรื่องที่สนใจหรือต้องการ หาความรู้ หรือต้องการแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ได้ ซึ่งกระบวนการวิจัยจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึก การคิด ฝึกการวางแผนฝึกการดำเนินงานและฝึกหาเหตุผลในการตอบปัญหา โดยผสมผสาน องค์ความรู้แบบบูรณาการเพื่อให้เกิดประสบการณ์เรียนรู้จากสถานการณ์จริง

2. การวิจัยพัฒนาการเรียนรู้ มุ่งให้ผู้สอนสามารถทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ด้วย การศึกษา วิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้ วางแผนแก้ไขปัญหาการเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลและ วิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ให้ผู้สอนสามารถทำวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาที่ นำไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ ด้วยการศึกษา วิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้ ออกแบบและพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้ทดลอง ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ เก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ผลการ ใช้นวัตกรมนั้น ๆ และให้ผู้สอนสามารถนำกระบวนการวิจัยมาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้ ด้วยการใช้เทคนิควิธีการที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการวิเคราะห์ปัญหา สร้าง แนวทางเลือกในการแก้ปัญหาดำเนินการตามแนวทางที่เลือก และสรุปผลการแก้ไขปัญหาอัน เป็นการฝึกทักษะ ฝึกกระบวนการคิด ฝึกการจัดการจากการเผชิญสภาพจริง และปรับประยุกต์ มวลประสบการณ์มาใช้แก้ปัญหา

3. การวิจัยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา มุ่งให้ผู้บริหารทำการวิจัย และนำผลการวิจัยมาประกอบการตัดสินใจ รวมทั้งจัดทำนโยบายและวางแผนบริหารจัดการ สถานศึกษาให้เป็นองค์กรที่นำไปสู่คุณภาพการจัดการศึกษา และเป็นแหล่งสร้างเสริม ประสบการณ์การเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ

การวิจัยเป็นกระบวนการค้นหาความรู้และแนวทางปฏิบัติที่นำไปสู่การปฏิรูป การเรียนรู้ที่เชื่อถือได้ สามารถนำผลการค้นพบมาแก้ไขการเรียนรู้หรือตัดสินใจพัฒนาการ จัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากการวิจัยเป็นกระบวนการเชิงระบบ ที่ใช้

การศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งโดยทั่วไปจะเริ่มต้นจากขั้น
การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา จนถึงขั้นการสรุปและรายงานผล

แนวทางการปฏิบัติ

1. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารการจัดการและการพัฒนาคุณภาพงาน
วิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ให้แก่ละ
กลุ่มสาระ การเรียนรู้
3. ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่
ผลงานการวิจัย หรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล
ครอบครัว องค์กรหน่วยงาน และสถาบันอื่น

7. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี
ลักษณะต่างไปจากหลักสูตรที่ผ่านมาที่สถานศึกษา จะต้องจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา
เอง บทบาทในการผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ตามหลักสูตรของสถานศึกษาจึงเป็นภารกิจที่
ครูผู้สอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้จะต้องดำเนินการ เพราะสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม หรือมี
จำหน่ายอยู่ในท้องตลาดคงมีอาจจะสนองผลการเรียนรู้รายปี / รายภาค ตามหลักสูตรกลุ่มสาระ
ต่างๆ ของสถานศึกษาได้อย่างครบถ้วน การผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องผลการ
เรียนรู้รายปี / รายภาค อาจดำเนินการได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

1. การผลิต/จัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่
2. การดัดแปลง / ปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำ/สร้างไว้แล้ว

8. การผลิต / จัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่

การผลิต/จัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่ เป็นวิธีการได้มาซึ่งสื่อการเรียนรู้ที่ครูผู้สอน
สามารถกำหนดรูปแบบ สาระการเรียนรู้และวิธีนำเสนอสาระการเรียนรู้ของสื่อขึ้นนี้ได้ตาม
ความต้องการของผู้สอนอย่างแท้จริง แต่ครูผู้สอนจะต้องใช้เวลาในการออกแบบและ
ดำเนินการผลิต จัดทำสื่อขึ้นนั้นมากบ้างน้อยบ้าง ตามแต่ละชนิดหรือประเภทของสื่อที่ผลิต
การผลิต/จัดทำสื่อการเรียนรู้ขึ้นใหม่ สามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น

- 8.1. หนังสือเรียน เป็นสื่อการเรียนรู้พื้นฐานสำหรับการเรียนการสอนในชั้นเรียน
ซึ่งมีเนื้อหา / สาระครอบคลุมขอบข่ายสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร หนังสือเรียนที่
ดีไม่เพียงแต่นำเสนอข้อเท็จจริงหรือความรู้ต่าง ๆ เท่านั้น แต่จะต้องให้แนวทางแก่ผู้เรียนใน

การศึกษาความรู้เพิ่มเติมพัฒนาความคิด และการนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวันด้วยหนังสือเรียนมีลักษณะพิเศษที่จะช่วยผู้เรียนให้ศึกษาทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ เป็นขั้นตอนทีละเล็ก ทีละน้อยตามลำดับ จนเกิดการเรียนรู้สิ่งที่กว้างขวางขึ้น การเรียนรู้จากหนังสือบางบท/หน่วยการเรียนรู้ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง แต่บางบท/หน่วยการเรียนรู้ผู้เรียนก็จำเป็นต้องได้รับคำชี้แนะ ช่วยเหลือจากผู้สอน เพื่อเสริมเติมเต็มสาระการเรียนรู้ให้มีความสมบูรณ์ ชัดเจนยิ่งขึ้น รูปแบบของหนังสือเรียน อาจจัดทำในลักษณะของหน่วยการเรียนรู้ เช่น สาระการเรียนรู้ กลุ่มสาขาวิชาและพลศึกษา ชั้นปีที่ 1 (ป.1) กำหนดสาระไว้ 4 หน่วยการเรียนรู้ คือ หน่วยกายใจสมบูรณ์ หน่วยเพิ่มพูนพละนามัย หน่วยปลอดภัยไร้พิษ และหน่วยชีวิตมีคุณค่า ซึ่งแต่ละหน่วยจะมีสาระแยกเป็นเรื่อง ๆ ไป

8.2. คู่มือครู / คู่มือการสอน / คู่มือการจัดการเรียนรู้ เป็นสื่อที่ให้แนวทางกับครูผู้สอนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ในแต่ละสาระการเรียนรู้ให้เป็นไปตามจุดประสงค์หรือมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร โดยทั่วไปจะประกอบไปด้วยจุดประสงค์ของบทเรียน เนื้อหา / สาระการเรียนรู้

กิจกรรม / กระบวนการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผล บางเล่มอาจมีสาระอื่นๆ เพิ่มเติมนอกเหนือจากที่กล่าวไปแล้ว เช่น กิจกรรมเสนอแนะเพิ่มเติม โครงการและภาคผนวก หรืออาจจะเสนอหลักการ ทฤษฎี และหรือความรู้โดยละเอียดสำหรับครูผู้สอน

8.3. ชุดการเรียนการสอน ประกอบด้วย สื่อหลาย ๆ ชนิด จัดรวมไว้เป็นชุด เช่น คู่มือแนะนำการใช้ชุดการเรียนการสอน หนังสือเรียน หนังสืออ้างอิง ใบงาน แบบฝึกหัด / แบบฝึกกิจกรรมบทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน สไลด์ วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ในการทำชุดการเรียนการสอน อาจจัดทำในรูปแบบที่จะสามารถบูรณาการภายในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตลอดจนบูรณาการกระบวนการใช้สื่อแต่ละชนิดในชุดให้เหมาะสมกับกาลเวลา และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

8.4. บทเรียนสำเร็จรูป เป็นสื่อที่เหมาะสมสำหรับให้ผู้เรียนใช้เพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง ประกอบด้วย สาระการเรียนรู้ที่ครบถ้วนและสมบูรณ์ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และประเมินผลการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งอาจจัดทำในรูปแบบของสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือและสื่อเทคโนโลยี เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI)

8.5. แบบฝึกหัด / แบบฝึกทักษะ / แบบฝึกกิจกรรม เป็นสื่อการเรียนรู้ที่ครูควรเป็นผู้จัดทำขึ้นเอง เพราะครูเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน จึงย่อมจะทราบดีว่าสาระส่วนใดควรมีแบบฝึกที่จะช่วยเสริมทักษะให้กับผู้เรียน

8.6. สื่อเสริมการเรียนรู้อื่น ๆ เป็นสื่อที่มีสาระลึกซึ้งในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง (Theme) เช่น เรื่องดิน จักรวาล ประเทศเพื่อนบ้าน หรืออาจมีสาระรวมหลายๆ เรื่องเพื่อการศึกษา ค้นคว้า เพิ่มเติมผู้เรียนสามารถศึกษาค้นคว้าได้ตามความสนใจและความสามารถของแต่ละบุคคล สื่อเสริมการเรียนรู้นี้อาจจัดทำในรูปของหนังสือ แลกบันทึกรูปภาพพร้อมเสียง แลกบันทึกลีขียง สไลด์ ซีดีรอม อินเทอร์เน็ต

9. กระบวนการผลิตสื่อการเรียนรู้

9.1. กำหนดจุดประสงค์ทั่วไป

9.2. ศึกษาและกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียน

9.3. กำหนดและวิเคราะห์เนื้อหาสาระ

9.4. กำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

9.5. กำหนดรูปแบบและวิธีประเมินผล

9.6. กำหนดวิธีการและแนวทางการเสนอเนื้อหา

9.7. กำหนดแหล่งข้อมูลที่สนับสนุนการจัดทำสื่อ

9.8. ยกร่างและจัดทำสื่อตามรูปแบบและวิธีการที่กำหนดไว้ในแผน

9.9. ทดสอบคุณภาพของสื่อที่ผลิตขึ้น

9.10. ปรับปรุงแก้ไขต้นฉบับ/ต้นแบบสื่อให้สมบูรณ์

9.11. นำสื่อที่เสร็จสมบูรณ์แล้วไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายการปรับปรุงสื่อการเรียนรู้

ที่มีอยู่แล้ว

10. การปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้ว

การพัฒนาสื่อการเรียนรู้อีกลักษณะหนึ่งคือ การปรับปรุงสื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้ว ผู้สอนสามารถดำเนินการได้โดยศึกษาวิเคราะห์สื่อการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้ว อาจเป็นสื่อที่ผลิตจากหน่วยงานภาครัฐ เอกชน หรือท้องถิ่นซึ่งมีอยู่มากมายหลายชนิด แม้ว่าสื่อดังกล่าวจะผลิตขึ้นก่อนประกาศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน แต่องค์ความรู้ที่มีอยู่ในสื่อดังกล่าว โดยเฉพาะส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงสามารถนำมาใช้กับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพียงแต่ผู้สอนอาจจะต้องพิจารณาปรับปรุง คัดแปลง หรือจัดทำเสริมเพิ่มเติมจากสื่อที่มีอยู่ เพื่อให้ได้สาระสมบูรณ์ เป็นปัจจุบันสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ของแต่ละกลุ่มสาระ ตลอดจนสอดคล้องกับ สภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและสถานศึกษา เช่น ครูผู้สอนสาระการเรียนรู้กลุ่ม สุขศึกษาและพลศึกษากำหนดแผนการเรียนรู้ไว้ว่าจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่อง โรคภัยใกล้ตัว และเมื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของชุมชนแล้วพบว่า โรคที่กำลังเป็นปัญหาสำหรับเด็กในวัย

เรียนก็คือ โรคไข้เลือดออกจึงทำการศึกษาค้นคว้าหาวิธีการเรียนรู้ที่มีอยู่แล้ว แล้ววิเคราะห์ว่ามีสาระในเรื่องดังกล่าวมาน้อยเพียงใด กรณีที่พบว่าสื่อที่มีอยู่ขาดสาระในเรื่องโรคไข้เลือดออก ก็ดำเนินการจัดทำบทเรียนเสริมเพื่อให้ได้สาระในเรื่องโรคไข้เลือดออก หรือ กรณีที่พบว่าไม่มีสื่อการเรียนรู้ที่ให้สาระเรื่องไข้เลือดออกอยู่แล้ว แต่ยังไม่เน้นการฝึกปฏิบัติเพื่อการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกอย่างแท้จริง ก็อาจทำใบงาน แบบฝึกกิจกรรม แบบโครงงาน และอื่น ๆ เสริมเพิ่มเติม การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ในลักษณะนี้เป็นทางเลือกหนึ่งที่ผู้สอนจะนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องจัดทำสื่อการเรียนรู้ใหม่ทั้งหมดซึ่งนอกจากจะสะดวกทำได้ง่ายแล้วยังประหยัดอีกด้วย สื่อการเรียนรู้ทั้งที่ผลิตขึ้นใหม่และที่ปรับปรุงหรือจัดทำเพิ่มเติมจากสื่อที่มีอยู่เดิม เมื่อนำมาใช้จัดกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องวิเคราะห์ผลการใช้สื่อดังกล่าวว่ามีประสิทธิภาพเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและวิเคราะห์การใช้ จะเป็นแนวทางให้ผู้เรียนได้พัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวทางการปฏิบัติ

1. ศึกษา วิเคราะห์ ความจำเป็นในการใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนการสอน และการบริหารงานวิชาการ
2. ส่งเสริมให้ครูผลิต พัฒนาสื่อ และนวัตกรรมการเรียนการสอน
3. จัดหาสื่อและเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนา
งานด้านวิชาการ
4. ประสานความร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนาและการใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการจัดการเรียนการสอน และการพัฒนางานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล
ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น
5. การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

11. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2545) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 25 ได้กำหนดไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ดังนั้น โรงเรียนทุกแห่งซึ่งมีหน้าที่ดำเนินงานให้สนองนโยบายของพระราชบัญญัติการศึกษา

ดังกล่าว จึงจำเป็นต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักและใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ และ
ดำเนินการเพื่อให้เกิดแหล่งเรียนรู้ขึ้นในโรงเรียน

ทั้งนี้ความหมายของแหล่งการเรียนรู้อาจนิยามได้ว่า หมายถึง แหล่งข้อมูลข่าวสาร
สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนใฝ่เรียน ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ และ
เรียนรู้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง เพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิด
กระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้แหล่งการเรียนรู้ที่โรงเรียนสามารถจัดและ
ดำเนินการได้มีหลายประเภท ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลังความสามารถของโรงเรียนแต่ละแห่ง เช่น
โรงเรียนที่มีบริเวณพื้นที่กว้างขวางอาจจัดแหล่งการเรียนรู้ในลักษณะของสวนพฤกษศาสตร์
หรืออุทยานศึกษา นอกเหนือจากการจัดห้องสมุดโรงเรียน และการจัดมุมต่าง ๆ ในบริเวณ
โรงเรียนให้เป็นที่อ่านหนังสือ รวมทั้งการนำผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลนอก
โรงเรียน เช่น พิพิธภัณฑ์ วัด หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุดประชาชน และภูมิปัญญาท้องถิ่นใน
ชุมชน ฯลฯ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนและแหล่งการเรียนรู้ใน
ท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดหมวดวิชา ห้องสมุด
เคลื่อนที่ มุมหนังสือในห้องเรียน ห้องพิพิธภัณฑ์ ห้องมัลติมีเดียห้องคอมพิวเตอร์ ห้อง
อินเทอร์เน็ต ศูนย์วิชาการ ศูนย์วิทยบริการ ศูนย์โสตทัศนศึกษา ศูนย์สื่อการเรียนการสอน ศูนย์
พัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน สวนพฤกษศาสตร์ สวนวรรณคดี สวนสมุนไพร สวน
สุขภาพ สวนหนังสือ สวนธรรมะ เป็นต้น ส่วนแหล่งการเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ห้องสมุด
ประชาชน พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์
อุทยานวิทยาศาสตร์ ศูนย์กีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ครอบครัว ชุมชนสถานประกอบการ
องค์กรภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

แนวทางการปฏิบัติ

1. สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งใน
สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง
2. จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล
ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น ที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง
3. จัดตั้งและพัฒนาแหล่งเรียนรู้รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้ และ
ประสานความร่วมมือสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคม
อื่นที่จัดการศึกษาในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่เข้าร่วมกัน

4. ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

12. การนิเทศ

กนกอร ยศไพบูลย์ (2543) การนิเทศ (Supervision) โดยทั่วไปหมายถึง การปรับปรุงแก้ไข ปรับปรุงงานให้ดีขึ้น ผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องรู้จักปรับปรุงพฤติกรรมของตนให้เหมาะสม โดยเฉพาะการทำงานร่วมกับคนอื่น ผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา บทบาทที่มุ่งหวังของการนิเทศ ได้แก่ ผลสำเร็จขององค์การงานนั้น ๆ การนิเทศการศึกษา (Educational Supervision) เป็นความพยายามอย่างหนึ่งในหลาย ๆ อย่างที่จะช่วยส่งเสริมให้การศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การนิเทศการศึกษา คือ กระบวนการทำงานร่วมกับครูและบุคลากรทางการนิเทศการศึกษา เพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ดีขึ้น และให้ได้มาซึ่งสัมฤทธิ์ผลสูงสุดในการเรียนรู้ของผู้เรียน

ความสำคัญของการนิเทศการศึกษา

เนื่องจากการนิเทศการศึกษาเป็นกลุ่มของกิจกรรมหรือกระบวนการแนะนำสังเกตการณ์ชี้แนะ กระตุ้น ติดตาม แก้ไขและส่งเสริมให้ผู้รับการนิเทศสามารถปฏิบัติงานที่รับผิดชอบอย่างมีประสิทธิภาพ และให้ผลงานมีประสิทธิภาพประสิทธิผลยิ่งขึ้น โดยทั่วไปการบริหารงาน มี 3 ประเภท คือ

1. การบริหารธุรกิจ (Business Administration)

2. การบริหารการศึกษา (Education Administration)

3. การบริหารราชการ (Public Administration)

ในการบริหารทั้งสามด้านต้องมีการนิเทศ (Supervision) มีงานที่ต้องนิเทศ

(Supervises) และผู้นิเทศ (Supervisor) แต่เรียกผู้นิเทศแตกต่างกันออกไป เช่น ด้านการศึกษาเรียกว่า ผู้นิเทศ (School Supervisor or Clinical Supervisor) ด้านธุรกิจเรียกว่าหัวหน้านิเทศ (Supervisor) ด้านราชการ หรือ การปกครองเรียกว่า ผู้ตรวจการ (Inspector) มีหน้าที่และความรับผิดชอบเหมือนกัน คือ มุ่งที่จะแก้ไขปรับปรุงงานให้ดีขึ้นผลผลิตของการนิเทศการศึกษา คือ พัฒนาบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งหมายถึง ครูและพัฒนาเด็กและเยาวชนทุกด้าน ฉะนั้นการนิเทศการศึกษาต้องมีเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย แผน วิธีการ เทคนิคต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องมีหลักที่ชัดเจนเป็นแนวทางอันเดียวกันเพื่อยึดเป็นเข็มทิศในการนิเทศการศึกษาให้พัฒนายิ่งขึ้น งานนิเทศการศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับงานหลายด้าน ไม่เฉพาะเจาะจงแต่งานวิชาการด้าน

เดี๋ยว ผู้นิเทศการศึกษาจะต้องมีความรู้และนำภารกิจตามภาระหน้าที่และบทบาทตามที่องค์กรหรือชุมชนได้มอบหมาย หรือคาดหวังเอาไว้ให้สมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ สำหรับภารกิจหลักของผู้นิเทศศึกษานั้น พอสรุปได้ 10 ลักษณะ คือ

1. งานวางแผน นโยบาย และโครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. งานเป็นวิทยากร
3. งานพัฒนาบุคลากรในโรงเรียนและกลุ่มโรงเรียน
4. งานนิเทศด้านหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล

เทคโนโลยีใหม่ๆ นวัตกรรมทางการศึกษา ตลอดจนระบบการบริหารการศึกษา ระบบการจัดการเรียนการสอน

5. งานค้นคว้า ทดลอง วิจัย และสถิติทางการศึกษา
6. งานจัดประชุม อบรม และสัมมนา
7. งานผลิตเอกสารและสื่อทัศนูปกรณ์
8. งานด้านประสานงานอำนวยความสะดวกและบริการ
9. งานด้านควบคุมมาตรฐานคุณภาพการศึกษา
10. งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

สรุปได้ว่า ภารกิจหลักของการนิเทศการศึกษา ได้แก่ ภารกิจในการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งหมายถึง การพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้และภารกิจในการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งหมายถึง การจัดการเรียนการสอน การปรับปรุงการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ดังนั้นงานนิเทศศึกษาก็คืองานบริการบวกกับงานวิชาการนั่นเอง กระบวนการนิเทศการศึกษา

กระบวนการนิเทศการศึกษา หมายถึง การดำเนินการในการนิเทศให้ได้รับความสำเร็จ Harris (1985) ได้กำหนดขั้นตอนของกระบวนการนิเทศการศึกษา ไว้ดังนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) ได้แก่ การคิด การตั้งวัตถุประสงค์ การคาดการณ์ล่วงหน้า การกำหนดตารางงาน การค้นหาวิธีปฏิบัติงาน
2. ขั้นการจัดโครงการ (Organizing) ได้แก่ การจัดตั้งเกณฑ์มาตรฐาน การรวบรวมทรัพยากรที่มีอยู่ทั้งคนและวัสดุอุปกรณ์ ความสัมพันธ์แต่ละชั้น การมอบหมายงาน การประสานงาน การกระจายอำนาจตามหน้าที่โครงสร้างขององค์กรและการพัฒนานโยบาย

3. ขั้นการนำเข้าสู่การปฏิบัติ (Leading) ได้แก่ การตัดสินใจ การเลือกสรรบุคคล การจูงใจการสื่อสารและให้คำแนะนำ การกระตุ้นส่งเสริมกำลังใจ การแนะนำนวัตกรรมใหม่ๆ และให้ความสะดวกในการทำงาน

4. ขั้นการควบคุม (Controlling) ได้แก่ การสั่งการ การให้รางวัล การลงโทษ การให้โอกาสการตำหนิ การไล่ออกและการบังคับให้กระทำตาม

5. ขั้นประเมิน (Appraising) ได้แก่ การตัดสินใจปฏิบัติงาน การวิจัย และการวัดผลการปฏิบัติงาน กิจกรรมที่สำคัญ คือ พิจารณาผลงานในเชิงปฏิบัติว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด และวัดผลด้วยการประเมินอย่างมีแบบแผน มีความเที่ยงตรง รวมทั้งมีการวิจัยร่วมด้วย

แนวทางการปฏิบัติ

1. จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา
2. ดำเนินการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนในรูปแบบหลากหลาย และเหมาะสมกับสถานศึกษา
3. ประเมินผลการจัดระบบ และกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา
4. ติดตาม ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนของสถานศึกษา

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสานการดำเนินการจัดระบบนิเทศการศึกษาภายในสถานศึกษากับสถานศึกษาอื่น หรือเครือข่ายการนิเทศการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

13. การแนะแนวการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 6 กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งสอดคล้องกับจุดหมายของการจัดการศึกษาโดยทั่วไป ที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข ท่ามกลางสภาพปัจจุบันนับเป็นสิ่งยากยิ่ง โดยเฉพาะในยุคที่สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่งผลกระทบโดยตรงและโดยทางอ้อมต่อการดำเนินชีวิตของคน ทุกเพศ ทุกช่วงวัยของชีวิต ปัญหาสังคมได้ทวีความซับซ้อนรุนแรงขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการมีค่านิยมฟุ้งเฟื่องเพื่อการเลียนแบบ การแพร่ระบาดของสารเสพติด การก่ออาชญากรรม การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย ความอ่อนไหวทางจิตใจ ฯลฯ ปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุสำคัญ คือ บุคคลไม่รู้จักตนเอง และ

สภาพแวดล้อมที่ดีพอ ขาดทักษะการคิดตัดสินใจแก้ปัญหา และไม่สามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ ซึ่งจำเป็นที่สถานศึกษาต้องใช้กระบวนการแนะแนวเป็นกลไกสำคัญในการป้องกันช่วยเหลือส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่เยาว์วัย เพราะจุดหมายของการแนะแนวเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างเสริมเรียนให้มีคุณภาพเหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน มีทักษะการดำเนินชีวิต มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ศิลธรรม จริยธรรม รู้จักการเรียนรู้ในเชิงปัญหา รู้จักคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาในช่วงวิกฤต วางแผนการศึกษาต่อ และการพัฒนาตนสู่โลกอาชีพ และการมีงานทำ รวมทั้งดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ดังนั้น การแนะแนวจึงมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคน โดยองค์รวมทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์สังคม และจิตใจ ให้เป็นบุคคลที่สามารถบูรณาการความคิด คำนึงผลประโยชน์ วัฒนธรรมและเทคโนโลยีเข้าสู่วิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม การดำเนินงานแนะแนวให้สนองเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตดังกล่าว จำเป็นอย่างยิ่งที่สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญกับการแนะแนวและบริหารจัดการ ตามแผนพัฒนาการแนะแนวฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2545 – 2549) ที่เน้นการแนะแนวมิติใหม่ซึ่งเป็นแนะแนวเชิงรุกที่มุ่งส่งเสริม พัฒนาและสร้างภูมิคุ้มกันที่มั่นคง โดยการมีส่วนร่วมและประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการทุกกลุ่มเป้าหมายได้รับการพัฒนาคุณภาพทุกช่วงวัยของชีวิตให้เป็นคนดี มีปัญญา และมีความสุข โดยมีกรอบความคิดมิติใหม่การแนะแนว มีดังนี้

1. ผู้บริหารและครูทุกคนมีบทบาทในการแนะแนว

เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันที่มั่นคงให้กับผู้เรียน ทั้งด้านชีวิตและสังคมอย่างต่อเนื่อง โดยใช้การแนะแนวเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และสังคม อีกทั้งความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ตลอดจนรู้จักตนเอง พึ่งตนเอง และตัดสินใจอย่างเหมาะสม มีทักษะและประสบการณ์อย่างเพียงพอในการดำรงชีวิต ประกอบอาชีพและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมทุกช่วงชีวิต

2. การแนะแนวที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด

การแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียน ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน มีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้โดย

2.1. รู้จักและเข้าใจผู้เรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนทุกคนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

2.2. จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มุ่งส่งเสริมและเติมเต็มให้ผู้เรียน ด้วยการลงมือปฏิบัติจริงตามความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน

2.3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองได้อย่างเต็มที่

2.4. มุ่งเน้นให้เกิดการบูรณาการแบบองค์ความรู้ตามหลักวิชา วิชาชีวิต และ วิชางาน เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุขทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และสังคม เป็นคนดี มีปัญญาและมีความสุข

3. การแนะแนวที่เน้นความเท่าเทียมกันของโอกาสทางการศึกษา

การจัดกิจกรรมและการให้บริการแนะแนว ควรจัดให้ผู้เรียนทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งคนพิการผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา มีโอกาสและความเสมอภาคที่จะพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข มีความรับผิดชอบ มีคุณธรรม จริยธรรม

4. การพัฒนาระบบการแนะแนวของสถานศึกษา

ระบบการแนะแนวต้องดำเนินการในเชิงรุกที่ครอบคลุมทั้งการป้องกัน ดูแลช่วยเหลือและส่งเสริมพัฒนาผู้เรียนทุกคน ได้พัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ โดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่สำคัญ ได้แก่ ผู้บริหาร ครูทุกคน พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และสื่อมวลชน

5. พันธกิจระหว่างบ้าน ชุมชน และสถานศึกษา

5.1. บ้าน ในฐานะแหล่งเรียนรู้แห่งแรกของผู้เรียนจะเป็นเครือข่ายการแนะแนวที่สำคัญของสังคมในการสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาผู้เรียนไปในทิศทางที่ต้องการและเป็นแหล่งที่จะช่วยส่งเสริมตลอดชีวิตได้ โดยมุ่งให้พ่อแม่ ผู้ปกครองเป็นผู้แนะแนวชีวิตและสังคมแก่บุตรหลานหรือบุคคลที่อยู่ในความดูแล

5.2. ชุมชน จะเป็นเครือข่ายการแนะแนวที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และช่วยส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาของสังคมให้ดีขึ้น จึงควรประสานความร่วมมือและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ เช่น ศาสนสถาน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน สถานประกอบการ องค์กรภาครัฐและเอกชน รวมทั้งสื่อมวลชนในท้องถิ่น เป็นต้น

5.3. สถานศึกษา เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ จึงควรสร้างเสริมบุคลากรให้มีความเข้มแข็งด้านวิชาการและการประสานสัมพันธ์ในการปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

6. ขอบข่ายการแนะแนว

ขอบข่ายการแนะแนว เป็นการกำหนดภารกิจการแนะแนว ตามความต้องการของผู้เรียนที่สนองจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งการกำหนดขอบข่ายภารกิจการแนะแนวนั้น จะต้องอาศัยหลักการแนะแนวพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

7. การแนะแนวมีขอบข่ายสาระสำคัญ 3 ด้าน คือ

7.1. การแนะแนวการศึกษา มุ่งหวังให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียน ได้เต็มศักยภาพ รู้จักแสวงหาความรู้และวางแผนการเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวด้านการเรียน และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน

7.2. การแนะแนวอาชีพ ช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและโลกของงานอย่างหลากหลาย มีเจตคติและนิสัยที่ดีในการทำงาน มีโอกาสได้รับประสบการณ์และฝึกงานตามความถนัด ความสนใจ

7.3. การแนะแนวเพื่อพัฒนาบุคลิกภาพ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเอง รักและเห็นคุณค่าใน ตนเอง และผู้อื่นและผู้อื่น มีอารมณ์มั่นคง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้าใจสภาพแวดล้อม และสามารถปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขประกอบด้วย

7.3.1 งานศึกษารวบรวมข้อมูล เป็นการศึกษา สืบรวจข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนด้วยวิธีการ ต่าง ๆ เช่น การสังเกต สัมภาษณ์ ใช้แบบสอบถาม แบบทดสอบ การเขียนอัตชีวประวัติ สังคม มิติ การเยี่ยมบ้าน โดยมีการบันทึกข้อมูลในระเบียบพฤติกรรม ระเบียบสะสม สมุดรายนามตัวผู้เรียน เป็นต้น ข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้ครูรู้จักผู้เรียนแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร ต้องการอะไร และ ควรให้ความช่วยเหลือในลักษณะใด

7.3.2 งานสารสนเทศเป็นการให้ข้อมูลข่าวสารความรู้ที่จำเป็นในการตัดสินใจ เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ วัฒนธรรม ศีลธรรม จริยธรรม สุขภาพ โดยนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การบรรยาย อภิปราย จัดป้ายนิเทศ การจัดหาเอกสารคู่มือให้อ่านทัศนศึกษา การใช้สื่อ ภาพยนตร์ วิดิทัศน์ เป็นต้น ข้อมูลที่ถูกต้องทันสมัยมีความจำเป็นมากในการช่วยให้ผู้เรียน สามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น และป้องกันความล้มเหลวได้อย่างมาก

7.3.3 งานให้คำปรึกษา มีจุดมุ่งหมายที่จะช่วยผู้เรียนทั้งด้านการศึกษา ด้านงานอาชีพ ด้านชีวิตและสังคมให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจตนเอง รู้ว่าปัญหาของตนอยู่ที่ตรงไหน ควรจะแก้ไขตนเองอย่างไร การแก้ไขนั้นมีทิศทาง และควรเลือกทางใด จึงจะเหมาะสมกับตนเองมากที่สุด พร้อมทั้งเกิดความรับผิดชอบในการช่วยตนเองอย่างจริงจัง

7.3.4 งานป้องกัน ส่งเสริม พัฒนา ช่วยเหลือ เป็นการจัดกิจกรรมด้วยรูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ได้รับการฝึกฝนหรือได้รับการช่วยเหลือตามควรแก่กรณี เช่น กิจกรรมที่สนองความถนัด ความสนใจและความสามารถแก่ผู้เรียนทุกกลุ่มทุกคน รวมทั้งการจัดทุนการศึกษา อาหารกลางวันหรือการหางานพิเศษ

7.3.5 งานติดตามและประเมินผล เป็นการติดตามผลการดำเนินงานและแนวต่าง ๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน การติดตามประเมินผลแบ่งเป็น 2 งาน คือ

1) งานติดตามประเมินผลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการช่วยเหลือผู้เรียนแต่ละคนให้สามารถแก้ปัญหาและปรับปรุงตนใน ด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม และเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ประเมินผลการดำเนินงานและแนว และงานอื่น ๆ ของโรงเรียน

2) งานติดตามและประเมินผลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อพิจารณาผลที่ได้จากการดำเนิน โครงการและแนวว่ามีคุณค่ามากน้อยเพียงใด ได้ผลหรือไม่ ควรปรับปรุงพัฒนาอย่างไรและควรขยายผลต่อไปหรือไม่ เป็นต้น

14. สร้างเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้ข้อมูลสารสนเทศ

การเรียนรู้ในโลกยุคโลกไร้พรมแดน ผู้เรียนต้องรู้จักสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ทันสมัย และทันเหตุการณ์ จึงจำเป็นที่ผู้เรียนต้องรู้ข้อมูลสารสนเทศอย่างกว้างขวางและเพียงพอซึ่งหน่วยงาน สถานศึกษาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ต้องให้ความสำคัญต่อข้อมูลสารสนเทศและจัดบรรยายบริการข้อมูลสารสนเทศให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

15. การพัฒนาศักยภาพของเครือข่ายการแนะแนว

เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายแนะแนวระดับจังหวัด อำเภอ/กิ่งอำเภอ ทั้งใน ด้านวิชาการ ด้านบุคลากร และด้านบริหารจัดการ

15.1 ด้านวิชาการ เป็นการมุ่งเน้นสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ และสร้างเครื่องมือที่ครอบคลุม ทั้งด้านการศึกษา อาชีพ บุคลิกภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักรักและเห็นคุณค่าในตนเองและ ผู้อื่นสามารถพึ่งตนเอง มีทักษะ มีวิจารณญาณในการตัดสินใจและแก้ปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างชาญฉลาด วางแนวทางการดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีสุขภาพจิตที่ดีเป็นสมาชิกที่ดี มีประโยชน์ต่อครอบครัวและสังคม

15.2 ด้านบุคลากร มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วมในการใช้กระบวนการแนะแนวเพื่อพัฒนาผู้เรียน ตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ครูทุกคน พ่อแม่

ผู้ปกครอง และ ชุมชน โดยให้ทุกส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังในลักษณะของ
กัลยาณมิตร

15.3 ด้านบริหารจัดการ ปรับปรุงและพัฒนาการบริหารจัดการให้มีความยืดหยุ่น
หลากหลายเพื่ออำนวยความสะดวกดำเนินงานแนะแนวตามความเหมาะสมกับสภาพของสถานศึกษา
และท้องถิ่น สภาพความสำเร็จของการแนะแนวมิติใหม่จะเกิดขึ้นได้นั้นขึ้นอยู่กับความร่วมมือ
อย่างกัลยาณมิตรของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา พันธกิจร่วมกันระหว่างบ้าน ชุมชน
สื่อมวลชนและสถานศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนหรือผู้รับบริการมีคุณภาพชีวิตและสังคมที่ดี สามารถ
ดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีความสุข

แนวทางการปฏิบัติ

1. จัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษา โดยเชื่อมโยง
กับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกระบวนการเรียนการสอน
2. ดำเนินการแนะแนวการศึกษา โดยความร่วมมือของครูทุกคนในสถานศึกษา
3. ติดตามและประเมินผลการจัดการระบบและกระบวนการแนะแนวการศึกษาใน
สถานศึกษา
4. ประสานความร่วมมือ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประสานการดำเนินงานแนะ
แนวการศึกษากับสถานศึกษา หรือเครือข่ายการแนะแนวภายในเขตพื้นที่การศึกษา

16. การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 6 มาตรฐานและการ
ประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 46 ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพ
และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบ
การประกันคุณภาพภายนอก ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา ให้
เป็นไปตามที่กำหนดใน กฎกระทรวง

มาตรา 47 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกัน
คุณภาพ ภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของ
กระบวนการ บริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปี
เสนอต่อ หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณะชน เพื่อนำไปสู่การ
พัฒนา คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

มาตรา 48 ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษามีฐานะ
เป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการ

ประเมินผล การจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความ มุ่งหมายและ หลักการและแนวการจัดการศึกษาไทยตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี นับตั้งแต่การ ประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

มาตรา 49 ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มี ข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากร คณะกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้ง ผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติมในส่วนที่พิจารณาเห็นว่า เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติภารกิจของสถานศึกษา ตามคำร้องขอของสำนักงานรับรองที่ทำการ ประเมินคุณภาพ ภายนอกของสถานศึกษานั้น

มาตรา 50 ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้มาตรฐานที่ กำหนดให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอการ ปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่ กำหนด หากมิได้ดำเนินการจัดการดังกล่าวให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ การศึกษารายงานต่อคณะกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือคณะกรรมการอุดมศึกษาเพื่อ ดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไขมาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อใช้ในการ ประเมินคุณภาพภายนอกในรอบแรก มาตรฐานการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้เป็น กรอบในการประเมินคุณภาพภายนอก และเป็นแนวทางให้หน่วยงานและสถานศึกษามุ่ง พัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามมาตรฐานต่าง ๆ เพิ่มขึ้น เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมายที่ กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติ อนุมัติ ในหลักการ ในคราวประชุมเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2543 มีทั้งหมด 27 มาตรฐาน 91 ตัว บ่งชี้ แบ่ง ออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. มาตรฐานการศึกษาด้านผู้เรียน มี 12 มาตรฐาน 38 ตัวบ่งชี้ เน้นพัฒนาการด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์และสังคม โดยมุ่งให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความสามารถตาม ศักยภาพ และมีความสุข
2. มาตรฐานการศึกษาด้านกระบวนการ มี 6 มาตรฐาน 29 ตัวบ่งชี้ เน้นในด้าน กระบวนการบริหารจัดการ และกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. มาตรฐานการศึกษาด้านปัจจัย มี 9 มาตรฐาน 24 ตัวบ่งชี้ เป็นการกำหนด คุณลักษณะหรือสภาพความพร้อมของผู้บริหาร ครู หลักสูตร อาคารสถานที่ และชุมชน มาตรฐานการศึกษาทั้ง 27 มาตรฐาน 91 ตัวบ่งชี้ เป็นทิศทางให้สถานศึกษาที่มีศักยภาพ และมี

ความพร้อมได้มุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเพิ่มขึ้น และเพื่อรองรับการประเมินคุณภาพภายนอกในระยะต่อไป แต่ในช่วง 5 ปีแรก หรือรอบแรกของการประเมิน ได้มีการคัดเลือกมาตรฐานมาเพียง 14 มาตรฐาน 53 ตัวบ่งชี้ เพื่อใช้ในการประเมินภายนอก

แนวทางการปฏิบัติ

1. จัดระบบ โครงสร้างองค์กร ให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

2. กำหนดเกณฑ์การประเมิน เป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวง เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษา หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

3. วางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ให้บรรลุผลตามเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษา

4. ดำเนินการพัฒนางานตามแผนและติดตาม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพภายในเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. ประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาและหน่วยงานอื่น ในการปรับปรุงและพัฒนาาระบบประกันคุณภาพภายใน และการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษา

6. ประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในเขตพื้นที่การศึกษา

7. ประสานงานกับสำนักงานรับรองมาตรฐานการศึกษาและประเมินคุณภาพการศึกษาในการประเมินสถานศึกษาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

17. การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแต่แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สโมสร สวนพฤกษชาติ อุทยานประวัติศาสตร์ และเทคโนโลยีศูนย์การศึกษา และนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

แนวทางการปฏิบัติ

1. การศึกษา สำรวจความต้องการ สนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

2. จัดให้ความรู้ เสริมสร้างความคิด และเทคนิค ทักษะ ทางวิชาการ เพื่อการพัฒนา ทักษะวิชาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น
3. การส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษา และที่จัด โดยบุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา
4. ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครั้ว ชุมชนท้องถิ่น

18. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาและองค์กรอื่น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับ บุคคล ครอบครั้ว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรอาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมมีการ แสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

แนวทางการปฏิบัติ

1. ประสานความร่วมมือ ช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ เอกชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับอุดมศึกษา ทั้งบริเวณใกล้เคียงภายในเขตพื้นที่การศึกษา ต่างเขตพื้นที่การศึกษา
2. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับองค์กรต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

19. การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับ บุคคล ครอบครั้ว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กร เอกชน องค์กรอาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็ง ของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรมมีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อ

พัฒนา ชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการรวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์พัฒนาระหว่างชุมชน

แนวทางการปฏิบัติ

1.สำรวจและศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษา รวมทั้งความต้องการในการได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

2.ส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาวิชาการและการพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

3.จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

ขั้นตอนการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการ เป็นงานหลักของสถานศึกษา และมีขอบข่ายค่อนข้างกว้างขวางหลักการบริหารวิชาการ แบ่งเป็นขั้นตอนของกระบวนการ ได้ดังนี้

1. ขั้นตอนดำเนินการ เป็นการกำหนดคน โยบายและวางแผนงานด้านวิชาการ โดยมีงานต่อไปนี้

1.1 จัดทำแผนงานวิชาการให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

1.2 จัดสภาพงานวิชาการและวิธีการทำงาน

1.3 จัดครูอาจารย์เข้าสอน

1.4 จัดทำโครงการสอน

1.5 จัดทำปฏิทินการปฏิบัติงาน

1.6 จัดตารางสอน

1.7 ประมุขนิเทศนักเรียน

1.8 การลงทะเบียนเรียน

2. ขั้นการดำเนินงาน เป็นขั้นที่จัดและดำเนินงาน รวมทั้งการควบคุมดูแลให้

ปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2.1 การดำเนินงานการสอนตามหลักสูตร โดยการดูแลให้การสอนเป็นไปตาม

โครงการสอนในแต่ละวิชา เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ

2.2 การดำเนินงานเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมหลักสูตรทางวิชาการ

2.3 งานเกี่ยวกับการบริการ การส่งเสริมให้มีการบริการเกี่ยวกับสื่อการสอน เพื่อช่วยเหลือครูในด้านการสอนและอุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งสิ่งอำนวยความสะดวก

3. **ขั้นส่งเสริมและติดตามผลในด้านวิชาการ** เพื่อให้ได้มาตรฐานของงานวิชาการ ผู้บริหารควรมีการส่งเสริม ปรับปรุง พัฒนาและประเมินผลการด้านวิชาการ ดังนี้

3.1 ส่งเสริมให้ครูอาจารย์ได้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ

3.2 สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามมาตรฐานทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนด จุดหมาย และนโยบายที่เหมาะสมกับโรงเรียน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

3.3 ริเริ่มและสร้างสรรค์ในการปรับปรุงงานด้านวิชาการ

3.4 จัดบรรยากาศทางวิชาการในสถานศึกษา

3.5 จัดให้มีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ

3.6 จัดตั้งคณะทำงานทางวิชาการขึ้น ลักษณะของคณะอาจจัดรวมกันเป็น

คณะครูในแผนกเดียวกัน มาร่วมกันทำงานแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

3.7 ส่งเสริมให้จัดตั้งชุมนุมหรือชมรมทางวิชาการ เพื่อจัดกิจกรรมและ เผยแพร่งานด้านวิชาการ

3.8 ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมประชุมสัมมนาฝึกอบรม เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยน ความรู้และเพิ่มพูนความรู้ทางวิชาการ

3.9 ส่งเสริมให้ศึกษาต่อเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการ

หลักการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานด้านวิชาการมีหลักการบริหาร ฟรานซิส (Francis, 1978 : 1192) ดังนี้ หลักแห่งประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การได้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยไม่เพิ่มการลงทุน นั่นคือ ผู้เรียนสามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร โดยไม่ออกกลางคัน

เรียนเกินเวลา และช้ากว่ากำหนด

หลักแห่งประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลผลิตที่ได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ นั่นคือ ผู้เรียนมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ ทักษะคุณภาพและการจัดการได้

การบริหารจัดการของสถานศึกษาซึ่งมีหน้าที่ให้บริการการศึกษาแก่ประชาชนและเป็นสถานศึกษาของรัฐ จึงต้องนำหลักการว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ในการ จัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งเรียกว่าธรรมนูญ มาบูรณาการให้เข้ากับการ ดำเนินงานด้านต่าง ๆ การบริหารงานด้านวิชาการ ก็ต้องมีหลักธรรมนูญ คือ

หลักความคุ้มค่า คือ การ ได้ผลผลิตคุ้มค่าแก่การลงทุน นั่นคือ ผู้เรียนสามารถสำเร็จ การศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร ไม่ลาออกกลางคัน เรียนเกินเวลา และช้ากว่ากำหนด หลักนิติธรรม หมายถึง ความถูกต้องตามกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ ทุกคนต้อง ปฏิบัติเป็นไปในทางเดียวกัน

บทบาทสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษา มีบทบาทสำคัญต่อการบริหารสถานศึกษามากโดยเฉพาะ ผู้บริหารมืออาชีพ การจัดการศึกษาในสถานศึกษาจึงต้องสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทาง สภาพเศรษฐกิจและสังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ผู้บริหารยังต้อง เป็นผู้ชำนาญทางการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพด้วย บทบาทสำคัญของ ผู้บริหารสถานศึกษา เนเชวิช (Knezevich, 1984) ได้กำหนดไว้ 17 บทบาทดังนี้

1. บทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทาง (Direction Setter) หมายถึง การเป็นผู้กำหนด นโยบาย แนวทางการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของสถานศึกษา
2. บทบาทเป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ (Leader Catalyst) หมายถึง การเป็นผู้นำใน งานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา เป็นผู้ที่มีอิทธิพลและจูงใจให้ผู้อื่นคล้อยตาม
3. บทบาทเป็นนักวางแผน (Planner) เป็นผู้วางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งงานในสถานศึกษา
4. บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ (Decision Maker) เป็นผู้ตัดสินใจสั่งการการบริหารงาน ในสถานศึกษา
5. บทบาทเป็นนักจัดองค์การ (Organizer) เป็นผู้กำหนด โครงสร้างการบริหารงานในสถานศึกษา
6. บทบาทเป็นผู้จัดการเปลี่ยนแปลง (Change Manager) เป็นผู้นำการ เปลี่ยนแปลงการจูงใจในการเปลี่ยนแปลง
7. บทบาทเป็นผู้ประสานงาน (Coordinator) เป็นผู้ประสานงานกับหน่วยงาน ต่าง ๆ ในสถานศึกษา
8. บทบาทเป็นผู้สื่อสาร (Communicator) เป็นผู้ที่บุคลากรในสถานศึกษาติดต่อ และประสานสัมพันธ์กับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา
9. บทบาทเป็นผู้แก้ความขัดแย้ง (Conflict Manager) เป็นผู้คอยแก้ปัญหาความ ขัดแย้งระหว่างบุคคลและกลุ่มภายในสถานศึกษา

10. บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา (Problem Manager) เป็นผู้นำในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ของสถานศึกษา
11. บทบาทเป็นผู้จัดระบบงาน (System Manager) เป็นผู้นำในการจัดระบบงาน และการพัฒนา
12. บทบาทเป็นผู้บริหารการเรียนการสอน (Instructional Manager) เป็นผู้นำด้านวิชาการการจัดการเรียนการสอนและการบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา
13. บทบาทเป็นผู้บริหารบุคคล (Personnel Manager) เป็นผู้สรรหา คัดเลือกรักษา และพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา
14. บทบาทเป็นผู้บริหารทรัพยากร (Resource Manager) เป็นผู้นำทรัพยากร ทั้งทรัพยากรสิ้นและบุคคลมาใช้ให้เกิดประโยชน์และมีประสิทธิภาพสูงสุด
15. บทบาทเป็นผู้ประเมินผล (Appraiser) เป็นผู้ประเมินผลการทำงาน และโครงการต่าง ๆ ของสถานศึกษา
16. บทบาทเป็นประธานในพิธี (Ceremonial Head) เป็นผู้นำทางด้านการจัดงานพิธีการต่างๆ ของหน่วยงาน ทั้งในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา
17. บทบาทเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Public Relater) เป็นผู้นำในการสร้างความสัมพันธ์กับหน่วยงานภายนอก การประชาสัมพันธ์ การติดต่อประสานงาน รวมทั้งการให้บริการแก่หน่วยงานอื่น ๆ

บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษา เป็นภารกิจหลักของผู้บริหารที่จะต้องกำหนดแบบแผนวิธีการและขั้นตอนต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานไว้อย่างเป็นระบบ นักบริหารที่ดีต้องรู้จักเลือกวิธีการบริหารที่เหมาะสมมีประสิทธิภาพ เพื่อที่จะให้งานนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่วางไว้ การบริหารงานนั้น จะต้องใช้ศาสตร์และศิลป์ทุกประการ เพราะว่าการดำเนินงานต่าง ๆ มิใช่เพียงกิจกรรมที่ผู้บริหารจะกระทำเพียงลำพังเพียงคนเดียว แต่ยังมีผู้ร่วมงานอีกหลายคนที่มีส่วนทำให้งานนั้นประสบความสำเร็จจึงเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะนำเทคนิควิธีและกระบวนการบริหารที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ผู้บริหารควรจะได้คำนึงถึงหลักการบริหารดังนี้

1. มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษาที่ชัดเจน ผู้บริหารต้องเข้าใจถึงเป้าหมายของสถานศึกษาว่าเป็นไปในทิศทางใด

2. ต้องมีเทคนิควิธีการในการบริหารงาน การบริหารงานทุกประเภทย่อมต้องมีเทคนิควิธีการ ขั้นตอน และกระบวนการที่เป็นระบบ
3. มีการประเมินผล เมื่อได้ดำเนินกิจการใดควรจะได้มีการประเมินผลและติดตามผลเพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปรับปรุงงานได้ดีขึ้น

การวางแผนงานวิชาการ

ความจำเป็นของการวางแผนงานวิชาการ

จากการเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน ทำให้การจัดการศึกษามีการเปลี่ยนแปลงไป ด้วย ในการจัดการศึกษาในยุคปัจจุบันนั้น สถานศึกษาจำเป็นต้องมีการวางแผนงานวิชาการ เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ

1. องค์ประกอบจากภายนอกสถานศึกษา ดังนี้

1.1 การเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้เกิดนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ขึ้นจึงจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การนำนวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน

1.2 การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม หลักสูตรและการสอนจำเป็นต้องเพิ่มเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม ตลอดจนอนุรักษ์ธรรมชาติ การปรับตัวให้กับสิ่งแวดล้อม

1.3 การเปลี่ยนแปลงการใช้พลังงานที่เพิ่มขึ้นมีผลต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งมีผลกระทบ ต่อเศรษฐกิจของประเทศ การเรียนการสอนจึงต้องผู้เรียน ได้รู้จักการใช้พลังงานที่ถูกต้อง

1.4 การเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรม และการก้าวไปสู่สังคมข่าวสาร ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

2. การวางแผนงานวิชาการ

2.1 ความจำเป็นต้องกำหนดจุดมุ่งหมายและเป้าหมายของสถานศึกษา เพื่อเป็นทิศทางในการทำงาน

2.2 ความต้องการประเมินผลงานในการทำงาน บุคคลต้องทราบผลสำเร็จของงาน การวางแผนจะเป็นตัวกำหนดทั้งเป้าหมายทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2.3 ความต้องการความร่วมมือในการทำงาน สถานศึกษาจะต้องดำเนินงานการบุคคล หลายฝ่าย การวางแผนจะช่วยรวมกลุ่มพลังภายในสถานศึกษา

ผู้บริหารกับการวางแผนงานวิชาการ

ผู้บริหารควรมีหลักการวางแผนงานวิชาการ ดังนี้

1. ผู้บริหารควรมีความรับผิดชอบการวางแผนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับสถานศึกษา และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
2. ผู้บริหารควรกำหนดแผนงานของสถานศึกษา โดยใช้การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในสถานศึกษา
3. ผู้บริหารควรมีทักษะในการวางแผน มีความรู้ความสามารถ ชี้นำครูอาจารย์ได้
4. ผู้บริหารควรมีทักษะในการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอน ตั้งแต่การรับสมัครผู้เรียนจนถึงการจัดการเรียนการสอน

กระบวนการวางแผนงานวิชาการ

การวางแผนเป็นกระบวนการอย่างมีขั้นตอน 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย ของการทำงานในสถานศึกษา โดยคณะครูและคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นผู้กำหนดเป้าหมาย
2. การค้นหาโอกาสและการพิจารณาถึงปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการหารแนวทางที่จะช่วยให้แผนที่วางไว้สามารถนำไปปฏิบัติได้

เหตุผล

3. การแปลงโอกาสให้เป็นแนวทางปฏิบัติ เป็นการนำเอาแผนที่มืออยู่ไปใช้อย่างมี
4. การเลือกแนวทางที่ดีที่สุดและการกำหนดจุดมุ่งหมาย เป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะของงาน แบ่งตามหน้าที่และความรับผิดชอบ
5. การตรวจสอบแบบการทบทวน เป็นการประเมินผลงานที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงาน ตามแผน คือ การประเมินผลระหว่างการปฏิบัติงาน และการประเมินผลรวมยอด

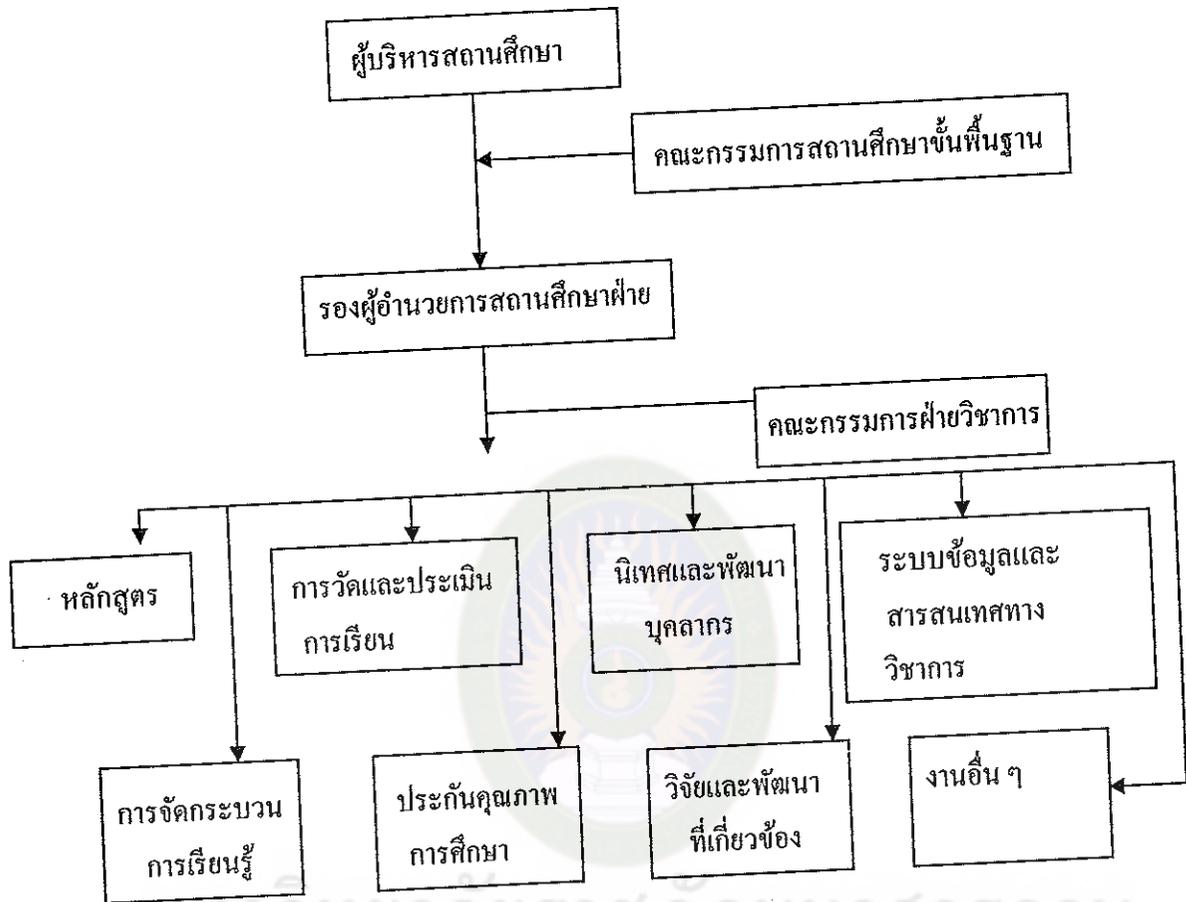
โครงสร้างการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา

ในสถานศึกษางานวิชาการอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่าย
วิชาการหัวหน้ากลุ่มสาระ

แผนภาพที่ 13 แสดงโครงสร้างการบริหารงานวิชาการอยู่ในความรับผิดชอบของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายวิชาการหัวหน้ากลุ่มสาระ

โครงสร้างการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

แผนภาพที่ 14 แสดงโครงสร้างการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา

สรุป

การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา และเป็นส่วนที่ผู้บริหารจะต้องให้ความสำคัญ ส่งเสริมสนับสนุนให้งานวิชาการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ และบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน ผู้บริหารมีความสำคัญอย่างยิ่งในการบริหารตามบทบาทหน้าที่ และโครงสร้างการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาผู้บริหารเป็นผู้นำครู โดยด้านวิชาการ ทำงานร่วมกับครู กระตุ้นให้คำแนะนำและประสานให้ครูทุกคนทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ มอบหมาย ความรับผิดชอบไปให้ครูทุกคนที่จะหาแนวทางหรือวิธีการที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้

ความสามารถ การดำเนินการหรือการจัดกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนใน
โรงเรียนหรือสถานศึกษา เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

1. แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับสภาพการดำเนินงานวิชาการ ปัญหาทาง
วิชาการ และแนวทางการพัฒนางานวิชาการ

สภาพการดำเนินงานวิชาการ

จากการศึกษาสภาพการดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษา
จากเอกสารและงานวิจัยของชาติ สะตะ (2549), พิธาน พื้นทอง (2548), สำนักงาน
คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2546), อภินันท์ นานาห์ (2545), วิโรจน์ จันทสิงห์
(2542), คะเนิงพร ภูมิศักดิ์ (2539), เพียงพิช พฤษะวัน (2538) และสุภัทรา สัจจา (2535) พบว่า
การดำเนินงานวิชาการในโรงเรียนมัศึกษามีการดำเนินการตามขอบข่ายงานวิชาการทั้งใน
ระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย แต่ก็ถือว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาได้ปฏิบัติงานตาม
ภาระหน้าที่ในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ดังผู้วิจัยได้สังเคราะห์การดำเนินงานวิชาการที่
ผ่านมาในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2538-2549 ได้ดังตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ตารางสังเคราะห์ข้อบ่งชี้งานวิชาการที่โรงเรียนมัธยมศึกษาดำเนินการ

ข้อบ่งชี้งานวิชาการ	อภิธรรม ๗ นคร พ.ศ. 2517	มงคลการุณย์ พ.ศ. 2530	บุญเลิศ แสนศักดิ์ พ.ศ. 2525	พนัส หันนาคินทร์ พ.ศ. 2524	สุวัระ ทานตวณิช พ.ศ. 2521	ศมานจิตร์ สุทรทรัพย์ พ.ศ. 2524	Miller ค.ศ. 1965	Smit and Others	Edward and others ค.ศ. 2544	ผจญ โถจาร์ยศิริ พ.ศ. 2544	สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2543	จำนวน ความ สำคัญ
การพัฒนาหลักสูตร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				8
การเรียนการสอน	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓				8
การวัดผล ประเมินผล	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓		7
วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน	✓	✓	✓				✓	✓	✓			6
การวางแผนเกี่ยวกับวิชาการ								✓		✓		2
งานห้องสมุด โรงเรียน						✓	✓	✓		✓	✓	4
การนิเทศการศึกษา			✓	✓								2
การวิจัยทางการศึกษา										✓	✓	1
งานประชุมและอบรมทางวิชาการ									✓			1
๑. การบริหารเกี่ยวกับการเรียนการสอน								✓				1
1. การพัฒนาบุคลากร						✓						2
2. การประกันคุณภาพการศึกษา												1
3. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้				✓								1

จากตารางที่ 10 จะเห็นว่าสภาพการดำเนินงานทางวิชาการ เมื่อดูผลรวมความถี่ในการดำเนินงานตามข้อบ่งชี้งานวิชาการ สามารถเรียงลำดับการดำเนินงานจากความถี่มากที่สุดไปน้อยใน 5 ลำดับแรก ได้ดังนี้ การพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและประเมินผล วัสดุอุปกรณ์และ สื่อการเรียนการสอน และการนิเทศการศึกษา นั้นแสดงให้เห็นว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2538-2549 มีการดำเนินงานวิชาการของ โรงเรียนมัธยมศึกษาใน 5 ข้อบ่งชี้งานดังกล่าวเป็นส่วนใหญ่

จากตารางที่ 11 เมื่อดูจากผลรวมความถี่ จะเห็นว่า ปัญหางานวิชาการของโรงเรียนมัธยมศึกษาในช่วงระหว่างปีพ.ศ. 2542 – 2549 จะมีปัญหาส่วนใหญ่เกิดกับการพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนมากที่สุด รองลงมาเป็นปัญหาที่เกิดกับงานวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอนและการวัดผลและประเมินผลตามลำดับ

2. แนวทางการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียน

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยของชาติ สะตะ (2549), พิธาน พื้นทอง (2548), แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547), อภินันท์ นาเดาะห์ (2545) และคะนิง ภูศักดิ์ (2539) พบว่า ผลการวิจัยได้เสนอแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนางานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษาตามขอบข่ายงานวิชาการ ได้แก่ แนวทางการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ ซึ่งแนวทางการพัฒนาตามขอบข่ายงานวิชาการ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์และสรุปในตารางที่ 12 ดังนี้

ตารางที่ 12 สังเคราะห์แนวทางการพัฒนางานวิชาการตามขอบข่ายงานวิชาการ ในโรงเรียนมัธยมศึกษา

หน่วยงาน/บุคคล	ชาติ สะตะ (2549)	พิธาน พื้นทอง (2548)	แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547)	อภินันท์ นาเดาะห์ (2545)	คะนิง ภูศักดิ์ (2539)
แนวทางการพัฒนางานวิชาการ					
1. การพัฒนาบุคลากร					
1.1 ด้านหลักสูตร	✓	✓		✓	
1.2 ด้านเทคนิคการสอน					✓
1.3 ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน					

หน่วยงาน/บุคคล	ชาติ สะตะ (2549)	พิธาน พันทอง (2548)	แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547)	อภินันท์ นาคาห์ (2545)	คะนิง ภูศักดิ์ (2539)
แนวทางการพัฒนางานวิชาการ					
2. การพัฒนาหลักสูตรอาคารสถานที่					
2.1 สพท.ควรเป็นเจ้าภาพในการทำหลักสูตรสถานศึกษา	✓	✓	✓	✓	✓
2.2 ควรมีการประเมินการใช้หลักสูตรทุกปี	✓	✓			
3. การพัฒนาการเรียนรู้					
3.1 กิจกรรมการสอนควรเป็นแบบบูรณาการ			✓	✓	
3.2 บุคลากรทุกคนควรมีส่วนร่วมดำเนินการแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะและเจตคติในทุกสาระ	✓	✓			✓
4. การวัดผลและประเมินผล					
4.1 ควรจัดทำตัวบ่งชี้วัดคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน			✓	✓	
4.2 หน่วยงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีการประเมินผลคุณภาพผู้เรียนทุกปี	✓	✓			✓
5. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้					
ควรมีห้องสมุดหรือมุมสืบค้นที่มีหนังสือ สื่ออุปกรณ์ที่พอเพียงต่อความต้องการของครูและนักเรียน	✓	✓			✓

หน่วยงาน/บุคคล	ชาติ สะตะ (2549)	พิธาน พิณฑทอง (2548)	แสงเดือน มาลีรักษ์ (2547)	อภิรัตน์ นาคาห์ (2545)	คะนิง ภูศักดิ์ (2539)
แนวทางการพัฒนางานวิชาการ					
6. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา					
6.1 ควรมีคณะกรรมการพัฒนาระบบประกัน คุณภาพภายในที่มาจากทุกฝ่าย			✓	✓	
6.2 ควรสร้างความตระหนัก ความรู้ ความเข้าใจ ให้บุคลากรทุกฝ่าย	✓				
7. การวางแผนเกี่ยวกับงานวิชาการ ควรสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน					✓

จากตารางที่ 12 จากการสังเคราะห์ผลการวิจัยจะเห็นว่า แนวทางการพัฒนางาน
วิชาการจะเป็นไปตามขอบข่ายงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้แก่ การพัฒนาบุคลากร
เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การเรียนการสอน การวัดผลและ
ประเมินผล ส่วนจะพัฒนาด้านไหนก็ขึ้นอยู่กับนโยบายและบริบทของโรงเรียนนั้น ๆ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

1. ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

นักการศึกษาได้ให้ความหมายการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้
กมล สูดประเสริฐ (2540 : 8) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
(PAR) คือ การวิจัย ค้นคว้า และหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ
ต่างกันเพียงแต่ว่า PAR นั้นมีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา และเป็นการวิจัย
ที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงาน รวมทั้งในกระบวนการวิจัย และในการมี
หุ้นส่วนใช้ประโยชน์ของการวิจัย

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544 : 61-62) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชน และระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลง อยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ ระหว่างนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้กระบวนการวิจัย จะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่าง มีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

สุรางค์ จันทวานิช (2547 : 67) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การ กำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือ ส่งเสริมกิจกรรม

Stringer (1999 : 9) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง “การ สืบค้นข้อเท็จจริงบนพื้นฐานของชุมชน”

Kemmis & McTaggart (1998 : 567) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง “การวิจัยโดยการกระทำร่วมกัน” หรือ “การวิจัยแบบมีส่วนร่วม”

Mills (2000 :7) (อ้างถึงในพรสันต์ เลิศวิทยาวิวัฒน์ 2553 : ออนไลน์). กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง หรือ “การวิจัยด้วยการวิพากษ์วิจารณ์”

ตารางที่ 13 การแก้ปัญหาการพัฒนาการมีส่วนร่วม

นักวิชาการ	กมล ดุจดประเสริฐ	นิตยา เงินประเสริฐศรี	ศุภางค์ จันทวานิช	Stringer	Kemmis & McTaggart	Mills, 2000
การแก้ปัญหา การพัฒนา การมีส่วนร่วม	การวิจัย ค้นคว้า และหา ความรู้ตามหลักการของ การวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์ แบบเดิมๆ ต่างกันเพียงแต่ ว่า PAR นั้นมีวัตถุประสงค์ มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการ พัฒนา และเป็นการวิจัยที่ ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วม ร่วมของชุมชน ผู้ร่วมงาน รวมทั้งในกระบวนการวิจัย และในการมีส่วนร่วมใช้ ประโยชน์ของการวิจัย	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็น ถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่ เป็นอยู่ ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ได้ ทั้งในระดับปัจเจกชน และ ระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของ การเปลี่ยนแปลง อยู่ที่ กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทาง ความร่วมมือ ระหว่างนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders)	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามี ส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้ จากประสบการณ์ โดยอาศัย การมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจาก ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม การวิจัย นับตั้งแต่การกำหนด ปัญหา การดำเนินการ การ วิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหา แนวทางในการแก้ปัญหาหรือ ส่งเสริมกิจกรรม	การวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วม หมายถึง “การตีบทัน ข้อเท็จจริงบน พื้นฐานของ ชุมชน”	การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม หมายถึง “การวิจัยโดย การกระทำร่วมกัน” หรือ “การวิจัยแบบมี ส่วนร่วม”	การวิจัยเชิง ปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม รวม หมายถึง หรือ “การวิจัย ด้วยการ วิพากษ์วิจารณ์ ”

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การร่วมกันในการ
ดำเนินการวิจัย ระหว่างผู้วิจัย และบุคคลในองค์กร หรือในชุมชนที่ทำการวิจัย โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาในองค์กรหรือในชุมชน

2.แนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการวิจัยที่ผสมผสานการวิจัยเชิง
ปฏิบัติการ (Action Research) เข้ากับหลักการมีส่วนร่วม (Participatory) ในต่างประเทศได้รับความ
นิยมนิยมมากในหลายสาขา สาขาหนึ่งที่นิยมนำกระบวนการนี้มาใช้คือ การบริหารจัดการ
การศึกษา (สุภางค์ จันทวานิช. 2533 : 67-69 ; กมล สุคประเสริฐ. 2540 : 6-8 ; นิตยา เงิน
ประเสริฐศรี. 2544 : 61) ประเทศไทยได้นำหลักการดังกล่าวมาใช้เช่นกัน กระทั่งใน
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2545 ได้เน้นให้มีส่ว
ร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการวิจัยแบบมีส่วนร่วมนี้มีแนวโน้มที่จะได้รับการนำไปใช้
พัฒนาผู้เรียนมากขึ้น (อังคณา ตุงคสมิต. 2550 : 12)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (กมล สุคประเสริฐ. 2540 : 8-9) เชื่อใน
ความสามารถของมนุษย์ที่จะแก้ปัญหาของตนเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่าจะทำอะไร
เชื่อว่าการวิจัยควรเป็นการศึกษาที่สร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มตัวอย่างหรือกลุ่มประชากรว่า
เขาสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ ยังเชื่ออีกว่าการวิจัยควรเป็นการศึกษาที่ส่งเสริมให้เกิดการ
เรียนรู้ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง เป้าหมายสูงสุดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือ
การช่วยให้ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เป็น
กระบวนการของการทำงานร่วมกันอันต้องอาศัยการสืบสวนค้นคว้า หาปัญหา และหาข้อ
โต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่ม และต้องปฏิบัติการ
แก้ปัญหาร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับความ
เป็นประชาธิปไตย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนอกจากจะเป็นการค้นคว้าหาความรู้เรื่อง
ปัญหาและการพัฒนาแล้วยังเป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่างในการ
วิจัยได้แก้ปัญหาในงาน พัฒนางาน เพิ่มพูนความรู้ในงาน หรือปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานไป
ในทางที่ดีขึ้น

ผลที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเน้นให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” ระยะสั้น เป็นการมุ่งสร้างคนผ่านกระบวนการเพื่อให้คุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. Inquiring อยากรู้อยากเห็น สนใจที่จะแสวงหาความรู้
2. Critical Thinking รู้จักคิดอย่างมีวิจารณญาณกับสิ่งที่ได้ประสบ
3. Innovative กล้าคิดนอกกรอบในเชิงสร้างสรรค์
4. Self Confidence มีความมั่นใจในตัวเอง เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนคิด
5. Self Reliance มีการพึ่งพาตนเองแทนการรับความช่วยเหลือ

สรุป เป็นการสร้างคนผ่านกระบวนการเรียนรู้ (อุทัย คุลยเกษม. 2543 ; อ้างอิงมาจาก จินตนา แยกแก้ว. 2545 : 32)

3. หลักการและคุณลักษณะขั้นพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

Kemmis และ Wilkinson (1998 : 23) ได้แนะหลักการและคุณลักษณะพื้นฐานของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้สรุปได้ดังนี้

1. PAR เป็นกระบวนการทางสังคมเนื่องจากมีความเชื่อว่ากระบวนการพัฒนาบุคคลกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเป็น ไปอย่างสัมพันธ์กันไม่ว่าบุคคลนั้น ๆ จะได้รับประโยชน์โดยส่วนตนมากน้อยเพียงใด

2. PAR มีลักษณะของการมีส่วนร่วมของคนที่ทำวิจัยในการเริ่มต้นหรือจุดประกายจากภายนอก แต่ในกระบวนการวิจัยจะเน้นที่การมีส่วนร่วมของทุกคนให้เป็นเจ้าของงานวิจัยร่วมกัน ไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลกับนักวิจัยภายนอก หรือเป็นเพียงผู้ได้ประโยชน์จากนักวิจัยภายนอก ทุกคนร่วมกันทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องของตนเองไม่ใช่เรื่องของกลุ่มอื่น ทุกคนมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยวิเคราะห์ศักยภาพและคุณค่าของตนเอง มีส่วนร่วมในการใช้ความรู้ ความคิดของตนเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ที่จะวิพากษ์วิจารณ์ตนเองในสิ่งที่ได้กระทำร่วมกัน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในอุดมคตินั้น สมาชิกในองค์กรต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดปัญหาการวิจัย การเลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล การปฏิบัติตามแผน การสรุปผล การประเมินผล โดยผ่านกระบวนการที่ต้องวิพากษ์และสะท้อนสภาพองค์กรของตนเองในขั้นตอนของการวิจัยทั้งก่อนและหลังปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

3. PAR มีลักษณะมุ่งเน้นการปฏิบัติจริงมากกว่ามุ่งเน้นเพียงทฤษฎี เป็นปฏิสัมพันธ์ของคนในสังคมที่มุ่งทำความเข้าใจวิธีการและผลการปฏิบัติที่เป็นอยู่ ศึกษาวิธีการที่จะปฏิบัติให้ดีขึ้นแล้วนำมาปฏิบัติโดยใช้ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเป็นฐาน

4. PAR เป็นการดำเนินการวิจัยที่ปลดปล่อยความคิดปลูกจิตสำนึกให้คนได้คลี่คลายเอาชนะอุปสรรคอันเนื่องมาจากอิทธิพลภายนอก ทำให้คนได้เรียนรู้ที่จะแบ่งปันและร่วมสร้างสิ่งที่เป็นธรรมร่วมกันในสังคมมากขึ้น (Tandom. 1998 ; อ้างอิงมาจาก จินตนา แวกแก้ว. 2545 : 26 ; Kemmis และ Wilkinson. 1998 : 23 ; อ้างอิงมาจาก อังคณา ตุงคสมิต. 2550 : 14)

4. จุดเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ในสถานศึกษาการวิจัยแบบมีส่วนร่วมจะทำให้ 1) ได้ข้อสรุปที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการปฏิบัติงานมากกว่าการวิจัยประเภทอื่น 2) ได้เน้นการปฏิบัติและนำไปใช้จริงระหว่างปฏิบัติงานและส่งผลต่อการพัฒนาในระยะยาวมากกว่าการวิจัยประเภทอื่น 3) ได้ความเที่ยงตรง (Validity) มากกว่าการวิจัยประเภทอื่น 4) ด้วยการเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมมีโอกาสที่จะได้นวัตกรรมใหม่ที่เป็นประโยชน์มาใช้แทนการปฏิบัติงานแบบเดิมมากกว่าการวิจัยโดยใช้ผู้วิจัยคนเดียวเป็นศูนย์กลาง 5) ได้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักวิจัยกับผู้ปฏิบัติงานของหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ดี สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยมากกว่าการวิจัยประเภทอื่น 6) ได้สร้างความภาคภูมิใจของผู้ปฏิบัติงานของหน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องที่ได้ออกความคิดเห็นที่สามารถแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาองค์กรของตนเองได้ 7) ได้ใช้ประโยชน์จากผลวิจัยได้ทันที (Kemmis and Wilkinson. 1998 : 23)

5. ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ส่วนใหญ่การวิจัยควรเป็นนักวิจัยอิสระ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมก็เช่นกัน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมี 8 ขั้นตอนดังต่อไปนี้ (กมล สุดประเสริฐ. 2540 : 12-15)

6. ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในฐานะนักวิจัย

6.1 เลือกกลุ่มเป้าหมาย ต้องจัดทำให้เป็นระบบมีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกที่ชัดเจน ก่อนเลือก

6.2 สร้างความคุ้นเคย ต้องทำให้เกิดความเป็นกันเองได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มเป้าหมายให้ได้ก่อนการดำเนินการ

6.3 หาจุดแข็งจุดอ่อน โอกาสอุปสรรค พร้อมกับระบุปัญหาให้ชัดเจน

6.4 วางแผนโดยกำหนดวัตถุประสงค์ ทรัพยากร ระยะเวลา วิธีปฏิบัติ ฯลฯ ให้

ชัดเจน

6.5 ดำเนินงานตามแผน ต้องกระตุ้นให้คนทำงานตามแผนที่กำหนดไว้ให้มาก

6.6 การประเมินผล ต้องมีการจัดทำบันทึกประจำวัน บันทึกการจัดการ และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับโครงการไว้เป็นหลักฐาน เพื่อเตรียมการวิเคราะห์ห้สังเคราะห์ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้ร่วมกันประเมิน

6.7 การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กระตุ้นหรือหาวิธีให้กลุ่มเป้าหมายได้ดำเนินการในลักษณะเดียวกัน กระบวนการวิจัยด้วยตนเอง

6.8 ถอนตัวและเผยแพร่ผลงาน เมื่อกลุ่มเป้าหมายสามารถดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองเป็นเวลาที่เหมาะสมที่ผู้วิจัยจะออกจากกระบวนการแก้ปัญหาหรือพัฒนาและทำการเผยแพร่ผลงานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่ารูปแบบฯ ที่นำเข้าสู่กระบวนการวิจัยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (กมล สุดประเสริฐ. 2540 : 12-15)

7. ประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการตามแนวคิดของ Kurt Lewin และ Kemmis and McTaggart ในฐานะบุคลากรในองค์กร

กิจกรรมหลัก (Core Activity) ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการตามรูปแบบของ Kurt Lewin คือเตรียมการ (Prestep) วางแผน (Planning) ลงมือปฏิบัติ (Action) และค้นหาข้อเท็จจริง (Fact Finding) นั้น Kemmis and Mc Taggart ได้ปรับมาเป็น 4 ขั้นตอนหลักของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นิยมนำมาใช้กันคือ 1) วางแผนเพื่อไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น "Planning" 2) ลงมือปฏิบัติตามแผน "Action" 3) สังเกตการณ์ "Observation" กระบวนการและการเปลี่ยนแปลง และ 4) สะท้อนกลับ "Reflection" นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สังเคราะห์เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงผลการปฏิบัติงานให้ดีขึ้น และทำเช่นนี้ต่อไปเรื่อยๆ (องอาจ นัยวัฒน์. 2548 : 341-344)

Kemmis and McTaggart (1988 : 140-141) ได้เสนอแนะขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาและปรับปรุงสภาพการเรียนการสอนจริงในโรงเรียนตามวงจร ดังต่อไปนี้

1. ขั้นวางแผน (Planning) เริ่มด้วยการสำรวจปัญหาที่ต้องการให้มีการแก้ไข ครูและผู้เกี่ยวข้องอาจเป็นครูผู้สอนร่วมกัน ผู้บริหาร นักเรียน วางแผนด้วยกัน สำรวจสภาพการณ์ของปัญหาว่าอย่างไร ปัญหาที่ต้องแก้ไขคืออะไร ปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับใครบ้าง

วิธีแก้ไข ต้องปฏิบัติอย่างไร การแก้ไขต้องมีการแก้ไขในเรื่องใดบ้าง เช่น ครูต้องเปลี่ยนวิธีการสอน นักเรียนต้องทำงานเป็นกลุ่ม เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงบางอย่างผู้บริหารต้องรับทราบการเปลี่ยนแปลงและให้การสนับสนุน ในขั้นการวางแผนจะมีการปรึกษาร่วมกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด ซึ่งในการวิเคราะห์สภาพการณ์ปัญหาทางการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการหาโครงสร้าง

ของปัญหาอย่างมีระบบ ทบทวนแง่มุมปัญหา ถกปัญหาอย่างกว้างขวางกับผู้ร่วมวิจัยหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะทำให้เห็นปัญหาอย่างชัดเจน

2. ขั้นปฏิบัติการ (Action) เป็นการกำหนดแนวคิดที่กำหนดเป็นกิจกรรมในขั้นวางแผนงานมาดำเนินการ เมื่อลงมือปฏิบัติต้องใช้การวิเคราะห์วิจารณ์ประกอบไปด้วย โดยรับฟังจากผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งจากการปฏิบัติจะเป็นข้อมูลย้อนกลับว่า แผนทีวางไว้อย่างดีนั้นปฏิบัติได้ดีมากน้อยเพียงใด มีอุปสรรคอย่างไรบ้างในการปฏิบัติ ดังนั้น แผนงานที่กำหนดไว้อาจจะยืดหยุ่นได้โดยผู้วิจัยต้องใช้วิจารณญาณ และการตัดสินใจที่เหมาะสม และมุ่งปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงตามขั้นตอนที่กำหนดไว้

3. ขั้นสังเกตการณ์ (Observation) ขณะที่การวิจัยดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนที่วางไว้ ต้องมีการสังเกตการณ์ควบคู่ไปด้วย พร้อมจดบันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทั้งหมดที่คาดหวังและไม่คาดหวัง โดยสิ่งที่สังเกตก็คือ กระบวนการของการปฏิบัติ (Action Process) และ ผลของการปฏิบัติ (Effects of Action) การสังเกตนี้จะรวมถึงการรวบรวมผลการปฏิบัติที่เห็นด้วยตา การได้ฟัง การได้ใช้เครื่องมือ เซาว์ แบบทดสอบ เป็นต้น ซึ่งขณะที่การปฏิบัติการวิจัยกำลังดำเนินการไปควบคู่กับการสังเกตผลการปฏิบัติ ควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ที่เหมาะสมมาช่วยในการรวบรวมข้อมูลด้วย

4. ขั้นสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection) เป็นขั้นสุดท้ายของวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ การประเมินหรือตรวจสอบกระบวนการกระบวนการ ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติการซึ่งผู้วิจัย และผู้เกี่ยวข้องต้องตรวจสอบกระบวนการ ปัญหา หรืออุปสรรคต่อการปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ที่เกี่ยวข้องต้องตรวจสอบปัญหาที่เกิดขึ้นในแง่มุมต่าง ๆ โดยผ่านการถกอภิปรายปัญหา ซึ่งจะได้แนวทางของการพัฒนาขั้นตอนการดำเนินการและ เป็นพื้นฐานข้อมูลที่น่าไปสู่การปรับปรุงและวางแผนการปฏิบัติต่อไป โดยวงจรของ 4 ขั้นตอนดังกล่าว จะมีลักษณะการดำเนินการเป็นขั้นบันไดเวียน (Spiral) การทำซ้ำตามวงจรจนกว่าจะได้ผลงานวิจัย และแสดงให้เห็นแนวทาง หรือรูปแบบที่ปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพื่อแก้ปัญหาในสิ่งที่ศึกษานั้น ดังนั้น การนำแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติมาใช้วิจัยเพื่อแก้ปัญหา

ในชั้นเรียน โดยครูเป็นผู้เรียนรู้และวิเคราะห์วิจารณ์ ซึ่งจากผลการปฏิบัติจะทำให้ครูพัฒนาการเรียนการสอนได้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของชั้นเรียน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง

จากทฤษฎีข้างต้นผู้วิจัยสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกระบวนการในการดำเนินงาน อาศัยหลักการมีส่วนร่วม เพื่อแก้ปัญหา หรือ พัฒนางาน โดยมีการวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนผลการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้มีส่วนร่วมได้ทราบถึงความก้าวหน้า ความสำเร็จ ปัญหา และอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

วิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถประยุกต์ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้เพิ่มเติมที่ใน ระยะที่ 3 ซึ่งในระยะนี้ใช้กระบวนการ PAOR 2 รอบ โดยมีสิ่งที่จะต้องคำนึงอย่างมาก คือ

1. ผู้วิจัยต้องมีการติดต่อสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างทั่วถึง ต้องสร้างความตระหนักและให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการวิจัยต้องให้ความเชื่อมั่นและไว้วางใจในความสามารถของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายอย่างเต็มที่ เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่มีคุณภาพ
2. ผู้วิจัยต้องสร้างการมีส่วนร่วมที่เน้นให้ความสำคัญกับ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” ระยะสั้น ต้องมุ่งสร้างคนผ่านกระบวนการเพื่อให้มีคุณลักษณะ 1) Inquiring หรือ อยากรู้อยากเห็น สนใจที่จะแสวงหาความรู้ 2) Critical Thinking หรือ รู้จักคิดอย่างมี วิจารณ์ญาณกับสิ่งที่ได้ประสบ 3) Innovative หรือ กล้าคิดนอกกรอบในเชิงสร้างสรรค์ 4) Self Confidence หรือ มีความมั่นใจในตัวเอง เชื่อมั่นในสิ่งที่ตนคิด 5) Self Reliance หรือ มีการพึ่งพาตนเองแทนการรับความช่วยเหลือ

3. ผู้วิจัยต้องสร้างวัฒนธรรมการประเมิน โดยให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ตรวจสอบปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทุกแง่มุมอย่างรอบด้าน โดยร่วมกันออกความคิดเห็นร่วมกัน อภิปรายเพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้น ร่วมกันนำข้อคิดเห็นข้อเสนอแนะที่ตีมาช่วยกัน ปรับปรุงพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ เป็นต้น

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.1 เทคนิคการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนทนากลุ่ม

ความหมายของการสนทนากลุ่ม

เพ็ญพักตร์ อุทิศ(2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า การสนทนากลุ่ม เป็นเทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพวิธีหนึ่ง ซึ่งใช้การสนทนากลุ่มสมาชิกที่มีลักษณะเหมือนกัน ประมาณ 6 – 12 คน โดยมีผู้ดำเนินการสนทนา เป็นผู้สร้างให้เกิดบรรยากาศของความเป็นกันเองในกลุ่ม จุดประเด็น

คำถาม และคอยกระตุ้นให้สมาชิกกลุ่มผู้ร่วมสนทนาได้มีการพูดคุย ชักถาม และโต้ตอบกันอย่างกว้างขวางและเป็นธรรมชาติ โดยทั่วไปอาจใช้เวลาสนทนานานาประมาณ 45 นาที ถึง หนึ่ง ชั่วโมงครึ่ง

อรุณี อ่อนสวัสดิ์ (2551 : 146) กล่าวว่า การสนทนากลุ่ม (Focus Group) หมายถึง การร่วมพูดคุยกันระหว่างผู้นำการสนทนาและผู้ร่วมสนทนา หรือระหว่างผู้วิจัยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือผู้รู้ (Key Informants) การสนทนากลุ่มควรมีสมาชิกในวงสนทนา 7-8 คน ผู้นำการสนทนาต้องกำหนดประเด็นคำถามล่วงหน้า โดยมีคำถามหลัก การเตรียมประเด็นคำถามคำถามทุกข้อต้องประกอบด้วยตัวแปร นำตัวแปรมาสร้างคำถามที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ได้ชัดเจน คำถามแต่ละข้อต้องตั้งสมมุติฐานย่อยๆ ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เพื่อให้ได้คำตอบในเชิงเหตุผล

รัตนะ บัวสนธิ์ (2551 : 112-113) กล่าวว่า การสนทนากลุ่ม (Focus Group) หมายถึง การให้บุคคลกลุ่มหนึ่งที่นักวิจัยคัดเลือกมา สนทนาได้ตอบ แสดงความรู้สึกนึกคิดซึ่งกันและกันในประเด็นต่าง ๆ ที่นักวิจัยกำหนดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย การสนทนากลุ่มจัดเป็นการรวบรวมข้อมูล ที่เป็นการผสมเทคนิควิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interview) กล่าวคือ นักวิจัยสามารถที่จะทำการสังเกตพฤติกรรมอาทิปฏิกิริยาของบุคคลในกลุ่มสนทนาได้ และในขณะที่เดียวกันนักวิจัยก็อาจจะทำการชักถามบุคคลใดบุคคลหนึ่งในประเด็นใด ๆ ที่สงสัยก็ได้

นงลักษณ์ วิรัชชัย (2545 : 53) กล่าวว่า การสนทนากลุ่ม เป็นการรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เป็นกลุ่ม (Group Interview) รูปแบบหนึ่ง โดยมีความเชื่อว่าเมื่อกลุ่มผู้ให้ข้อมูลซึ่งมีประสบการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน ได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเป็นกลุ่ม

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การสนทนากลุ่ม หมายถึง การพูดคุยระหว่างผู้วิจัย กับผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลตามที่ผู้วิจัยได้กำหนด โดยผู้วิจัยจะต้องมีการเตรียมคำถาม ไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ได้คำตอบตามที่กำหนด

2.2 หลักและวิธีการดำเนินการในการสนทนากลุ่มย่อย

มยุรฉัตร ธรรมวิเศษ (2553 : ออนไลน์) กล่าวถึงหลักการของการสนทนากลุ่มย่อยไว้ดังนี้

1. มีผู้ดำเนินการหนึ่งคน และผู้ช่วยผู้ดำเนินการ (ผู้คอยจดบันทึก - สรุปผล) อีกหนึ่งคน รวมสองคน

2. มีผู้ร่วมสนทนากลุ่มละประมาณ 10 - 12 คน โดยนั่งล้อมรอบผู้ดำเนินการและผู้ช่วย

ผู้ดำเนินการ

3. ผู้ดำเนินการควรจดประเด็นการพูดคุยไว้ เพื่อป้องกันการลืมระหว่างการสนทนา

4. ควรสร้างบรรยากาศก่อนการสนทนาให้เกิดความเป็นกันเองให้มากที่สุด โดย

อาจเริ่มการสนทนาอย่างไม่เป็นทางการไปก่อน

5. ผู้ดำเนินการจะต้องจำชื่อผู้ร่วมสนทนาให้ได้ทุกคน ถ้าเกรงว่าจะจำไม่ได้ให้ใช้วิธีจดชื่อไว้ในสมุดบันทึกตามตำแหน่งที่คน ๆ นั้นนั่งอยู่

6. เริ่มการสนทนาโดยพูดเรื่องที่ใกล้ตัวของผู้ร่วมสนทนาก่อน เช่น คอยเรื่องงานในหน้าที่ ณ ปัจจุบัน

7. พยายามให้ผู้ร่วมสนทนาทุกคนได้มีส่วนในการออกความคิดเห็นและได้ร่วมพูดมากที่สุดและอย่างทั่วถึง

8. ระยะเวลาการสนทนา ประมาณ 1 ชั่วโมงเศษ (ไม่ควรใช้เวลานานเกินไป ผู้ร่วมสนทนาจะเบื่อหน่ายได้)

9. สถานที่สนทนาไม่ควรมีเสียงรบกวนมากนัก อาจใช้ห้องนั่งเล่น ห้องรับแขกหรือถ้ามีสนามหญ้าหรือร่มใต้ ต้นไม้นอกอาคารก็ได้แล้วนั่งล้อมวง

10. เวลาในการสนทนา ควรเป็นเวลา que ผู้ร่วมสนทนาว่างจริง ๆ เพื่อทุกคนจะได้อยู่ร่วมสนทนาจนจบ ไม่ลุกออกไปก่อนการสนทนาจะเสร็จสิ้น

11. ผู้ช่วยสามารถช่วยซักถามหรือร่วมสนทนาด้วยได้ โดยเฉพาะบางประเด็นที่ผู้ดำเนินการอาจตกหล่นบ้าง

12. หลังการสนทนาเสร็จในแต่ละกลุ่มแล้ว ผู้ดำเนินการและผู้ช่วยควรมาสรุปผลสั้นๆ และวิเคราะห์ร่วมกัน

2.3 ประโยชน์ของการสนทนากลุ่มย่อย

มยุรฉัตร ชรรณวิเศษ (2553 : ออนไลน์) กล่าวถึงประโยชน์ของการสนทนากลุ่มย่อยไว้ดังนี้

เปิดเผย

1. เพื่อให้ผู้ที่เข้าสนทนามีส่วนร่วมและแสดงความคิดเห็นได้อย่างแท้จริงและ

2. เพื่อศึกษาและเรียนรู้ความคิดเห็นตลอดจนความต้องการในเชิงบวกของผู้ที่

ร่วมสนทนา

3. เพื่อวัดความรู้ ความเข้าใจและความคิดเห็นของพนักงานที่มีต่อองค์กร
4. เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ในการสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกันให้ มากขึ้น
5. เพื่อสร้างความเป็นกันเองระหว่างพนักงานด้วยกัน และระหว่างพนักงานกับผู้บังคับบัญชาของตนเอง

6. เพื่อรับฟังข้อเสนอแนะตลอดจนคำแนะนำที่อาจมีประโยชน์ต่อองค์กร
7. เพื่อนำความคิดเห็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุง

งาน

Vaughn, Scumm and Sinagub (1966 : 141-143) กล่าวว่า เมื่อเปรียบเทียบกับการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล การจัดกลุ่มสนทนา มีประโยชน์มากกว่า ในเรื่องของภาพรวมของข้อมูล ที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ร่วมกันในกลุ่ม (Synergism) การขยายตัวข้อมูลของการสนทนา (Snowballing) การกระตุ้นความสนใจ (Stimulation) การประกันความปลอดภัยจากการให้ข้อมูลในนามของกลุ่ม (Security) และการให้ข้อมูลแบบจับพลันพันที (Spontaneity) เพราะผู้ให้ข้อมูลทุกคนไม่ต้องตอบคำถามทุกคำถาม แต่จะตอบเมื่อพร้อมจะให้ข้อมูลตามที่เป็นจริง

2.4 คณะผู้สัมภาษณ์

การจัดกลุ่มสนทนาโดยทั่วไป มีวิธีการดำเนินงานโดยใช้คณะผู้สัมภาษณ์ 3 คน ประกอบด้วย

1. ผู้นำการสนทนา (Moderator) ทำหน้าที่ดำเนินการสัมภาษณ์ โดยตั้งคำถามและซักถามให้ผู้ร่วมสนทนาได้แสดงความคิดเห็น กระตุ้น และเร้าให้ผู้ร่วมสนทนาเกิดอารมณ์ร่วม และเต็มใจบอกเล่าข้อมูลแลกเปลี่ยนกัน ผู้นำการสนทนาควรมีแผนผังที่นั้งระบุชื่อผู้เข้าร่วมสนทนา เพื่อจะได้เรียกชื่อผู้ร่วมสนทนาได้ถูกต้อง และใช้ทำเครื่องหมายว่าในแต่ละประเด็นได้ตามใครไปแล้ว ใช้บันทึกว่าผู้เข้าร่วมสนทนาคนใดให้ความร่วมมือมากและควรตั้งคำถามเจาะลึกเพิ่มเติม
2. ผู้ช่วยบันทึกข้อมูล (Note-taker) ทำหน้าที่จดบันทึกการสนทนา เพื่อใช้ประกอบกับบันทึกที่ได้จากการถอดเทปการสนทนา และในกรณีที่จำเป็นอาจช่วยเตือน / เสริมประเด็นที่ผู้นำการสนทนาข้ามหรือยังไม่ได้ถาม
3. ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ทำหน้าที่บันทึกเสียงโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงสองเครื่อง ควรตั้งเครื่องบันทึกเสียงให้สามารถเก็บเสียงผู้เข้าร่วมสนทนาทุกคนได้ชัดเจนทั้งสองเครื่อง โดยเริ่มบันทึกระยะเวลาห่างกัน 15 นาที และทำหน้าที่บริการเครื่องดื่ม

อาหารว่าง ตลอดจนช่วยเหลือจัดหาคะดาษ บันทึกลง และอื่น ๆ ให้การสนทนาคำเนินไปได้ โดยไม่มีสิ่งรบกวนภายนอกตลอดเวลาการสัมภาษณ์

2.5 การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship)

อิสเนอร์ (Eisner) เป็นผู้บุกเบิกแนวคิดการประเมินโครงการโดยผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งแตกต่างจากรูปการประเมินโดยทั่วไป การประเมินแบบนี้จะเน้นที่บทบาทของผู้ประเมินโดยไม่ได้ยึดจุดมุ่งหมาย ไม่ได้คำนึงถึงปัญหาหรือข้อโต้แย้งใด ๆ และไม่ได้ประเมินโครงการโดยอาศัยการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ แต่เป็นการประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ จึงเป็น ผู้กำหนดแนวทางและเกณฑ์การประเมิน ดังนั้น การประเมินจึงเกิดขึ้น จากการสำรวจ ตรวจสอบโครงการของผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) กล่าวโดยสรุป การประเมินโครงการโดยผู้เชี่ยวชาญนี้เรายอมรับผลการประเมิน เพราะผู้เชี่ยวชาญเองจึงทำให้ผลการประเมินโครงการเป็นที่เชื่อถือได้

วิธีการประเมินโครงการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ตามแนวคิดของ Eisner เป็นรูปแบบการวิจัยอีกรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะพื้นฐานแตกต่างจากรูปแบบการประเมินผลอื่น ๆ โดย Eisner (1976 : 192) ผู้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นได้ชี้ถึงปัญหาที่การวิจัยทางการศึกษา มักจะถูกครอบงำด้วยกระบวนการหาความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการเชิงปริมาณมากเกินไป ทั้ง ๆ ที่เรื่องราวทางการศึกษาหลายเรื่องเป็นปัญหาที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน ทั้งนี้ Eisner เชื่อว่าการรับรู้สิ่งใด ๆ ก็ตามด้วยความเท่าทันเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของความเป็นผู้รู้ (Connoisseurship) ด้วยเหตุนี้แนวทางการประเมินผลทางการศึกษาตามแนวคิดของ Eisner จึงมีลักษณะพื้นฐานแตกต่างจากแนวทางอื่น ๆ ดังนี้

4.8.1 เป็นรูปแบบที่ไม่ได้เน้นสัมฤทธิ์ผลของวัตถุประสงค์ ตามรูปแบบ การประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-based Model) การตอบสนองปัญหา และความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องตามรูปแบบการประเมินแบบตอบสนอง (Responsive Model) หรือการรองรับกระบวนการตัดสินใจตามรูปแบบการประเมินแบบอิงตัดสินใจ (Decision-making Model) อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่การประเมินโดยผู้รู้ หรือผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง เฉพาะประเด็นที่ถูกนำขึ้นมาพิจารณา ซึ่งไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ หรือกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หรือกับกระบวนการตัดสินใจเสนอไป แต่อาจผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจรรณญาณของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสมของสิ่งที่ทำการประเมิน

4.8.2 เป็นรูปแบบการประเมินผลที่เน้นความเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่ประเมิน โดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลปะ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากในการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วยเครื่องวัดใดๆ ได้ นอกจากการใช้วิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเท่านั้น ต่อมาได้มีการนำมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาระดับสูง ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ผู้เล่นในเรื่องนั้นจริงๆ มาเป็นผู้ประเมิน รูปแบบนี้จึงเป็นที่นิยมในการนำมาใช้ประเมินผลในวงการอุดมศึกษาที่ต้องการความเชี่ยวชาญเฉพาะทางสูง

4.8.3 เป็นรูปแบบการประเมินที่ใช้ตัวบุคคลผู้ทรงคุณวุฒินั้นเอง เป็นเครื่องมือการประเมินผลโดยให้ความเชื่อว่า ผู้ทรงคุณวุฒินั้นจะเที่ยงธรรม และมีวิจารณ์ญาณที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่างๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ และความชำนาญการของผู้ทรงคุณวุฒินั้นเอง

4.8.4 เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิ ตามอรรถาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่จะพิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม ประมวล และวินิจฉัยข้อมูล ตลอดจนวิธีการนำเสนอ

ส่วนการเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credibility) ของวิชาชีพนั้นๆ เป็นสำคัญ การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่มุ่งพัฒนารูปแบบที่ไม่อาจวัด หรือประเมินได้โดยวิธีอื่นๆ อย่างเหมาะสม และไม่สามารถนำไปทดสอบใช้ในสภาพจริงได้ จึงต้องนำเอาวิธีการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ตามหลักการดังกล่าวข้างต้น

ระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประเมินคุณภาพภายนอก

3.1 การประกันคุณภาพการศึกษา

3.1.1 ความหมายของการประกันคุณภาพการศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง ระบบการประเมินผลและการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเอง (ธีระ รุญเจริญ, 2551 : 80) ส่วน กรมวิชาการ (2544 : 4) ให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการทางการศึกษาเพื่อสร้างความมั่นใจให้สังคมอย่างเพียงพอว่าสถานศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้ตามมาตรฐาน ผู้สำเร็จการศึกษามีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะต่างๆ ตามที่หลักสูตร

กำหนด สอดคล้องกับ แสงเพียร งานดี (2553 : 16) ที่กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นการสร้างระบบและกลไกในการควบคุม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของ สถานศึกษาให้เป็นไปตามนโยบาย เป้าหมายและระดับคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนด ใน ทำนองเดียวกับ วันชัย ศิริชนะ (2537 : 16) ที่ได้ให้คำจำกัดความว่า การประกันคุณภาพ การศึกษา เป็นกระบวนการหรือกลไกใด ๆ ที่เมื่อได้ดำเนินการไปแล้วจะทำให้เกิดการดำรงไว้ ซึ่งคุณภาพการศึกษา ให้ได้มาตรฐานอย่างต่อเนื่อง อันเป็นการปกป้องผลประโยชน์ของผู้เรียน ผู้ปกครอง นายจ้าง ตลอดจนสังคมโดยรวม ทั้งนี้รวมถึงกระบวนการกลไกใด ๆ ที่ริเริ่มขึ้น ภายในสถาบันการศึกษาเองหรือหน่วยงานภายนอกก็ได้ ส่วนจรัส มูลสาร (2542 : 20) เห็นว่า การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเป็นแนวปฏิบัติเพื่อให้ มีความมั่นใจว่า ถ้าทำตามกระบวนการที่กำหนดนี้แล้ว การศึกษาจะมีคุณภาพเป็นที่พึงพอใจ ของผู้รับบริการ เช่นเดียวกับ ชาติชาย พิมพิไสย (2543 : 14) ที่กล่าวว่า การประกันคุณภาพ การศึกษาหมายถึง กระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ โดยให้ สนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้องทั้งในปัจจุบันและอนาคต ไพบูลย์ เปา นิล (2543 : 25) มีความเห็นคล้ายกันว่า ระบบประกันคุณภาพการศึกษาหมายถึงคุณลักษณะ โดยรวมของผลผลิตหรือบริการที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับการใช้ประโยชน์และตรงกับ ความต้องการของผู้ใช้บริการ ซึ่งได้แก่ บัณฑิต นักเรียน นักศึกษา ผู้ใช้บัณฑิตและสังคม ใน ส่วนของเข็มทอง ศิริแสงเลิศ (2540 : 18) ก็ได้กล่าวไว้เช่นกันว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การรับประกันคุณภาพของกระบวนการบริหารของ โรงเรียนว่า ได้มีการวางแผนการ ทำงาน และดำเนินกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผลผลิตของ โรงเรียนมีคุณภาพตรงตาม มาตรฐานทางการศึกษา และตรงตามความต้องการของผู้รับบริการ ซึ่งอีกท่านหนึ่งได้ให้คำ จำกัดความว่า การประกันคุณภาพการศึกษาประกอบด้วยกระบวนการพัฒนาที่สำคัญ 3 ส่วน ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน คือ การควบคุมคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบ ทบทวน และ ปรับปรุงคุณภาพการศึกษา และการประเมินเพื่อรับรองคุณภาพการศึกษา (ฉัฐพล ชุมวรฐายี, 2545 : 17) ในส่วนของ Arti Kumar (2007 : 107) กล่าวว่า การประกันคุณภาพหมายถึง การ สร้างความมั่นใจให้กับสังคมและผู้รับบริการว่าจะดำเนินกิจการในโรงเรียนให้มีคุณภาพทุก ด้าน ส่วน Murgatroyd Stephen and Morgan Colin (1994 : 59) ให้คำนิยามไว้ว่า การประกัน คุณภาพการศึกษา หมายถึง การดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและ กระบวนการตรวจสอบ หรือ การประเมินว่าเป็นไปตามมาตรฐานคุณภาพศึกษามากน้อย เพียงใด เช่นเดียวกับ Dale (1994 : 44) ที่ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพว่า หมายถึง

กิจกรรมหรือปฏิบัติการที่เป็นระบบและมีการวางแผนล่วงหน้าอันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสร้างความมั่นใจระดับหนึ่งได้ว่าสินค้าหรือบริการหนึ่ง ๆ จะมีคุณภาพตามข้อกำหนดที่ได้วางไว้

จากคำนิยามของแต่ละท่าน ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า การประกันคุณภาพการศึกษา หมายถึง การให้หลักประกันว่าการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษานั้น สามารถพัฒนาผู้เรียน และคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีมาตรฐานและต่อเนื่อง ตรงตามความต้องการ รวมถึงสามารถสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการได้

3.2 ความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2552 : 21) กล่าวว่า การประกันคุณภาพการศึกษา มีความสำคัญต่อการบริหารจัดการและการดำเนินกิจกรรมตามภารกิจปกติของสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นการสร้างความมั่นใจให้ผู้รับบริการการศึกษาทั้งยังเป็น การป้องกันการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพและสร้างสรรค์การศึกษาให้เป็นกลไกที่มีพลังในการพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพสูงยิ่งขึ้น โดยมีความสำคัญ 3 ประการ คือ

3.2.1 ทำให้ประชาชนได้รับข้อมูลคุณภาพการศึกษาที่เชื่อถือได้ เกิดความเชื่อมั่น และสามารถตัดสินใจเลือกใช้บริการที่มีคุณภาพมาตรฐาน

3.2.2 ป้องกันการจัดการศึกษาที่ไม่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นการคุ้มครองผู้บริโภค และเกิดความเสมอภาคในโอกาสที่จะได้รับการบริการการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างทั่วถึง

3.2.3 ทำให้ผู้รับผิดชอบในการจัดการศึกษามุ่งบริหารจัดการศึกษาสู่คุณภาพและมาตรฐานอย่างจริงจัง ซึ่งมีผลให้การศึกษามีพลังที่จะพัฒนาประชากรให้มีคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 4-5) ได้กล่าวถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาไว้ว่า

1. เพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทย จึงได้มีสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในไว้ในหมวด 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐาน และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

2. การประกันคุณภาพการศึกษาจะทำให้สถานศึกษามีระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีการทำงานที่มีเป้าหมายและแผนการดำเนินงานที่ชัดเจน โดยในการดำเนินการตามแผนเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายนั้นก็จะต้องมีการประกันคุณภาพภายในหรือการประเมินตนเอง เพื่อตรวจสอบและพัฒนาปรับปรุงให้เป็นไปตามเป้าหมายอยู่ตลอดเวลา

ดังนั้น การประกันคุณภาพการศึกษาจึงเป็นงานที่สถานศึกษาทุกแห่งต้องการดำเนินการ โดยให้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษา เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2547 : 24) ได้กล่าวถึงความจำเป็นของการประกันคุณภาพการศึกษา พอสรุปสาระสำคัญได้ดังต่อไปนี้

1. ความเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน จึงจำเป็นที่แต่ละประเทศต้องเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลก โดยปัจจัยสำคัญที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงและความท้าทายดังกล่าว ได้แก่ คุณภาพของคน

2. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้สภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ทำให้รู้จักคิดวิเคราะห์ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข

3. จากการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับมัธยมศึกษาของกรมวิชาการ ปี 2540 พบว่า คะแนนเฉลี่ยของวิชาต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีค่าต่ำกว่าร้อยละ 50

4. จริยธรรม คุณธรรม และความปลอดภัยของร่างกายและจิตใจ ของเด็กไทย อยู่ในสถานะเสี่ยง ดังตัวอย่างของปัญหายาเสพติดที่กำลังแพร่ระบาดอยู่ในสถานศึกษาขณะนี้

5. จากการศึกษาของสถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (สสวท.) เกี่ยวกับการทำข้อสอบวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของสมาคมนานาชาติ เพื่อการประเมินผลทางการศึกษา พบว่า เด็กไทยทำคะแนนได้ดีสำหรับข้อสอบแบบเลือกตอบที่ใช้ทักษะพื้นฐาน หรือข้อสอบที่ใช้ความจำ แต่ไม่สามารถทำข้อสอบที่เป็นโจทย์ปัญหาที่ต้องวิเคราะห์ ต้องเขียนอธิบายคำตอบยาวๆ แสดงให้เห็นถึงปัญหาในการคิดวิเคราะห์และการเรียบเรียงความคิดออกมาเป็นคำพูดของเด็กไทย ในขณะที่ความสามารถดังกล่าวเป็นเรื่องที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในโลกปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการประกันคุณภาพการศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยสถานศึกษาทุกแห่งจะต้องมีการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และเพื่อเป็นการสร้างความมั่นใจต่อผู้รับบริการว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

3.3 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาไทยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 47 ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายใน และระบบการประกันคุณภาพภายนอก ซึ่งในที่นี้ผู้วิจัยจะมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะระบบการประกันคุณภาพภายใน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.3.1 ความหมายของระบบการประกันคุณภาพภายใน

ระบบการประกันคุณภาพภายใน หมายถึงระบบการประเมินผล และการติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาจากภายใน โดยบุคลากรของสถานศึกษานั้นเองหรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษานั้น (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 12) ส่วน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 24) เห็นว่าระบบประกันคุณภาพการศึกษาที่สถานศึกษาได้ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ มีแนวคิดเพื่อส่งเสริม และเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 3 ขั้นตอน คือ การควบคุมคุณภาพการตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (2545 : 17) ระบบประกันคุณภาพภายในประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ Quality Control, Quality Audit และ Quality Assessment ส่วน กรมวิชาการ (2545 : 14) กล่าวว่าระบบประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของระบบการบริหารการศึกษา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย การจัดระบบบริหาร และสารสนเทศ การพัฒนามาตรฐานการศึกษา การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษา การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีและการผลจูงระบบประกันคุณภาพการศึกษา และจรัส นองมาก (2545 : 31) การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการดำเนินงานที่สถานศึกษากำหนดขึ้นเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อให้มีความมั่นใจว่าถ้าทำตามกระบวนการที่กำหนดแล้ว การศึกษามีคุณภาพ เป็นที่พึงพอใจของผู้รับบริการ

3.3.2 กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา

กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ในหมวด 2 ส่วนที่ 1 ข้อ 14 (ราชกิจจานุเบกษา. 2553 : 24-26) กำหนดให้ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติ เกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในระดับการศึกษาชั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการดังต่อไปนี้ 1) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 2) จัดทำแผน พัฒนาการจัดการศึกษาของ สถานศึกษาที่มุ่งคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา 3) จัดระบบบริหารและ สารสนเทศ 4) ดำเนินงานตามแผนพัฒนาการจัดการศึกษาของสถานศึกษา 5) จัดให้มีการ ติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษา 6) จัดให้มีการประเมินคุณภาพภายในตามมาตรฐาน การศึกษาของสถานศึกษา 7) จัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานประเมินคุณภาพภายใน 8) จัด ให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้สถานศึกษาใช้ หลักการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยการ ส่งเสริม สนับสนุน และกำกับดูแลของหน่วยงานต้นสังกัด สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ไม่สามารถ ปฏิบัติงานบางประการตามที่กำหนดในวรรคหนึ่ง ได้ให้หน่วยงานต้นสังกัดหรือสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา แล้วแต่กรณี ประกาศผ่อนผันการปฏิบัติและวางแนวทางในการประกันคุณภาพ ภายในให้เหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้นแล้วรายงานให้ทราบ

3.3.3 หลักและกระบวนการสำคัญของระบบการประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษาจะต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้เป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการบริหารและการปฏิบัติงาน โดยคำนึงถึงหลักการและกระบวนการดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 29)

1) หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษามี 3 ประการ

คือ

- 1.1) จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพภายใน คือ การที่สถานศึกษา ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้เป็นที่ไปตามมาตรฐานการศึกษา ไม่ใช่การจับผิดหรือทำให้ บุคลากรเสียหน้า โดยเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ การพัฒนาคุณภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน
- 1.2) การที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายตามข้อ 1) ต้องทำให้การประกัน คุณภาพการศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการและการทำงานของบุคลากรทุก คนในสถานศึกษาไม่ใช่เป็นกระบวนการที่แยกส่วนมาจากการดำเนินงานตามปกติของ สถานศึกษา โดยสถานศึกษาจะต้องวางแผนพัฒนาและแผนปฏิบัติการที่มีเป้าหมายชัดเจน ทำ

ตามแผนตรวจสอบประเมินผลและพัฒนาปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบที่มีความโปร่งใส และมีจิตสำนึกในการพัฒนาคุณภาพการทำงาน

1.3) การประกันคุณภาพเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกคนในสถานศึกษา ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู อาจารย์และบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา โดยในการดำเนินงานจะต้องให้ผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้เรียน ชุมชน เขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานที่กำกับดูแลเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผน ติดตามประเมินผลพัฒนาปรับปรุง ช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันผลักดันให้สถานศึกษามีคุณภาพเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่ดีมีคุณภาพ เป็นไปตามความต้องการของผู้ปกครอง สังคมและประเทศชาติ

2) กระบวนการประกันคุณภาพภายในตามแนวคิดของการประกันคุณภาพมี 3 ขั้นตอน คือ

2.1) การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษา ของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2.2) การตรวจสอบคุณภาพ เป็นการตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

2.3) การประเมินคุณภาพ เป็นการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาโดยสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ฯ และระดับกระทรวง

3.3.4 ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 29) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการดำเนินการไว้ดังนี้

1.1) ขั้นการเตรียมการ ประกอบด้วย (1) การเตรียมความพร้อมของบุคลากร และ (2) การแต่งตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบในการประสานงาน กำกับ ดูแล

ช่วยเหลือสนับสนุนให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันและเชื่อมโยงเป็นทีม

1.2) ขั้นการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ประกอบด้วย ขั้นตอนหลัก 4 ขั้นตอน คือ (1) การวางแผน (2) การปฏิบัติตามแผน (3) การตรวจสอบ และ (4) การนำผลการประเมินมาปรับปรุง และ

1.3) ขั้นการจัดทำรายงานประเมินตนเองหรือรายงานประจำปี

2) วันชัย ศิริชนะ (2537 : 45-46) ได้เสนอกลไกการประกันคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาไว้ 3 ขั้นตอน คือ

2.1) การอนุมัติสถาบัน หน่วยงาน หรือหลักสูตรใหม่ตามกฎหมาย
 2.2) การประกันคุณภาพการศึกษา เป็นกลไกสำคัญที่ดำรงความมีคุณภาพของการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ได้รับมาตรฐานและต่อเนื่อง เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของผู้เรียนและสังคมโดยรวม ซึ่งมี 2 รูปแบบ คือ (1) การรับรองวิทยฐานะ โดยการตรวจสอบระบบการควบคุมคุณภาพทางวิชาการภายในสถาบัน คือ (Academic Auditing System) (2) การรับรองวิทยฐานะ โดยการตรวจสอบผลการดำเนินงาน ระบบนี้ทบวงมหาวิทยาลัยจะกำหนดให้สถาบันการศึกษาตนเอง ตามรูปแบบรายงานที่กำหนดไว้ในแบบศึกษาตนเองเมื่อถึงกำหนดสถาบันจะยื่นขอรับการพิจารณาพร้อมทั้งเสนอรายงานการศึกษาตนเองของหลักสูตรที่ต้องการรับรองวิทยฐานะที่ได้จัดทำขึ้น จากนั้นทบวงมหาวิทยาลัยจะแต่งตั้งกรรมการไปตรวจเยี่ยมและพิจารณาผลการดำเนินงาน และ

2.3) การติดตามผลการดำเนินงาน เป็นกลไกการดำเนินการเพื่อให้เกิดความมั่นใจได้ว่าภายหลังจากที่สถาบันได้รับรองวิทยฐานะไปแล้วจะโดยรูปแบบใดก็ตาม จะยังรักษาคุณภาพการศึกษาไว้ได้ไม่ต่ำกว่าเดิม มี 3 ขั้นตอน คือ (1) การตรวจสอบรายงานประจำปีที่สถาบันได้ทำขึ้น (2) การใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพ (Performance Indicators) (3) การประเมินผลเฉพาะกิจเป็นการดำเนินการเฉพาะเรื่องที่คณะกรรมการรับรอง วิทยฐานะของทบวงมหาวิทยาลัยอาจกำหนดให้มีขึ้น เพื่อการประเมินผลการดำเนินงานด้านหนึ่งด้านใดเป็นการเฉพาะ

3.3.5 กิจกรรมเสนอแนะสำหรับการดำเนินการประเมินผลการประกันคุณภาพ

ภายในของสถานศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษากิจกรรมเสนอแนะสำหรับการดำเนินการประเมินผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 34) และ สุวิมล ว่องวาณิช (2544 : 45-46) ได้เสนอกิจกรรมสำหรับการดำเนินการประเมินผลภายในของสถานศึกษาไว้คล้ายกัน ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การเตรียมความพร้อม

กิจกรรมที่ 2 การศึกษาสภาพและผลการดำเนินงานของสถานศึกษาที่ผ่าน

มา

กิจกรรมที่ 3 การทำความเข้าใจกับบุคลากรในสถานศึกษาเกี่ยวกับสภาพและผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

กิจกรรมที่ 4 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน มาตรฐานและตัวบ่งชี้ที่จะใช้ในการประเมิน

กิจกรรมที่ 5 การกำหนดกรอบการประเมิน

กิจกรรมที่ 6 การกำหนดเกณฑ์การประเมิน

กิจกรรมที่ 7 การกำหนดวิธีการที่ใช้ในการประเมิน

กิจกรรมที่ 8 การวิเคราะห์ข้อมูล

กิจกรรมที่ 9 การวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของสถานศึกษา

กิจกรรมที่ 10 แนวทางการพัฒนาสถานศึกษา

กิจกรรมที่ 11 การจัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง

กิจกรรมที่ 12 การใช้ประโยชน์จากการประเมินตนเอง

3.3.6 องค์ประกอบของระบบประกันคุณภาพการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาองค์ประกอบของระบบประกันคุณภาพการศึกษาจาก

นักวิชาการหลายๆ ท่าน พบว่าองค์ประกอบดังกล่าวมีดังต่อไปนี้

คำเม็ง ศรีบุญเรือง (2553 : 62-63) ได้ทำการศึกษาเรื่องการพัฒนาประกันคุณภาพการศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว ซึ่งนำเสนอระบบที่มีองค์ประกอบดังนี้

1. ด้านปัจจัยป้อน ประกอบด้วย บริบทของมหาวิทยาลัย หลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบท มาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษา ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก เทคโนโลยีทางการศึกษา และอาคารสถานที่สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ

2. ด้านกระบวนการประกอบด้วย การบริหารจัดการ กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการวิจัยตามหลักวิชาการ การประชุมร่วมทำความเข้าใจของบุคลากร แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบ การนิเทศติดตามและวิธีการวัดและประเมินผลการดำเนินงาน

3. ด้านผลผลิตที่ควรได้รับ ประกอบด้วยคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิต ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบประกันคุณภาพการศึกษา ผลงานทางวิชาการ การบรรลุเป้าหมายของแต่ละมาตรฐาน ผู้รับบริการเกิดความพึงพอใจ และชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับ ประสิทธิภาพ (2553 : 102-104) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในวิทยาลัยการอาชีพ โพนทอง อำเภอ โพนทอง จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งระบบมีองค์ประกอบดังนี้

3.1 ปัจจัยป้อนประกอบด้วย มาตรฐานการศึกษา บริบทของวิทยาลัย ความพร้อมของบุคลากร เทคโนโลยีและสารสนเทศ

3.2 ด้านกระบวนการ ประกอบด้วย การประชุมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจแผนยุทธศาสตร์ของวิทยาลัย การปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ การกำกับติดตาม การประเมินตนเอง การวัดและประเมินผลการดำเนินงาน

3.3 ปัจจัยส่งออก ประกอบด้วย ประสิทธิภาพของการดำเนินงานประกันคุณภาพ ผลสำเร็จตามแผนยุทธศาสตร์ ผู้รับบริการ สังคม ชุมชน เกิดความพึงพอใจ และพร้อมรับการประเมินภายนอก เช่นเดียวกับ เพ็ญวไล สมานมิตร (2553 : 87-88) ที่ได้ทำการศึกษา เรื่องการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของ โรงเรียนหนองเหล็กศึกษา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดมหาสารคาม โดยระบบมีองค์ประกอบดังนี้

3.3.1 ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย บริบทของโรงเรียน มาตรฐานการศึกษาขององค์การปกครองท้องถิ่น ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เทคโนโลยีทางการศึกษา สภาพแวดล้อม อาคารเรียนและวัสดุอุปกรณ์

3.3.2 กระบวนการ ประกอบด้วย กระบวนการวิจัยตามหลักวิชาการ การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือของบุคลากร การกำกับดูแล การควบคุมและสั่งการ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวัดและประเมินผล

3.3.3 ปัจจัยส่งออก ประกอบด้วย คุณภาพของสถานศึกษาผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกิดความพึงพอใจ ประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ ความพร้อมในการรับประเมินภายนอก ส่วน สุรัต แสงสว่าง (2552 : 101-103) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสำหรับสถาบันอุดมศึกษาของกองทัพไทย พบว่าระบบมีองค์ประกอบดังนี้

1) ปัจจัยป้อน ประกอบด้วย การสังเคราะห์มาตรฐานการประกันคุณภาพ มาตรฐานในองค์ประกอบของระบบประกันคุณภาพ ระบบประกันคุณภาพเดิมของสถานศึกษา

2) กระบวนการ ประกอบด้วย หลักวิธีวิจัย การประชุมเชิงปฏิบัติการ ยุทธศาสตร์การพัฒนา การประเมินและรายงานผล

3) ผลผลิตและผลลัพธ์ ประกอบด้วย การบรรลุเป้าหมาย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีความพึงพอใจพร้อมรับการประเมินภายนอก ได้รับการยอมรับ และเกิดวัฒนธรรมการประกันอย่างต่อเนื่อง

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาองค์ประกอบของระบบจากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบของระบบควรมีส่วนประกอบดังนี้

1. ปัจจัยป้อน ประกอบด้วย มาตรฐานการศึกษาของไทย ของต่างประเทศ หรือ การนำมาตรฐานจากทั้งในและต่างประเทศมาบูรณาการกัน เทคโนโลยีทางการศึกษา ความร่วมมือกับองค์กรภายนอก และบริบทของสถานศึกษา

2. กระบวนการ ควรประกอบด้วย กระบวนการวิจัยตามหลักวิชาการ การสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประกันคุณภาพ การควบคุมและสั่งการ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวัดและประเมินผลการปฏิบัติ

3. ผลผลิตและผลลัพธ์ ที่ควรได้รับประกอบด้วย ประสิทธิภาพของระบบประกันคุณภาพ ชื่อเสียงของสถานศึกษา การบรรลุเป้าหมายในแต่ละมาตรฐาน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพึงพอใจ ประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการ การได้รับการยอมรับจากชุมชน ผู้ปกครอง และความพร้อมในการรับการประเมินภายนอก โดยผู้วิจัยนำผลดังกล่าวเป็นกรอบในการสร้างเครื่องมือวิจัย และเป็นพื้นฐานในการเร่งระบบในเรื่องต้นในขั้นตอนต่อไป

จากทฤษฎี หลักการ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับระบบการประกันคุณภาพภายในของนักวิชาการและนักวิจัยดังกล่าว จึงขอสรุปว่าระบบประกันคุณภาพภายใน หมายถึง กระบวนการดำเนินงานด้านประกันคุณภาพที่มีองค์ประกอบด้านปัจจัยป้อน กระบวนการ และผลผลิต โดยสถานศึกษาจะกำหนดยุทธศาสตร์ ตัวบ่งชี้ เป้าหมาย และวิธีการดำเนินงาน รวมถึงการปรับปรุงและพัฒนาองค์ประกอบของระบบให้มีคุณภาพมากขึ้น ในประเด็นที่มีความจำเป็นและตรงกับความต้องการของสถานศึกษาดังกล่าว เพื่อให้เป็นที่ยอมรับและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกต่อไป

4. แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษา

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาประกันคุณภาพการศึกษาคครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากรายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และคู่มือฯ ของนักวิชาการและนักวิจัยหลายท่าน เพื่อความสะดวกในการศึกษาจึงขอแนะนำเสนอ โดยสรุปในรูปแบบของตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 14 สรุปแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาของนักวิชาการ/นักวิจัย

นักวิชาการ/นักวิจัย	สุรัต แสงสว่าง (2553)	แสดงเพียง งานดี (2553)	คำเมือง ศรีบุญเรือง (2553)	ประสิทธิ์ พึ่งเสียง (2553)	ศิริ ถือตา (2549)	วิชัย พันธุ์ศรีบุตร (2548)	จิรวรรณ มณีแสง (2543)
นักวิชาการ/นักวิจัย	<p>การพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายใน</p> <p>สำหรับสถาบันอุดมศึกษาของกองทัพไทย</p>	<p>พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนประถมศึกษานานาชาติในเขตอำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย</p>	<p>พัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาระดับคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยแห่งชาติดาเว</p>	<p>พัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในวิทยาลัการอาชีพโพหนอง จังหวัดร้อยเอ็ด</p>	<p>พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน โดยใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ : กรณีศึกษา</p>	<p>พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน</p>	<p>พัฒนาระบบการประกันคุณภาพของสถาบันการศึกษา</p>
นักวิชาการ/นักวิจัย	<p>ศึกษาสภาพและสภาพแวดล้อมทางทหการอาชีพและการประกันคุณภาพภายในของสถาบันอุดมศึกษาของกองทัพไทย</p> <p>2. รวบรวมจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาขั้นต้น</p> <p>3. ประเมินระบบที่พัฒนาขึ้นโดยการใช้วิธีการผู้เกี่ยวข้องแล้วแก้ไขระบบตามที่ใช้ผู้เกี่ยวข้องเสนอแนะ</p>	<p>1. ศึกษาแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพจากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์กลุ่ม</p> <p>2. พัฒนาระบบประกันคุณภาพโดยใช้ข้อมูลจากขั้นตอนแรก</p> <p>3. ประเมินระบบที่พัฒนาขึ้นในระยะเวลาโดยผู้เกี่ยวข้อง</p>	<p>1. ศึกษาต้นแบบและสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับระบบประกันคุณภาพและการศึกษาพิเศษ</p> <p>2. พัฒนาระบบโดยรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับระบบมาจัดเป็นกลุ่ม</p> <p>3. ทดสอบระบบประกันคุณภาพโดยนำเอาระบบไปทดสอบปรับปรุงการประกันคุณภาพของคณะศึกษาศาสตร์</p>	<p>1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและแนวทางการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน</p> <p>2. พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน</p> <p>3. ประเมินระบบประกันคุณภาพภายใน</p> <p>4. วิเคราะห์การอาชีพ</p> <p>5. ทบทวนจากข้อมูล</p>	<p>1. สังเคราะห์มาตรฐานการประกันคุณภาพภายในโรงเรียน</p> <p>2. ศึกษาสภาพของระบบประกันคุณภาพภายในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชนและทดลองใช้</p> <p>3. พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในโดยนำข้อมูลที่ได้มาเป็นฐานในการพัฒนาจนบรรลุเป้าหมาย</p>	<p>1. ศึกษาวิเคราะห์ระบบประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน</p> <p>2. นำร่างระบบประกันคุณภาพภายในโรงเรียนอาชีวศึกษาเอกชน โดยใช้เทคนิคเดลฟายเพื่อยืนยันระบบต้นแบบ</p> <p>3. นำศึกษาความเป็นไปได้ของระบบการประกันคุณภาพการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง</p>	<p>1. ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาร่างระบบต้นแบบ</p> <p>2. ศึกษาความเป็นไปได้และการตรวจสอบระบบต้นแบบในการสัมมนาผู้เกี่ยวข้อง</p> <p>3. ปรับปรุงระบบให้เป็นระบบสมบูรณ์ภายหลังจากการศึกษาความเป็นไปได้และตรวจสอบระบบต้นแบบ</p>

คุณสมชายคุณสมบุญคุณสมเกษมคุณสมเกษมคุณสมเกษม

จากแนวคิดทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ควรประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 4 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา และหลักการทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่างๆ 2) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพจากข้อมูลหรือแนวทางที่ได้ศึกษาจากขั้นตอนแรก 3) การนำระบบที่ได้จากการพัฒนาไปทำการตรวจสอบยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญ และ 4) นำระบบไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลและความเป็นไปได้ของระบบอีกครั้งหนึ่ง โดยผู้วิจัยเห็นว่าทั้ง 4 ประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับการพัฒนาระบบประกันคุณภาพการศึกษานักวิชาการ นักวิจัยต่าง ๆ ดังตารางวิเคราะห์ต่อไปนี้

ตารางที่ 15 การวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายใน

นักวิชาการ/นักวิจัย แนวทางการพัฒนา ระบบประกันคุณภาพฯ	สุรัต แสงสว่าง (2553)	แสงเพียร งานดี (2553)	คำเม็ง ศรีบุญเรือง (2553)	ประสิทธิ์ พ้องเสียง (2553)	ศิริ ถิอาสนา (2549)	วิชัย พันธุ์เกร็ดบุตร (2548)	จิรวิวัฒน์ มณีแสง (2543)
1. การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการในการพัฒนา และหลักการทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในจากข้อมูล หรือแนวทางที่ได้ศึกษาจากขั้นตอนแรก	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. การนำระบบที่ได้จากการพัฒนาไปทำการตรวจสอบยืนยันจากผู้เชี่ยวชาญ	✓	✓			✓		✓
4. นำระบบไปทดลองใช้เพื่อตรวจสอบประสิทธิผลและความเป็นไปได้ของระบบ			✓	✓	✓	✓	

5. มาตรฐานการศึกษา

1. ความหมายของมาตรฐานการศึกษา

คำว่ามาตรฐาน ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 128) หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นหลักสำหรับเทียบกำหนด ซึ่งสอดคล้องกับ เพ็ญใจ ไสวมิตร (2553 : 23) และคำเมือง สีนุญเรือง (2553 : 35) ที่กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษาหมายถึงข้อกำหนดทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสิ่งนั้น กรมวิชาการ (2544 : 11) กล่าวว่า มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดทางการศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของการศึกษา เช่นเดียวกับที่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 9) ได้ให้ความหมายของคำว่า มาตรฐานการศึกษาไว้ว่า เป็นข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียง สำหรับส่งเสริม กำกับดูแล ตรวจสอบ ประเมินผล และเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา เช่นเดียวกับ Bugg, Kent Andrew (2001 : 27) ที่กล่าวว่า เป็นรายละเอียดที่ได้กำหนดขึ้นเพื่อให้เป็นแนวทางในการพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาว่ามีลักษณะเป็นเช่นใดในแต่ละด้าน ส่วนอีกท่านหนึ่งได้ให้ความหมายว่า ข้อกำหนดที่คาดหวังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานคุณภาพด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านการเรียนการสอน และมาตรฐานด้านการบริหาร หากพิจารณาระดับของมาตรฐาน ยังแบ่งเป็นมาตรฐานระดับชาติ มาตรฐานระดับภูมิภาคและท้องถิ่น ทั้งนี้ การพิจารณามาตรฐานขึ้นอยู่กับสถานศึกษาเป็นผู้กำหนด แต่ต้องให้สอดคล้องกันในทุกระดับ (วิจารณ์ พานิช, 2544 : 27) ซึ่งความหมายเป็นไปทำนองเดียวกับ ประภาพรณ เอี่ยมสุภานิต (2545 : 31) ที่กล่าวไว้ว่า มาตรฐานการศึกษา หมายถึง ข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ และมาตรฐานที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อใช้เป็นหลักในการเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า มาตรฐานการศึกษา หมายถึง หลักหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะคุณภาพที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา ซึ่งเป็นต้นแบบในการปฏิบัติตาม เทียบเคียง ตรวจสอบและประเมินผล เพื่อให้สถานศึกษามีคุณภาพ

2. ความสำคัญของมาตรฐาน

ปัจจุบันสถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการด้วยตนเอง สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีบริบทที่แตกต่างกันมากในปัจจุบัน ดังนั้น ในพระราชบัญญัติการศึกษา

แห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงกำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาเพื่อรองรับการประเมินภายนอก ส่งผลให้หน่วยงานต้นสังกัด เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นต้น ได้กำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและมาตรฐานการศึกษาปฐมวัยขึ้น ซึ่งในพระราชบัญญัตินี้มาตรฐานการศึกษาหมายถึงข้อกำหนดเกี่ยวกับคุณลักษณะ คุณภาพที่พึงประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้น ในสถานศึกษาทุกแห่ง และเพื่อใช้เป็นหลักเทียบเคียงสำหรับการส่งเสริมและกำกับดูแล การตรวจสอบ การประเมินผล และการประกันคุณภาพการศึกษา การกำหนดให้มีมาตรฐานการศึกษาเป็นการให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา 2 ประการ คือ 1) สถานศึกษาทุกแห่งมีข้อกำหนดไว้เทียบเป็นมาตรฐานเดียวกัน 2) ทำให้สถานศึกษาเข้าใจชัดเจนว่าจะพัฒนาคุณภาพการศึกษาไปในทิศทางใด ซึ่งหากไม่มีสิ่งชี้วัดไว้เทียบเคียงให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันจะทำให้สถานศึกษาขาดความรับผิดชอบต่อสาธารณชน (Accountability) ดังนี้ การกำหนดให้มีมาตรฐานทำให้สถานศึกษาต้องทำให้ผู้เรียน ครู ผู้บริหาร มีคุณภาพตามข้อกำหนด (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 1-2 ; ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2548 : 25-30)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้วิเคราะห์ลักษณะที่พึงประสงค์ต่าง ๆ แล้ว จึงได้แบ่งกลุ่มของมาตรฐานออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณภาพผู้เรียน 2) ด้านการเรียนการสอนซึ่งครูผู้สอน 3) ด้านการบริหารจัดการศึกษาซึ่งครูที่ผู้บริหารสถานศึกษา และ 4) ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งครูที่การร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชน (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 3) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีความเห็นสอดคล้องกันโดยเชื่อว่าคุณภาพของการศึกษาคือคุณภาพของผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและมีคุณภาพดี คุณภาพของผู้เรียนดังกล่าวนี้ขึ้นอยู่กับระบบการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ระบบการบริหารที่ได้มาตรฐาน ความเอาใจใส่ของพ่อแม่ผู้ปกครองและชุมชน ซึ่งความเอาใจใส่ของพ่อแม่ผู้ปกครองนี่เองจะส่งผลโดยตรงต่อการมีผู้บริหารและครูมืออาชีพ ผู้บริหารและครูมืออาชีพจะส่งผลโดยตรงต่อระบบการบริหารและการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐานต่อเนื่อง ไปยังคุณภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียน จึงกล่าวได้ว่าพ่อแม่ผู้ปกครองและคณะกรรมการสถานศึกษามีความสำคัญต่อระบบการบริหารและการเรียนการสอนที่ได้มาตรฐานแม้จะเป็นโดยทางอ้อม (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547. ข : 35-36)

จากแนวคิดเดียวกันดังกล่าว สมศ. ได้แบ่งกลุ่มของมาตรฐานออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ด้านผู้เรียน 2) ด้านครู และ 3) ด้านผู้บริหาร โดยในด้านผู้บริหารนี้เอง สมศ. ได้ผนวกด้านที่ 3) ด้านการบริหารจัดการศึกษาซึ่งดูที่ผู้บริหารสถานศึกษา และด้านที่ 4) ด้านการพัฒนาชุมชน แห่งการเรียนรู้ซึ่งดูที่การร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนของ สพฐ. เข้าไว้ด้วยกัน อปท. มีมาตรฐาน 3 ด้าน คือ 1) ด้านปัจจัย 2) ด้านกระบวนการ และ 3) ด้านผลผลิต เมื่อพิจารณามาตรฐานของทั้ง 3 หน่วยงานต้นสังกัดแล้วทำให้สรุปได้ว่า ไม่เกิดความขัดแย้งแต่อย่างใดสำหรับมาตรฐานของทั้งสามหน่วยงาน หน่วยงานต้นสังกัดอื่น เช่น สำนักงานการศึกษา เอกชนก็เช่นเดียวกัน

3.มาตรฐานกับการประกันคุณภาพ

การประกันคุณภาพการศึกษา (Quality Assurance) เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่อง ระบบประกันคุณภาพ การศึกษาประกอบด้วยกระบวนการดำเนินงานที่สัมพันธ์กันสามส่วน

ระบบหลักประกันคุณภาพ คือ การพัฒนาคุณภาพ คือ การพัฒนาคุณภาพ ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมใด ๆ เพื่อให้เกิดการยกระดับของคุณภาพให้สูงขึ้น มาตรฐานในส่วนนี้ต้องมีการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรม ที่ชัดเจนสอดคล้องกัน สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดมาตรฐานไว้เบื้องต้น 18 มาตรฐาน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นได้กำหนดมาตรฐานไว้เบื้องต้น 24 มาตรฐาน สอดคล้องกับมาตรฐาน การศึกษาของชาติ ซึ่งสถานศึกษาอาจเพิ่มเติมมาตรฐานที่เฉพาะเจาะจงเหมาะกับชุมชนได้ (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 7,15 ; ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2548)

สำหรับระบบติดตามตรวจสอบคุณภาพนั้น กฎกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2546 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่ง ได้รับการติดตามตรวจสอบคุณภาพการศึกษาจากเขตพื้นที่การศึกษาอย่างน้อย 1 ครั้งภายใน 3 ปี นอกจากนี้เพื่อช่วยเหลือสถานศึกษาให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้ว ยังเป็นการเตรียมตัวรับการ ประเมินคุณภาพภายนอกด้วย หลักการและวัตถุประสงค์ของการประเมินคุณภาพการศึกษา ภายในสถานศึกษาขององค์กรปกครองท้องถิ่นมีลักษณะเช่นเดียวกัน (คณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน. 2551 : 7 ; ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น 2548 : 25-26)

สำหรับการประเมินคุณภาพ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) การประเมินคุณภาพ ภายใน เป็นการประเมิน โดยสถานศึกษาเองและการประเมินจากหน่วยงานต้นสังกัด และ 2) การประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

(องค์กรมหาชน) (สมศ.) มีหน้าที่ประเมินสถานศึกษาทุกแห่ง ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่งต้องได้รับการประเมินภายนอกจาก สมศ. อย่างน้อย 1 ครั้ง ทุก 5 ปี (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 7)

กระบวนการดำเนินงานทั้งสามเป็นเครื่องมือที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันเป็นวงจรการพัฒนาที่ต่อเนื่อง (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 7)

4. หลักเกณฑ์และวิธีการประเมิน

หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพการศึกษามีความแตกต่างกันไปตามหน่วยงานต้นสังกัด การศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินที่แตกต่างกันของแต่ละหน่วยงานทำให้เกิดความรอบรู้ รู้เท่าทันคู่แข่ง รู้เท่าทันหน่วยงานประเมินภายนอก รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต ในงานวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบหลักเกณฑ์และวิธีการประเมินของหน่วยงานหลัก 3 หน่วยงาน ดังต่อไปนี้

5. หลักเกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 20-123)

โดยสรุป การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผู้เรียน มีลักษณะของการประเมินจากเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) ของผลผลิตตามข้อกำหนดที่มีอยู่มากกว่าการพิจารณา นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรมส่วน การประเมิน มาตรฐานด้านการเรียนการสอน มาตรฐานด้านการบริหารและการจัดการศึกษา มาตรฐานด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีลักษณะของการประเมินจากเกณฑ์สัมบูรณ์ของผลผลิตเช่นกันแต่ในข้อกำหนดในทุกมาตรฐานจะมีการพิจารณานโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรม แฝงอยู่โดยตลอด

6. การวิเคราะห์เปรียบเทียบมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายในของ อปท. กับ

มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายในของ สพฐ. และมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. (ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2548 : 29 ; สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 47-49 ; คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. 2551 : 35-90)

ตารางที่ 16 แสดงการเปรียบเทียบมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษาของ อปท. สพฐ.
และ สมศ.

มาตรฐานด้านปัจจัย	มาตรฐานด้านกระบวนการ	มาตรฐานด้านผลผลิต
ด้านครู อปท.1 (สพฐ.9 ; สมศ.8) อปท.2 (สพฐ.10 ; สมศ.9)	ด้านการบริหารสถานศึกษา อปท.6 (สพฐ.12 ; สมศ.11) อปท.7 (สพฐ.13 ; สมศ.11) อปท.8 (สพฐ.14 ; สมศ.11)	ด้านคุณภาพผู้เรียน ดี (คุณธรรมจริยธรรม) อปท.14 (สพฐ.1 ; สมศ.1) อปท.15 (สพฐ.2 ; สมศ.1)
ด้านผู้บริหาร อปท.3 (สพฐ.11 ; สมศ.10)	ด้านการจัดการเรียนการสอน อปท.9 (สพฐ.15 ; สมศ.12) อปท.10 (สพฐ.16 ; สมศ.12)	เก่ง (คิดวิเคราะห์) อปท.16 (สพฐ.3 ; สมศ.7) อปท.17 (สพฐ.4 ; สมศ.4)
ด้านผู้เรียน อปท.4 (สพฐ.9 ; สมศ.8)	ด้านการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ อปท.11 (สพฐ.17 ; สมศ.13) อปท.12 (สพฐ.18 ; สมศ.14)	อปท.18 (สพฐ.5 ; สมศ.5) อปท.19 (สพฐ.6 ; สมศ.6) มีสุข (สุขภาพกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม) อปท.20 (สพฐ.7 ; สมศ.2) อปท.21 (สพฐ.8 ; สมศ.3) อปท.22 (สพฐ.1 ; สมศ.1)
ด้านทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อม อปท.5 (สพฐ.16 ; สมศ.12)	ด้านระบบประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษา อปท.13 (สพฐ.12 ; สมศ.11)	ด้านการยอมรับและความพึงพอใจ จากชุมชน อปท.23 (สพฐ.18 ; สมศ.14) อปท.24 (สพฐ.18 ; สมศ.14)

หมายเหตุ

อปท. หมายถึง มาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษาของกรมส่งเสริมการ

ปกครองท้องถิ่น

สพฐ. หมายถึง มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายในของสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมศ. หมายถึง มาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรอง
มาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

7.หลักเกณฑ์ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารอบสาม (การประเมินรอบที่ 2 พ.ศ. 2554 – 2558) (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา)

โดยสรุป การประเมินของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผู้เรียนมีลักษณะของการประเมินจากเกณฑ์สัมบูรณ์ (Absolute Criteria) ของผลผลิตตามข้อกำหนดที่มีอยู่มากกว่าการพิจารณา นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรม ส่วนการประเมินมาตรฐานด้านการบริหารและการพัฒนาสถานศึกษา มาตรฐานด้านการประกันและการพัฒนาสถานศึกษา

มีลักษณะของการประเมินจากเกณฑ์สัมบูรณ์ของผลผลิตเช่นกัน แต่ในข้อจำกัดในทุกมาตรฐานจะมีการพิจารณา นโยบาย ยุทธศาสตร์ แผนงาน โครงการ กิจกรรม แฝงอยู่โดยตลอด

มาตรฐานการประเมินคุณภาพรอบที่ 3 (พ.ศ. 2554-2558) แบ่งมาตรฐานออกเป็นทั้งหมด 7 มาตรฐาน ประกอบด้วย 1. ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ 2. ผู้เรียนมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี 3. ผู้เรียนมีความใฝ่รู้ใฝ่เรียน 4. ผู้เรียนคิดเป็น 5. ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตามหลักสูตร 6. การบริหารและการพัฒนาสถานศึกษา 7. การประกันและการพัฒนาคุณภาพภายใน

เมื่อมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ ข้อกำหนด ได้รับการจัดทำแล้วเสร็จสามารถนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเชื่อมโยงเพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ได้ต่อไป

สรุป

การวิจัยเรื่องการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเน้นที่วิธีวิจัยแบบมีส่วนร่วม วิธีดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการพัฒนาการบริหารงานวิชาการ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ระยะที่ 2 พัฒนาการบริหารงานวิชาการ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 ระยะที่ 3 ประเมิน พัฒนาการบริหารงานวิชาการ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24

สภาพพื้นฐานโรงเรียนที่ทำการวิจัย

สภาพพื้นฐานของโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ มีดังนี้ (โรงเรียนกาฬสินธุ์
พิทยาสรรพ์. 2553 : 1-5)

1. ประวัติโรงเรียน

โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2456 โดยเจ้า
ประคุณสมเด็จพะมหาวิระวงศ์ (ฮ่วน ดิสโ) เป็นผู้ก่อตั้ง ในปีแรกที่เปิดสอน มีครู 3 คน คือ
นายบุญถม ณะกานนท์ ครูใหญ่ นายอุทา พิมพะสาลี และ นายเหล่า พิมพะสาลี เปิดสอน
ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 มีนักเรียนจำนวน 50 คน พ.ศ. 2550
นายเสนห์ คำสมหมาย ย้ายมาดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการ โรงเรียน และดำรงตำแหน่งเป็น
ผู้อำนวยการโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

2. ข้อมูลพื้นฐาน

โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ ตั้งอยู่ที่เลขที่ 66 ถนนอรุณประเสริฐ ตำบล
กาฬสินธุ์ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ รหัสไปรษณีย์ 46000 เว็บไซต์ <http://www.kalasin.ac.th>
e-mail KPS@kalasinpit.ac.th มีพื้นที่ 41 ไร่ 1 งาน 32 ตารางวา

โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ เปิดสอนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง
ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา ขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3. ข้อมูลครูและบุคลากร

ฝ่ายบริหาร จำนวน 5 คน ครู จำนวน 198 คน บุคลากรทางการศึกษา จำนวน
63 คน และนักเรียน 4,362 คน จำแนกได้ดังนี้

ตารางที่ 17 แสดงจำนวนนักเรียน ปีการศึกษา 2554

ระดับชั้น	นักเรียนชาย	นักเรียนหญิง	รวม
มัธยมศึกษาปีที่ 1	349	432	781
มัธยมศึกษาปีที่ 2	335	405	740
มัธยมศึกษาปีที่ 3	334	400	734
มัธยมศึกษาปีที่ 4	309	398	707
มัธยมศึกษาปีที่ 5	272	469	741
มัธยมศึกษาปีที่ 6	247	412	659
รวมทั้งสิ้น	1,846	2,516	4,362

ที่มา : โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ (2554 : 2)

ในปีการศึกษา 2554 โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ มีนักเรียนทั้งสิ้น จำนวน 4,362 คน จำแนกเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 781 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 740 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 734 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 707 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 741 คน และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 659 คน

4. ตราสัญลักษณ์โรงเรียน

สัญลักษณ์ โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ มีสัญลักษณ์ เป็นรูปดวงอาทิตย์
เปล่งประกายเป็นเปลวไฟสีแดง หมายถึง ความเข้มแข็งด้านวิชาการ ด้านล่างจะเป็นแถบผ้า
สีเขียว หมายถึง ความเจริญงอกงาม ทางสติปัญญา มีปรัชญาของโรงเรียน เขียนอยู่ในแถบ
ผ้าเป็นตัวอักษรสีเหลือง เขียนว่า “การศึกษาคือชีวิต”

อักษรย่อของโรงเรียน “ก.พ.ส.”

ปรัชญา “การศึกษาคือชีวิต”

คติพจน์ “ประพตติ มิวินัย ตั้งใจเรียน”

ต้นไม้ประจำโรงเรียน “ต้นขี้เหล็ก”

สีประจำโรงเรียน “สีเขียว – สีเหลือง”

5. ข้อมูลอาคารสถานที่

ในปัจจุบัน โรงเรียนมีอาคารเรียน 6 อาคาร กำลังดำเนินการก่อสร้าง จำนวน 1 อาคาร มีห้องเรียน จำนวน 91 ห้องเรียน อาคารประกอบ 30 หลัง อาคารประกอบที่สำคัญ ได้แก่ อาคารประชาสัมพันธ์ 1 หลัง อาคารหอประชุมและโรงอาหาร 1 หลัง อาคารโรงฝึกงาน เกษตรกรรมและ คหกรรม 1 หลัง อาคารโรงฝึกงานอุตสาหกรรม 1 หลัง อาคารศิลปะ 1 หลัง อาคารโรงฝึกงานช่างไม้ก่อสร้างและเขียนแบบ 1 หลัง บ้านพักครู จำนวน 15 หลัง

6. วิสัยทัศน์ (Vision)

เป็นผู้นำทางวิชาการ มีคุณธรรม นำ ICT มาใช้ดำรงตน บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพ ตามมาตรฐานสากล

7. พันธกิจ (Mission)

7.1 พัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยจัดหลักสูตรที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนากระบวนการ เรียนรู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ผู้การเป็นผู้นำทางวิชาการตามมาตรฐานสากล

7.2 สร้างบรรยากาศ ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการสนับสนุน และประสานความร่วมมือกับหน่วยงานราชการ ชุมชนในท้องถิ่น โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียน เป็นคนดี มีคุณธรรมและมีความรับผิดชอบต่อชุมชน และประเทศชาติ ด้วยคุณภาพตามมาตรฐานสากล

7.3 จัดกระบวนการเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจรรย์ญาณ และมีวิสัยทัศน์ สร้างสรรค์ ความคิดใหม่ ๆ โดยใช้องค์ความรู้ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

7.4 จัดส่งเสริมสนับสนุน ให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ในการนำ ICT ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และดำรงตนบน พื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีคุณภาพ ตามมาตรฐานสากล

7.5 ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และบุคลิกภาพที่ดี ปลอดภัย จากโรคและสิ่งเสพติด ดำรงชีวิตอยู่ในสังคม อย่างมีความสุข ด้วยการประพฤติตน เป็นแบบอย่างที่ดีมีจริยธรรม และจรรยาบรรณต่อสาธารณะ ด้วยคุณภาพ ในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก

8. เป้าประสงค์ (Goals)

- 8.1 ผู้เรียนทุกคน ได้รับการพัฒนา กระบวนการเรียนรู้ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง ของสถานการณ์โลก และเป็นผู้นำทางวิชาการตามมาตรฐานสากล
- 8.2 ผู้เรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีความรับผิดชอบต่อชุมชน และประเทศชาติ ด้วยคุณภาพตามมาตรฐานสากล
- 8.3 ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจรรณญาณ และมีวิสัยทัศน์ สร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ โดยใช้องค์ความรู้ที่มีคุณภาพตามมาตรฐานสากล
- 8.4 ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการนำ ICT ไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน และดำรงตนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล
- 8.5 ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิต และ บุคลิกภาพที่ดี ปลอดภัย จากโรคและสิ่งเสพติด ดำรงชีวิต อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ด้วยการประพฤติตน เป็นแบบอย่างที่ดี มีจริยธรรม และจรรยาบรรณ ต่อสาธารณะ เพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ ที่มีคุณภาพในฐานะพลเมืองไทย และพลโลก

9. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนเทพศิรินทร์พิทยาสรรพ์

- 9.1 รักษา ศาสน์ กษัตริย์
- 9.2 ซื่อสัตย์สุจริต
- 9.3 มีวินัยใฝ่เรียนรู้ด้วย ICT
- 9.4 สื่อสารได้อย่างน้อย 2 ภาษา
- 9.5 ล้ำหน้าทางความคิดสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ
- 9.6 อยู่อย่างพอเพียงและรักความเป็นไทย
- 9.7 มุ่งมั่นในการทำงานเพื่อผลิตงานอย่างสร้างสรรค์
- 9.8 มีจิตสาธารณะและร่วมรับผิดชอบต่อสังคมโลก

10. ยุทธศาสตร์ในการพัฒนา

- 10.1 ยกระดับกระบวนการเรียนรู้เพื่อผู้เรียนทุกคน ได้รับการพัฒนาทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก และเป็นผู้นำทางวิชาการตามมาตรฐานสากล

10.2 ส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม มีความรับผิดชอบต่อชุมชนและประเทศชาติด้วยคุณภาพตามมาตรฐานสากล

10.3 พัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ ด้านการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณและมีวิสัยทัศน์ สร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ โดยใช้องค์ความรู้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

10.4 ยกระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียนในการนำ ICT ไปประยุกต์ใช้ใน
ในชีวิตประจำวันและดำรงตนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและมีคุณภาพตาม
มาตรฐานสากล

10.5 ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสุขภาพกาย สุขภาพจิตและบุคลิกภาพที่ดี ปลอดภัย
จาก

โรคและสิ่งเสพติด ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ด้วยการประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีจริยธรรมและจรรยาบรรณต่อสาธารณะเพื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในฐานะพลเมืองไทยและ พลโลก

10.6 พัฒนาระดับการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพตามหลักธรรมาภิบาล

11. กลยุทธ์ในการพัฒนา

11.1 กลยุทธ์ในการพัฒนาหลักสูตร และ การสอนให้มีความรู้ความสามารถสื่อสารได้ อย่างน้อย 2 ภาษา และ มีความเป็นเลิศทางวิชาการ คู่โรงเรียนมาตรฐานสากล

11.2 กลยุทธ์ในการส่งเสริมผู้เรียนให้เป็นคนดีมีคุณธรรมในฐานะพลเมืองไทยและ พลโลก

11.3 กลยุทธ์พัฒนาผู้เรียนให้สร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ โดยใช้องค์ความรู้อย่างมีคุณภาพตามมาตรฐานสากล

11.4 กลยุทธ์ยกระดับความรู้ความสามารถของผู้เรียนในการนำ ICT ไปประยุกต์ใช้

ตามมาตรฐานสากล

11.5 กลยุทธ์ในการบริหารจัดการด้วยระบบคุณภาพตามหลักธรรมาภิบาล

12. สภาพปัญหาโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์

โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์ มีสภาพปัญหาสรุปได้ดังนี้ (โรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์. 2554 : 12-17)

12.1 นักเรียนบางส่วนยังไม่บรรลุเป้าหมายโรงเรียนมาตรฐานสากล ได้แก่ การสื่อสาร 2 ภาษา ทักษะการคิด การผลิตงานอย่างสร้างสรรค์ และการร่วมกันรับผิดชอบต่อสังคมโลก

12.2 ครูบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

12.3 ครูบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

12.4 ครูบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการทำการวิจัยในชั้นเรียน

12.5 ครูบางส่วนขาดความรู้และทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ และเทคโนโลยี

12.6 ครูส่วนมากขาดทักษะการสื่อสารกับครูชาวต่างชาติ

12.7 นักเรียนบางส่วนขาดคุณธรรมจริยธรรม

12.8 นักเรียนมีจำนวนมากเกินเกณฑ์มาตรฐานตามที่กระทรวงศึกษาธิการ

กำหนด

12.9 นักเรียนบางส่วนขาดทักษะในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเขียนสื่อ

ความ

13. ผลงานระดับประเทศและระดับนานาชาติ

13.1 ชนะเลิศการบริหารโรงเรียนผู้นำการเปลี่ยนแปลงเพื่อรองรับการกระจายอำนาจ ระดับภาค ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานศิลปหัตถกรรมนักเรียน ปีการศึกษา 2551 ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา

13.2 เป็นตัวแทนประเทศไทย เผยแพร่การแสดงดนตรีพื้นเมือง โปงลาง ณ ประเทศฮังการี ปีการศึกษา 2552

13.3 เป็นตัวแทนประเทศไทย เผยแพร่การแสดงดนตรีพื้นเมือง โปงลาง ณ ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ปีการศึกษา 2552

13.4 เป็นตัวแทนประเทศไทย เผยแพร่การแสดงดนตรีพื้นเมือง โปงลาง ณ ประเทศปอร์ตุเกส ปีการศึกษา 2553

13.5 เป็นโรงเรียนในโครงการพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามโครงการโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง (School Twinning) โดยมีโรงเรียนน้อง 2 โรงเรียน คือ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านป่ากลา อำเภอโขงเจียม จังหวัด

อุบลราชธานี และโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบ้านแก่งศรีโคตร อำเภอสิรินธร จังหวัด
อุบลราชธานี

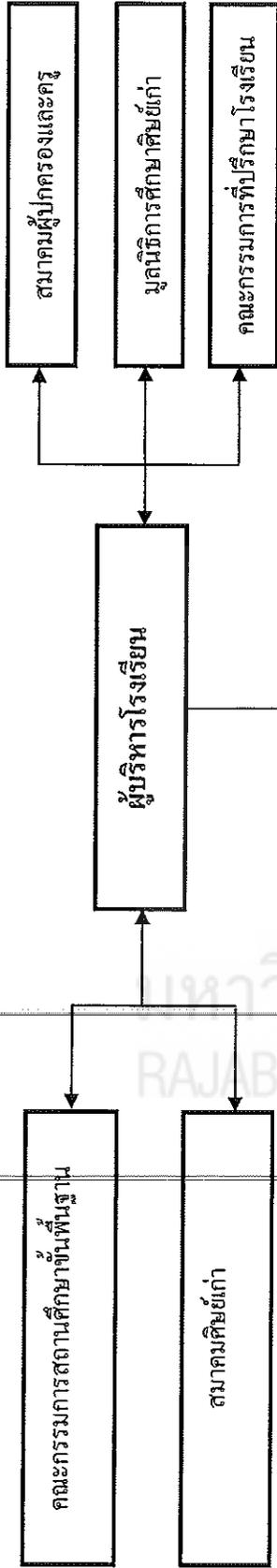
13.6.นางสาวสุนิสา ชื่นยงค์ ได้รับการคัดเลือกเป็นนักเรียนรางวัล
พระราชทาน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประจำปีการศึกษา 2552

13.7.ชนะเลิศการประกวดวงดนตรี ไปกลางงานมหกรรมไปกลาง แพรวา และ
งานกาชาดจังหวัดกาฬสินธุ์ ครอบด้วยพระราชทาน สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรม
ราชกุมารี พุทธศักราช 2553 ชนะเลิศการประกวดวงดนตรี ไปกลางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
ครอบด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พุทธศักราช 2552 ชนะเลิศการ
ประกวดวงดนตรีไปกลาง ประเทศไทย พุทธศักราช 2552 เป็นต้น (เสน่ห์ คำสมหมาย. 2553 :
1-3)

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนกาฬสินธุ์พิทยาสรรพ์

กลุ่มอำนาจการ	กลุ่มบริหารงานวิชาการ	กลุ่มบริหารงานกิจการนักเรียน	กลุ่มบริหารงานทั่วไป
<ol style="list-style-type: none"> งานสำนักงาน งานสารบรรณ งานพัสดุครุภัณฑ์ งานการเงินและบัญชี งานบุคลากร งานสารสนเทศ งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย 	<ol style="list-style-type: none"> งานสำนักงาน งานพัฒนาหลักสูตร งาน สสท/ทัศนศึกษาและพัฒนาสื่อ งานวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา งานประกันคุณภาพการศึกษา งานแนะแนว งานนิเทศการศึกษา งานทะเบียน งานการศึกษาภาคบังคับ งานวัดผลประเมินผลการจัดการศึกษา งานพัฒนาเครือข่ายการศึกษา งานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน งานศูนย์คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี งานศูนย์ส่งเสริมความเป็นเลิศด้านวิชาการ งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย 	<ol style="list-style-type: none"> งานสำนักงาน งานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน งานกิจกรรมนักเรียน งานส่งเสริมระเบียบวินัย งานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด งานส่งเสริมประชาธิปไตย งานรักษาความปลอดภัย งานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย 	<ol style="list-style-type: none"> งานสำนักงาน งานอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม งานสวัสดิการ งานปฏิบัติ งานอนามัยโรงเรียน งานโภชนาการ งานประชาสัมพันธ์ งานสหกรณ์ร้านค้า งานชุมชนสัมพันธ์ งานสนองโครงการในพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ งานผลิตเอกสาร งานอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมาย

แผนภาพที่ 15 โครงสร้างการบริหารงานโรงเรียนกาฬสินธุ์